

ЕВРОПСКА КОМИСИЈА

Стразбур, 19.10.2021 година
СВД(2021) 294 конечна верзија

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА

Извештај за Северна Македонија за 2021 година

во прилог на

Комуникацијата на Комисијата до Европскиот парламент, Советот, Европскиот економско-социјален комитет и Комитетот на регионите

Комуникација за Политиката за проширување на ЕУ за 2021 година

{КОМ(2021) 644 конечна верзија} – {СВД(2021) 288 конечна верзија} – {СВД(2021) 289 конечна верзија} – {СВД(2021) 290 конечна верзија} – {СВД(2021) 291 конечна верзија} – {СВД(2021) 292 конечна верзија} – {СВД(2021) 293 конечна верзија}

СОДРЖИНА

1.	ВОВЕД.....	4
1.1.	Контекст.....	4
1.2	Резиме на извештајот	4
2.	КЛАСТЕР 1: ТЕМЕЛИ НА ПРИСТАПНИОТ ПРОЦЕС	10
2.1.	ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ И РЕФОРМАТА НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА.....	10
2.1.1	Демократија.....	10
2.1.2.	Реформа на јавната администрација	15
2.2	ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО И ФУНДАМЕНТАЛНИ ПРАВА.....	20
2.2.1	Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права	20
2.2.2.	Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност	43
2.3	Економски развој и конкурентност	54
2.3.1.	Постоење на функционална пазарна економија	55
2.3.2.	Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата.....	63
2.4.	Јавни набавки, Статистика; Финансиска контрола.....	67
	Поглавје 5: Јавни набавки	67
	Поглавје 18: Статистика.....	70
	Поглавје 32: Финансиска контрола.....	72
3.	ДОБРОСОСЕДСКИ ОДНОСИ И РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА	76
4.	СПОСОБНОСТ ЗА ПРЕЗЕМАЊЕ НА ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО	79
	Кластер 2: Внатрешен пазар.....	79
	Поглавје 1: Слободно движење на стоки	79
	Поглавје 2: Слободно движење на работници	81
	Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги	82
	Поглавје 4: Слободно движење на капитал.....	83
	Поглавје 6: Право на трговски друштва	85
	Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост	86
	Поглавје 8: Политика на конкуренција.....	87
	Поглавје 9: Финансиски услуги.....	89
	Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита.....	90
	Кластер 3: Конкурентност и инклузивен раст	92
	Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми	92

Поглавје 16: Оданочување	94
Поглавје 17: Економска и монетарна политика	96
Поглавје 19: Социјална политика и вработување	97
Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика	100
Поглавје 25: Наука и истражување	101
Поглавје 26: Образование и култура.....	102
Поглавје 29: Царинска унија.....	105
Кластер 4: Зелената агенда и одржлива поврзаност.....	106
Поглавје 14: Транспортна политика.....	107
Поглавје 15: Енергетика	109
Поглавје 21: Трансевропски мрежи	111
Поглавје 27: Животна средина и климатски промени.....	112
Кластер 5: Ресурси, земјоделство и кохезија	114
Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој	115
Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика.....	116
Поглавје 13: Рибарство.....	118
Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти .	119
Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби	121
Кластер 6: Надворешни односи.....	122
Поглавје 30: Надворешни односи.....	122
Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика	123
АНЕКС I – ОДНОСИ МЕЃУ ЕУ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	126

1. **ВОВЕД**

1.1. **Контекст**

Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) помеѓу Република Северна Македонија и Европската Унија влезе во сила во април 2004 година и истата и понатаму се спроведува. Од 2009 година, Комисијата постојано му препорачува на Советот да ги отвори преговорите за пристапување со Северна Македонија, земја кандидатка од 2005 година. Врз основа на постигнатиот напредок и на исполнетите услови, Советот на Европа ја поддржа одлуката на Советот за отворање на преговорите за пристапување со Северна Македонија во март 2020¹ година. Генерално, земјата продолжи да одржува стабилно и одлучно темпо во унапредувањето на реформите на ЕУ, фокусирајќи се на кластерот Темели. Нерешените билатерални прашања меѓу Бугарија и Северна Македонија треба приоритетно да се решат. Властите во Северна Македонија продолжија јавно да ја покажуваат својата посветеност за напредок на патот кон ЕУ. Одложувањата на официјалното започнување на преговорите за пристапување имаат негативно влијание врз кредибилитетот на ЕУ.

Пандемијата на КОВИД-19 продолжи во текот на извештајниот период. До почетокот на октомври 2021 година, Северна Македонија забележа вкупно околу 193.000 случаи и околу 6.750 смртни случаи поврзани со пандемијата. Околу 35% од населението беше целосно вакцинирано на почетокот на октомври.

Властите преземаа мерки за заштита на јавното здравје и ублажување на социоекономското влијание на кризата од КОВИД-19. ЕУ обезбеди значителна поддршка за Северна Македонија од почетокот на пандемијата и мобилизираше пакет од 66 милиони евра неповратна финансиска помош за непосредните потреби, итна медицинска опрема и социоекономски одговор на пандемијата. Ова беше надополнето со 160 милиони евра за макро-финансиска помош за Северна Македонија. ЕУ, како „Тим Европа“, исто така, ја поддржа кампањата за вакцинација во земјата со обезбедување на речиси 350.000 дози до почетокот на октомври како донации или препродажба покриени со грант на ЕУ.

1.2 **Резиме на извештајот**^{2,3}

Во однос на **политичките критериуми**, Северна Македонија ги продолжи своите напори за зајакнување на демократијата и владеењето на правото, вклучително со активирање на постојните механизми на контроли и рамнотежи и преку достапност до клучните политички и законодавни прашања. Земјата ја покажа својата посветеност да постигне резултати во клучните области од кластерот Темели, вклучително и преку

¹ <https://www.consilium.europa.eu/media/43076/26-vc-euco-statement-en.pdf>

² Овој извештај го опфаќа периодот од јуни 2020 година до јуни 2021 година. Истиот се заснова на информации од различни извори, вклучувајќи придонеси од Владата на Северна Македонија, земјите членки на ЕУ, извештаи на Европскиот парламент и информации од разни меѓународни и невладини организации. Ова исто така ги вклучува и резултатите од компаративните проценки и индекси создадени од други засегнати страни, особено во областа на владеењето на правото.

³ За моменталната состојба, во извештајот се користат следните скалила на оценување: рана фаза, одредено ниво на подготвеност, умерена подготовка, добро ниво на подготвеност и добро напредно. За напредокот постигнат во периодот на известувањето, се користи следново скалило: назадување, нема напредок, ограничен напредок, одреден напредок, добар напредок и многу добар напредок. Онаму каде што е соодветно, се користат и меѓу-оценки.

агендата „Европа дома“ и „Акција 21“ за борба против корупцијата. Првиот круг од локалните избори се одржа на 17 октомври. Канцеларијата за демократски институции и човекови права при Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР) распореди Мисија за набљудување на изборите. Постигнат е ограничен напредок во спроведувањето на неспроведените препораки од ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија во текот на извештајниот период. Сеопфатниот преглед на изборното законодавство и донесувањето на соодветните закони сè уште треба да се финализираат навремено и инклузивно.

Опозициските партии останаа активно вклучени во Собранието и во одредени случаи ги поддржаа клучните закони поврзани со ЕУ. Работата на Собранието, сепак, беше отежната од политичката поларизација, надополнета со пандемијата на КОВИД-19, што повремено влијаеше на неговото редовно работење. Потребни се напори за зајакнување на улогата на Собранието како форум за конструктивен политички дијалог, особено во врска со реформската агенда на ЕУ. Собранието продолжи да ги извршува своите законодавни функции. Треба да се посвети големо внимание при користењето на процедури за брза постапка, кои треба да бидат ограничени за да се обезбеди ефективна контрола и разгледување на законодавството. Собранието продолжи да врши соодветен надзор врз извршната власт. Предлозите за внатрешни реформи на Собранието, договорени за време на третиот круг од „Дијалогот Жан Моне“⁴ на почетокот на 2020 година, допрва треба да се спроведат. Кривичната одговорност за лицата што организираа или извршија насилство во нападот врз Собранието на 27 април 2017 година продолжи да се утврдува, вклучително и преку првостепени пресуди. Владата треба да ја задржи реформската динамика и да се фокусира на спроведување на постојната правна рамка, наместо да започнува спорадични нови иницијативи. Навременото и суштинското спроведување на реформската агенда бара постојана поддршка од целото општество. Меѓуетничките односи останаа стабилни, а Охридскиот рамковен договор продолжи да се спроведува.

Граѓанските организации и понатаму се активни и имаат важна улога во реформскиот процес. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди понавремен, значаен и транспарентен консултативен процес со граѓанското општество. Во контекст на предизвиците со кои се соочуваат при закрепнување од кризата од КОВИД-19, од владините и невладините чинители се очекува да изградат долгорочни партнерства и да ја зајакнат постојната соработка.

Реформата на разузнавачкиот сектор, што резултирала со воспоставување нови структури и развој на правна рамка, е речиси завршена. Земјата треба да го зајакне капацитетот за собраниски надзор над разузнавачките служби.

Северна Македонија е умерено подготвена во однос на реформата на јавната администрација. Постигнат е **одреден напредок** во финализирањето на хоризонталната функционална ревизија на државната администрација. Важно е хоризонталната функционална ревизија да биде донесена од Владата. Беа дадени препораки за новата организација на органите на државната управа со подобрени нивоа на отчетност. Тие треба да се внесат во релевантното законодавство, кое треба да се донесе и да се спроведе. Северна Македонија во моментот ја разгледува законодавната рамка за управување со човечки ресурси преку ревизија на Законот за административни

⁴ Целта на „Дијалогот Жан Моне“, инициран од Европскиот парламент во 2018 година со Собранието на Северна Македонија, е да изгради доверба меѓу политичките партии и да ги зајакне демократската култура и практики во Собранието.

службеници и Законот за вработените во јавниот сектор, и воведува нов Закон за висока раководна служба. Новата рамка треба да го подобри управувањето со човечките ресурси во администрацијата и ќе придонесе да им се обезбеди поголемо признание на вработувањата, унапредувањата и отпуштањата врз основа на заслуги, вклучително и кај повисокото раководство. Беа презентирани извештаите за следење на спроведувањето на Стратегијата за реформа на јавната администрација и Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии. Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) продолжи да ги решава случаите на непотизам, блискост и политичко влијание во процесот на вработување во јавниот сектор и во процесот на именување членови на надзорни и управни одбори. Нејзините наоди и препораки треба систематски да се следат од засегнатите институции.

Судскиот систем во Северна Македонија има одредено ниво на подготвеност/ е умерено подготвен. Постигнат е одреден напредок во однос на спроведувањето на стратегијата за реформи во судството, со што дополнително се спроведоа препораките од Венецијанската комисија и Групата високи експерти за системски прашања за владеење на правото. Сè уште се потребни напори за да се обезбеди систематско спроведување на ажурираниот акциски план за стратегијата за реформи во судството и стратегиите за човечки ресурси во судството и обвинителството. Судските институции продолжуваат да ги применуваат новите правила за именување, унапредување, дисциплина и разрешување судии и обвинители. Беше донесен поголемиот дел од законодавството за спроведување на ревидираниот Закон за Советот на јавни обвинители. Важно е да се продолжи со спроведувањето на правната рамка и стратешките планови поврзани со реформата на Судскиот совет и Советот на јавни обвинители. Новиот Предлог на закон за Академијата за судии и јавни обвинители треба да ја одржува Академијата како единствена точка за влез во судството и обвинителството и треба да обезбеди фер и транспарентен пристап до овие професии.

Северна Македонија има одредено ниво на подготвеност/е умерено подготвена во однос на **спречувањето и борбата против корупцијата**. Постигнат е одреден напредок, бидејќи земјата продолжи со консолидирање на учинокот за истражување, гонење и судење на неколку случаи на корупција, вклучително и на високо ниво, и ја зајакна својата институционална рамка, особено Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) и Обвинителството за организиран криминал и корупција (ООКК). Во април 2021 година, Собранието ја усвои Националната стратегија за спречување корупција и судир на интереси 2021-2025 и поврзаниот Акциски план, консолидирајќи ја заложбата на земјата да спречува корупција и да санкционира коруптивно однесување. Предметите започнати од поранешното Специјално јавно обвинителство (СЈО) продолжија да напредуваат, со што се утврди одговорност за незаконските прислушувања. За одреден број предмети имаше првостепени пресуди и беа отворени нови предмети врз основа на истражен материјал од поранешното Специјално јавно обвинителство. Државната комисија за спречување корупција беше проактивна во спречувањето на корупцијата и отвори неколку предмети, вклучително и против високи службеници. На Државната комисија ѝ беа доделени нови простории. Меѓутоа, напорите за подобрување на нејзиното функционирање треба да продолжат, особено со доделување дополнителни средства за вработување стручен кадар.

Земјата има одредено ниво на подготвеност во **борбата против организираниот криминал**. Законодавната рамка во голема мера е во согласност со европските стандарди и мора да продолжат напорите за спроведување стратегии против организираниот криминал. Постигнат е одреден напредок на оперативно ниво, но треба

да се направи повеќе за да се подобри ефикасноста на спроведувањето на законот во борбата против одредени форми на криминал, како што се перење пари и финансиски криминал. Координацијата останува клучна за сите засегнати страни вклучени во борбата против организираниот криминал.

Постигнат е одреден напредок во **борбата против тероризмот и спречување и борба против насилниот екстремизам** во согласност со целите утврдени во Заедничкиот акциски план за борба против тероризмот за Западен Балкан и спроведување на билатералниот аранжман. Национален план за реинтеграција, ресоцијализација и рехабилитација на повратници од странски војски и членови на нивните семејства беше донесен во јуни 2020 година, со цел да се спроведат идентификуваните приоритети за спречување на насилен екстремизам и радикализација.

Правната рамка за заштита на **фундаменталните права** во голема мера е во согласност со европските стандарди. Донесен е Законот за спречување и заштита од дискриминација, а функционира и Комисијата за заштита од дискриминација. Процесот на деинституционализација постигна вистински напредок и речиси сите засегнати деца беа преселени во служби за домување со поддршка во заедницата. Министерството за труд и социјална политика инвестира во услуги на заедницата, вклучително и за поддршка на жртвите на родово насилство. Постигнат е важен напредок со донесувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство, со меѓупартиска поддршка. Забележано е подобрување во однос на родовата интеграција и правата на жените, иако жените се меѓу категориите што се најтешко погодени од пандемијата. Препораките на европските и меѓународните тела за човекови права, особено во врска со третманот на притворените и осудените лица мора целосно да се спроведат без одлагање. Исто така, важно е земјата да го зајакне спроведувањето на законодавството во областа на говор на омраза и Националниот акциски план за спроведување на одредбите од Истанбулската конвенција. Надворешниот механизам за надзор на полицијата во служба на граѓаните не е целосно функционален, а отсуството на вистински независни истражители ги попречува напорите да се одговори на некажливоста на полицијата и ефективното гонење. Земјата треба да продолжи да ја подобрува состојбата во затворите и дополнително да ги зголеми алтернативите на притвори.

Северна Македонија постигна одредено ниво на подготвеност/е умерено подготвена во областа на **слободата на изразување**. Генерално, имаше ограничен напредок во текот на извештајниот период. Општиот контекст е поволен за слободата на медиумите и овозможува критичко известување на медиумите, иако имаше зголемени тензии за време на кризата од КОВИД-19. Потребно е да се продолжат напорите за саморегулација, по што ќе следат конкретни резултати за напредокот во професионалните стандарди на новинарството. Треба да се обезбеди поголема транспарентност во однос на медиумското рекламирање од страна на државните институции и политичките партии. Властите треба да ги зголемат своите напори за реформа на јавниот радиодифузен сервис, обезбедувајќи ја неговата независност и финансиска одржливост. Јавниот радиодифузен сервис донесе петгодишна стратегија за развој, но процесот на реформи е отежнат поради доцнењето на именување членовите во неговиот управен совет и во советот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Кризата од КОВИД-19 имаше силно економско влијание врз медиумскиот сектор, особено врз регионалните и локалните чинители. Медиумите беа вклучени во пакетот за помош, но работничките права на новинарите сè уште треба да се решат.

Во однос на **регионалната соработка**, земјата одржува добри односи со другите земји од проширувањето и понатаму активно учествува во регионалните иницијативи. Постојните билатерални договори, вклучувајќи го и Преспанскиот договор меѓу Северна Македонија и Грција, како и Договорот за пријателство, добрососедство и соработка со Бугарија, треба да се спроведат со добра волја од сите страни.

Во однос на **економските критериуми**, Северна Македонија постигна одреден напредок и е на добро ниво на подготвеност за развој на функционална пазарна економија. Тешко погодена од пандемијата, економијата влезе во рецесија во 2020 година. Постепено закрепнување започна од пролетта 2021 година. Владата спроведе силен фискален одговор за да го ублажи влијанието на кризата врз домаќинствата и фирмите. Фискалниот дефицит се зголеми на 8,2 % од БДП во 2020 година, додека нивото на јавниот долг нагло се зголеми на 60,2 % од БДП, за да се покријат дополнителни финансиски потреби. Капиталните расходи беа намалени при ревизија на буџетот, за да се создаде простор за трансфери поврзани со кризата, но сепак во голема мера беа недоволно реализирани. Властите преземаа дополнителни мерки за подобрување на фискалната транспарентност, иако допрва треба да се развие целосно оперативен регистар на државна помош. Постигнат е мал напредок во подобрување на мобилизацијата и наплатата на приходи, како и управувањето со јавните инвестиции, вклучително и преку посилна рамка за јавно-приватно партнерство. Новиот Закон за буџети, кој се очекува значително да го подобри фискалното управување, допрва треба да биде усвоен од Собранието, а неговото спроведување е одложено. Поддржан од регулаторно олеснување, финансискиот сектор остана силен, а кредитирањето на приватниот сектор остана константно. Деловното опкружување и понатаму е отежнато поради големиот обем на неформалната економија.

Северна Македонија постигна одреден напредок во спроведувањето на препораките од минатата година и е умерено подготвена да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамки на Унијата. Интеграцијата во ЕУ во однос на трговијата и инвестициите остана непроменета и за време на пандемијата. Нивото и структурата на трговијата и индустриското производство беа погодени од затворања и прекини во синџирот на снабдување, во земјата како и во земјите кои се трговски партнери. Структурата на индустријата континуирано се подобрува. Влошувањето на продуктивноста на трудот и конкурентноста на цените во 2020 година во голем степен го одразува економското влијание на пандемијата и владините мерки за задржување на работните места. Наставните планови за стручното образование и обука (СОО) се подобрени. Сепак, недостатокот на вештини, како одраз на недостатоците во наставните програми во образованието, јазовите во капиталните инвестиции и ограничената интеграција на домашните фирми во глобалните синџири на снабдување го ограничуваат потенцијалниот раст. Дигитализацијата на економијата напредува.

Во однос на способноста да ги преземе обврските за членство, Северна Македонија е умерено подготвена во повеќето области опфатени со **Кластерот 2 за внатрешниот пазар**, имено слободното движење на стоки, услуги и капитал, интелектуалната сопственост и политиката на конкуренција. Во меѓувреме, земјата има добро ниво на подготвеност за правото на трговски друштва, иако сè уште е во рана фаза за слободното движење на работниците. Во извештајниот период, Северна Македонија постигна ограничен или никаков напредок во сите области, освен во слободното движење на капиталот, правото на трговски друштва и интелектуалната сопственост, каде што постигна одреден напредок. Генерално, потребен е поголем напредок во наредната година во областите опфатени со овој кластер, бидејќи тоа е релевантно за

подготовките на Северна Македонија да ги исполни барањата на внатрешниот пазар на ЕУ и за развојот на Заедничкиот регионален пазар.

Генерално, Северна Македонија е умерено подготвена во повеќето области опфатени со **Кластерот 3** за конкурентност и инклузивен раст, вклучително и за информатичкото општество и медиумите, даноците, претпријатијата и индустриската политика, образованието и културата и економската и монетарната политика. Сепак, потребни се дополнителни напори овие области да се донесат до повисок степен на подготвеност. Има добро ниво на подготвеност во областите на науката и истражувањето и царинската унија. Постигнат е одреден напредок во повеќето од овие области. Потребни се дополнителни напори, особено во областите каде што е постигнат ограничен напредок, како што се информатичкото општество и медиумите, науката и истражувањето, како и образованието и културата.

Во однос на **Кластерот 4 за Зелената агенда и одржливото поврзување**, Северна Македонија има добро ниво на подготвеност во трансевропските мрежи. Таа е умерено подготвена за транспортната политика и енергетика и има одредено ниво на подготвеност за животната средина и климатските промени. Северна Македонија активно учествува на состаноците на Транспортната заедница и Енергетската заедница. Има високо ниво на усогласеност со Договорот за Енергетската заедница, особено за електричната енергија. Како и целиот Западен Балкан, Северна Македонија ја поддржа Зелената агенда за Западен Балкан на Самитот во Софија во декември 2020 година. Оваа година беше постигнат одреден напредок во енергетскиот сектор, особено со напредокот постигнат во однос на донесувањето на Националниот план за енергија и клима. Меѓутоа, постигнат е ограничен напредок во транспортот, животната средина и климатските промени. Земјата треба значително да ја засили својата амбиција за правилно спроведување на правото на ЕУ од поглавјата 14 и 27. Овие напори ќе ја зголемат ефикасноста на Економскиот и инвестициски план и ќе го забрзаат спроведувањето на Зелената агенда за Западен Балкан. Административните капацитети треба да се зајакнат во сите сектори. Покрај тоа, стратегиите, акциските планови и законодавството во овие сектори треба да бидат кохерентни со начелата и приоритетите на Зелената агенда и да обезбедат доследност помеѓу релевантните секторски документи. Северна Македонија е умерено подготвена во повеќето области на **Кластерот 5 за ресурси, земјоделство и кохезија**. Има добро ниво на подготвеност во областа на безбедноста на храната, ветеринарната и фитосанитарната политика и е во рана фаза на подготвеност во финансиските и буџетските одредби. Во текот на извештајниот период, постигнат е добар напредок во безбедноста на храната, ветеринарната и фитосанитарната⁵ политика, како и одреден напредок во земјоделството и руралниот развој. Меѓутоа, потребни се дополнителни напори, особено во областите каде што е постигнат ограничен или нема напредок, како што се рибарството, регионалната политика и координацијата на структурните инструменти, како и финансиските и буџетските одредби.

Северна Македонија е умерено подготвена во областите опфатени со **Кластерот 6 за надворешни односи** и има постигнато одреден напредок во извештајниот период. Во својата заедничка трговска политика, Северна Македонија продолжи да ги координира своите позиции и да ги усогласува своите трговски политики со оние на ЕУ, вклучително и во рамките на СТО. Меѓутоа, не е постигнат напредок во развојната политика и хуманитарната помош. Северна Македонија е умерено подготвена во

⁵ Мерки за контрола на болестите на растенијата, особено на земјоделските култури.

областа на заедничката надворешна, безбедносна и одбранбена политика. Земјата го зголеми усогласувањето со заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ на 96% и учеството во мисиите и операциите на ЕУ за управување со кризи.

Северна Македонија останува на една од главните транзитни рути за миграциско движење. Земјата продолжува да има конструктивна улога во управувањето со **мешаните миграциски текови**. Ефикасно соработува со соседните земји и земјите членки на ЕУ, вклучително и со распоредените офицери (гости офицери) од земјите членки на ЕУ на теренот. Продолжуваат напорите за обезбедување основни услови за живот и услуги за сите мигранти кои престојуваат во земјата. Подобрени се пријавувањето на мигрантите и соодветната заштита на профилирање чувствителни податоци, но треба да се спроведат на посистематски начин. Договорот за статус со ЕУ, што ќе овозможи распоредување постојани корпуси на Европската агенција за гранична и крајбрежна стража (Фронтекс) во земјата, сè уште не е потпишан поради билатерално прашање. Земјата треба да заземе пометодичен пристап во борбата против криумчарењето мигранти.

2. КЛАСТЕР 1: ТЕМЕЛИ НА ПРИСТАПНИОТ ПРОЦЕС

2.1. ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ И РЕФОРМАТА НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

2.1.1 Демократија

Северна Македонија ги продолжи своите напори за зајакнување на демократијата и владеењето на правото, вклучително и со активирање на постојните контроли и рамнотежи и преку достапност до клучните политички и законодавни прашања. Опозициските партии останаа активно вклучени во Собранието и во некои прилики ги поддржаа клучните закони поврзани со ЕУ. Северна Македонија ја покажа својата посветеност да постигне резултати во клучните области од кластерот Темели, вклучително и преку агендата „Европа дома“ и „Акција 21“ за борба против корупцијата. Беа преземени мерки за заштита на јавното здравје и за спречување на пандемијата на КОВИД-19.

Избори

Првиот круг од локалните избори се одржа на 17 октомври 2021 година. Генерално, правната рамка останува погодна за организирање демократски избори. Постигнат е ограничен напредок во решавањето на неспроведените препораки од ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија во текот на извештајниот период. Изборниот законик беше изменет за време на изборниот процес во септември 2021 година. Како што беше споменато во претходните извештаи, сеопфатниот преглед на изборното законодавство и усвојувањето на соодветните закони треба да се финализира навремено, инклузивно и транспарентно. Државните институции и органи, особено Министерството за внатрешни работи и Државната изборна комисија, треба да вложат дополнителни напори за систематско ажурирање на точноста на избирачките списоци.

Првиот круг од **локалните избори** се одржа на 17 октомври. Во општините каде ниту еден кандидат за градоначалник не го доби потребното апсолутно мнозинство, ќе се организира втор круг на 31 октомври 2021 година меѓу двајцата кандидати со најмногу гласови. ОБСЕ/ОДИХР распореди набљудувачка мисија за изборите. Генерално, подготовките за локалните избори се спроведени во согласност со календарот на

Државната изборна комисија (ДИК). Некои партии најавија договори за меѓусебна соработка, вклучително и на маѓетничка основа. Меѓу вкупно 299 кандидати за градоначалници, 8% се жени. Жените сочинуваат околу 45% од сите кандидати за советници и се носители на 111 кандидатски листи (19%).

Правната рамка поддржува спроведување на демократски избори. Работната група за изборни реформи се состана неколку пати, но сè уште не ги финализира сеопфатните законски измени во согласност со препораките на ОБСЕ/ОДИХР. Нејзината работа беше спроведена без значајно учество на политичките партии. Изборниот законик беше изменет двапати во 2021 година. Во април 2021 година беа донесени измени за дополнување на одредбите за биометриска идентификација на гласачите. Во септември 2021 година, Собранието го измени Изборниот законик со големо мнозинство. Некои измени имаат за цел да ги применат претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, вклучително и за постојаниот состав и мандатот на ДИК, заштита од злоупотреба на јавните ресурси, кампањите во медиумите, роковите за поднесување и разгледување жалби. Меѓутоа, измените во законодавството во последен момент доведоа до неизвесности. Реформата на изборното законодавство треба да продолжи со цел да се исполнат преостанатите препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, вклучително и усогласување на Изборниот законик внатрешно и со други релевантни закони. Овој сеопфатен процес треба да се заврши навремено пред следните избори, во широк консултативен процес.

Собранието едногласно ги избра и ги именувааше членовите на **Државната изборна комисија** (ДИК). Нејзиниот состав и мандат беа опфатени со најновите измени на Изборниот законик. Во однос на избирачкиот список, потребни се дополнителни напори за решавање на структурните прашања поврзани со избирачкиот список, како што се недостатокот на стандардизација на адресните податоци, усогласување и интероперабилност помеѓу институциите.

Собрание

Работата на Собранието беше отежната од политичката поларизација надополнета со КОВИД-19, што повремено влијаеше на неговите вообичаени функции. Потребни се напори за зајакнување на неговата улога како форум за конструктивен политички дијалог, особено за реформската агенда на ЕУ. Собранието продолжи да ги извршува своите законодавни функции, вклучително и преку работата на парламентарните комисији. Треба да се посвети големо внимание при користењето на скратените постапки, кои треба да се ограничат за да се обезбеди ефективна контрола и разгледување на законодавството. Собранието продолжи да врши соодветен надзор врз извршната власт. Допрва треба да се спроведат предлозите за внатрешна реформа на Собранието, договорени за време на третиот круг на „Дијалогот Жан Моне“ на почетокот на 2020 година. Кривичната одговорност за лицата што организираа или извршија насилство во нападот врз Собранието на 27 април 2017 година продолжи да се утврдува, вклучително и преку првостепените пресуди. Преземени се чекори од страна на некои политички партии за зајакнување на нивниот внатрешен политички процес, но потребни се дополнителни напори, вклучително и со зголемување на транспарентноста на финансирањето на политичките партии.

Собранието остана главна институција за **политички дијалог**, со учество на сите парламентарни партии. Продолжи спроведувањето на стратешкиот план 2018-2022 на Собранието. Меѓутоа, неговата работа беше попречена со поларизацијата меѓу

владајачките партии и опозицијата за некои прашања, слабото владејачко мнозинство, како и честите отсуства на пратениците кои беа заразени со КОВИД-19 или кои беа во самоизолација. Недостатокот на кворум оневозможи да се донесат измени на Деловникот за да им се овозможи на пратениците погодени од КОВИД-19 да работат преку интернет. Националниот совет за евроинтеграции, предводен од опозицијата, започна со работа во јуни 2021 година и е задолжен да обезбеди широк консензус за реформите поврзани со ЕУ. Во јули 2021 година, Собранието со меѓупартиска поддршка донесе Резолуција⁶, поднесена од главната опозициска партија. Собранието спроведе транспарентен избор на членови на Комисијата за заштита од дискриминација и едногласно ги избра новите членови на Државната изборна комисија. Изборот на тројца нови судии на Уставниот суд, на пет заменици народни правобранители и на член на Судскиот совет треба да се одвива навремено и инклузивно.

Собранието продолжи да има тешкотии во однос на подобрување на планирањето и координирањето на својата работа за да обезбеди попредвидлив процес на **донесување закони**. Донесувањето на некои закони како што е пакетот економски мерки за решавање на последиците од КОВИД-19 беше одложено. За да спречи опструкционизам, Владата предложи бројни нацрт-закони да се донесат по скратена постапка, со што се намали времето за суштински консултативен процес со засегнатите страни. Опозицијата ја критикуваше употребата на „европското знаменце“, што претставува скратена постапка со цел усогласување на законодавството со правото на ЕУ. Се одржаа вкупно шест јавни дебати. Собранието донесе 159 закони, од кои 67 во редовна законодавна постапка, 79 по скратена постапка и 13 ратификации. Останува загрижувачки бројот на закони донесени по скратена постапка - види 2.1.2. *Реформа на јавната администрација*. Тие треба значително да се намалат бидејќи спречуваат соодветно учество на засегнатите страни во законодавните процеси и во демократските дебати.

Собранието спроведе **надзор** врз извршната власт преку седници за пратенички прашања. Во текот на извештајниот период, беа поднесени четири предлози да се изгласа недоверба против четворица вице-премиери и министри, од кои два беа отфрлени, а два се во тек. Пленарните и релевантните комисии расправаа за годишните извештаи на регулаторните, контролните и надзорните тела, вклучително и за извештаите поднесени по распуштањето на Собранието во февруари 2020 година.

Работната група на „Дијалогот Жан Моне“ предводена од собранискиот спикер, одржа два состанока пролетта во 2021 година за да разговара за спроведувањето на заложбите преземени за време на третиот круг од „Дијалогот Жан Моне“ на почетокот на 2020 година, особено за изменување на **Деловникот за работа**. Постигнат е мал напредок и овие заложби допрва треба да се реализираат.

Според новиот состав на Собранието, бројот на пратенички (47 од 120, односно 39%) се намали за еден во споредба со претходниот собраниски состав. Бројот на пратеници од немнозинските заедници е највисок досега (42, односно 35%). Комитетот за односи меѓу заедниците одржуваше редовни седници.

Во однос на **заштитата на човековите права** и фундаменталните слободи, Собранието ги донесе со меѓупартиска поддршка Законот за спречување и заштита од дискриминација, Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно

⁶ „Резолуција за утврдување на државните позиции во контекст на блокадите на европските интеграции“

насилство и измените на Законот за правата на детето. Започнаа со работа Клубот на пратенички, и меѓупартиските парламентарни групи за млади, за ЛГБТИК, за лица со попреченост и за поддршка на Ромите.

Продолжи да се утврдува одговорноста за насилните напади во Собранието во **април 2017 година**. Во јули 2021 година, првостепениот Кривичен суд ги осуди на казна затвор поранешниот претседател на Собранието, двајца поранешни министри, како и поранешниот директор на Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) за организирање на насилни напади врз Собранието.

Треба да продолжат активностите за подобрување на ефективностa на демократскиот систем, како и транспарентноста во **финансирањето на политичките партии**, во согласност со препораките на Групата на држави против корупција (ГРЕКО) – *види Поглавје 23 – Правосудство и фундаментални права*. Политичките партии, исто така, треба да ги подобрат своите внатрешни демократски процеси. СДСМ⁷ ги одржа првите директни избори за претседател на партијата.

Владеење

Владата работеше на реформската агенда на ЕУ и на справување со последиците од пандемијата на КОВИД-19. Треба да ја задржи реформската динамика и да се фокусира на спроведувањето на постојната правна рамка, наместо да започнува спорадични нови иницијативи. Навременото и суштинско спроведување на реформската агенда бара одржлива поддршка од општеството во целина. Меѓуетничките односи останаа стабилни. Охридскиот рамковен договор, чија 20-годишнина беше одбележана во август 2021 година, продолжи да се спроведува.

Во март 2021 година, сите 62 пратеници од коалицијата ја потврдија својата поддршка за Владата со гласање доверба, на предлог инициран од премиерот. Владата го донесе реформскиот план „Европа дома“, со цел рационализирање на реформите опфатени со кластерот Темели и врз основа на ревидираната методологија за проширување, како и „Акција 21“, акциски план за борба против корупцијата. Националниот план за донесување на правото на ЕУ (2021-2025) беше донесен во јуни 2021 година.

Со оглед на состојбата со КОВИД-19, премиерот и лидерот на најголемата опозициска партија се согласија да го одложат пописот од април за септември 2021 година и локалните избори од првата во втората половина на октомври 2021 година.

Жените сочинуваат 20% од министрите, 7% од замениците-министри и 25% од државните секретари.

Меѓуетничките односи генерално остануваат стабилни. Потребна е дополнителна посветеност, како на локално, така и на национално ниво, за да се зголеми довербата меѓу етничките заедници. Сите политички чинители треба дополнително да се вклучат во конструктивен и отворен дијалог со релевантните чинители за да се исполнат обврските што произлегуваат од Охридскиот рамковен договор од 2001 година, вклучително и преку зачувување на мултиетничкиот карактер на општеството. Во август 2021 година, земјата ја одбележа 20-годишнината од Охридскиот рамковен договор.

⁷ Социјалдемократски сојуз на Македонија

Реформскиот процес на системот на **локална самоуправа** кој започна во 2019 година е во застој. Владата треба да покаже активно лидерство, да промовира координација и системски дијалог помеѓу министерствата и локалната самоуправа. Напорите за подобрување на финансиите на општините дадоа мешани резултати. Приходите собрани на локално ниво се зголемија како процент од вкупните приходи на општините и се подобри транспарентноста на локалните буџети. *Ad hoc* финансиските трансфери од централно на локално ниво обезбедуваат краткорочно олеснување, но не придонесуваат за изградба на одржлива финансиска рамка базирана на предвидливи ресурси. Потребни се повеќе напори за зајакнување на капацитетите за управување со јавните финансии и внатрешната ревизија на локално ниво.

Граѓанско општество

Граѓанските организации (ГО) продолжуваат да работат, генерално во поволна средина. Тие се и понатаму активни и имаат важна улога во реформскиот процес. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди понавремен, значаен и транспарентен консултативен процес со граѓанското општество. Во контекст на предизвиците со кои се соочуваат при закрепнување од кризата од КОВИД-19, од владините и невладините чинители се очекува да изградат долгорочни партнерства и да ја зајакнат постојната соработка. Финансиската рамка под која работат ГО сè уште треба да се подобри.

Граѓанското општество е клучна компонента на секој демократски систем и како такво државните институции и понатаму го признаваат.

Граѓанските организации продолжија да имаат улога на набљудувачи и учествуваа во процесот на донесување одлуки за клучните закони, вклучително и законите за спречување и заштита од дискриминација и за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство. Граѓанското општество значително придонесе за обезбедување заштита на човековите права и фундаментални слободи, особено во однос на помошта што им се дава на најранливите категории.

Граѓанското општество е редовно ангажирано во јавните институции и органи како што се Советот за соработка меѓу Владата и граѓанското општество и Советот за отворено владино партнерство. Потребни се континуирани напори за понатамошно зајакнување на постојниот структуриран дијалог, координиран од Одделението за соработка со невладините организации на Владата.

Механизмите за дијалог како што се меѓупартиските парламентарни групи и секторските работни групи треба целосно да се искористат. Потребно е систематско следење на размената со граѓанското општество. Се охрабруваат чинителите од целокупниот политички спектар да ја зајакнат соработката со граѓанското општество, врз основа на навремен, конструктивен и транспарентен консултативен процес. Исто така, локалните органи се охрабруваат дополнително да ги вклучат граѓанските организации во процесите на креирање политики и донесување одлуки.

Пандемијата на КОВИД-19 имаше економско влијание врз чинителите во граѓанското општество. Тековната реформа на системот за државно финансирање на граѓанските организации се очекува дополнително да ја регулира постојната законска рамка и да се осигури дека на секторот ќе му се стават на располагање доволно средства. Процесот треба да се води на транспарентен и инклузивен начин.

За да се задржи позитивниот тренд, Владата треба да ја финализира Стратегијата за соработка со граѓанскиот сектор 2021-2023, заедно со реален акциски план за спроведување на мерките предвидени во Стратегијата. Сите релевантни институции треба транспарентно и навремено да ги спроведат целите содржани во Стратегијата.

Граѓански надзор врз безбедносниот/разузнавачкиот сектор

Реформата на разузнавачкиот сектор, што резултираше со воспоставување нови структури и развивање на правна рамка, е речиси завршена.

Меѓутоа, Агенцијата за национална безбедност (АНБ) сè уште е сместена во просториите на Министерството за внатрешни работи. Оперативно-техничката агенција (ОТА) продолжи да ги стекнува потребните алатки за да ја исполни својата улога. Сепак, некои надлежни органи допрва треба да се поврзат со ОТА. Во јануари 2021 година, Законот за Агенцијата за разузнавање беше ревидиран, со цел да се усогласи неговата правна рамка со новите уредувања на безбедносниот систем на земјата. Од суштинско значење е сите овие структури да дејствуваат според релевантните закони и на независен начин.

Собранискиот надзор над разузнавачките служби се вршеше по конституирањето на новиот состав на Собранието. Надлежните комисии извршија инспекциски надзор над институциите на безбедносниот сектор. Заврши постапката за избор на технички експерти на Комисијата за надзор над примената на мерките за следење на комуникациите. Сепак, тие сè уште не се започнати со работа, што влијаеше врз извршувањето на задолжението за надзор на Комисијата.

Работата на Советот за граѓански надзор беше попречена поради оставката на претседателот и на заменик-претседателот на Советот во 2020 година. Потребно е итно да се обезбедат сите потребни административни и финансиски средства за Советот да биде целосно функционален.

2.1.2. Реформа на јавната администрација

Северна Македонија е умерено подготвена во однос на реформата на јавната администрација. Постигнат е **одреден напредок** во финализирањето на хоризонталната функционална ревизија на државната администрација. Беа дадени препораки за ново организирање на органите на државната управа со подобрени нивоа на отчетност. Тие треба да се внесат во релевантното законодавство, кое треба да се донесе и да се спроведе. Северна Македонија тековно ја ревидира законската рамка за управување со човечки ресурси преку ревизија на Законот за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор и воведува нов Закон за висока раководна служба. Новата рамка треба да го подобри управувањето со човечките ресурси на администрацијата и ќе придонесе да им се обезбеди поголемо признание на вработувањата, унапредувањата и отпуштањата врз основа на заслуги, вклучително и кај повисокото раководство. Беа презентирани извештаите за следење на спроведувањето на Стратегијата за реформа на јавната администрација и Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии. Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) продолжи да ги решава предметите на непотизам, блискост и политичко влијание во процесот на вработување во јавниот сектор и во процесот на именување членови на надзорни и управни одбори. Нејзините наоди и препораки треба систематски да се следат од засегнатите институции.

Повеќето од минатогодишните препораки се делумно спроведени. Во наредниот

период земјата особено треба:

- да ги донесе и да ги спроведе ревидираниот Закон за административни службеници, Законот за вработените во јавните служби и Законот за висока раководна служба;
- да го донесе и спроведе Законот за организација и работа на органите на државната управа и други поврзани закони во согласност со препораките за новата организација на органите на државната управа;
- да обезбеди целосно спроведување на Законот за општа управна постапка.

Стратешка рамка за реформа на јавната администрација

Продолжи спроведувањето, следењето и известувањето за **Стратегијата за реформа на јавната администрација 2018-2022** и **Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии 2018-2021**. Советот за реформа на јавната администрација на високо ниво и Советот за управување со јавните финансии обезбедија **политичка поддршка** и надзор на реформите. Потребен е соодветно екипиран сектор за јавна администрација во Министерството за информатичко општество и администрација, со цел да се поттикне процесот на техничко ниво. Министерството за финансии и понатаму е целосно вклучено во напорите за координација на реформите. Генерално, потребно е дополнително зајакнување на раководната одговорност во јавните институции (*види Поглавје 32 - Финансиска контрола*). Државниот буџет вклучува посебна програма за реформа на јавната администрација, но целосното спроведување на двете стратегии и понатаму зависи првенствено од финансирањето од донаторите.

Развој и координација на политики

Воспоставени се правната рамка и институционалните структури за кохерентен **систем за креирање политики**. Продолжуваат напорите за разјаснување на поделбата на одговорностите помеѓу институциите за креирање политики за да се избегнат преклопувања, да се утврдат јасни нивоа за известување и да се обезбеди нивно правилно функционирање. Среднорочното буџетско планирање и фискалните политики се во согласност со стратешките приоритети на Владата. Улогата на Генералниот секретаријат како централно тело за координација и контрола на квалитетот беше малку подобрена, но останува недоволна. Координативниот систем за ЕУ интеграција се ревидира за да одговара на ревидираната методологија за проширување. Се развива ново информатичко решение за подобрување на квалитетот на техничкото ниво на координативниот систем за ЕУ интеграција за мерките на политиките и за усогласување со регулативите на ЕУ. Воведен е нов ИТ систем за мерки за помош од донатори.

Политиката заснована на докази и развојот на законодавството продолжуваат делумно да се обезбедуваат. Собирањето административни податоци дополнително се подобри, но квалитетот на податоците останува проблем. Државните институции треба да го зајакнат и поедностават споделувањето на административните податоци преку системот за интероперабилност и да ги користат овие податоци подоследно во процесот на донесување одлуки. Проценките на влијанието на регулативата продолжија да се користат формално за сите закони што Владата ги испраќаше до Собранието во редовна постапка, но не и за законите што беа донесени по скратена постапка. Квалитетот на проценките на регулаторното влијание треба дополнително да

се подобри и да се обезбеди контрола на квалитетот. Проценките за влијанието на буџетот или недостасуваат или не се сеопфатни. Има меѓуминистерски консултации на различни нивоа и многу од нив се одржуваат онлајн поради ограничувањата поврзани со КОВИД-19. **Јавните консултации** преку наменскиот национален систем за електронски консултации овозможуваат инклузивно учество на сите засегнати страни, меѓутоа електронскиот систем не се користи во целост. Треба да се подобри контролата на квалитетот и следењето на консултативниот процес со јавноста. Бројот на закони донесени по скратена постапка е сè уште висок, и изнесува 42% во 2020 година (*види 2.1.1. Демократија*). Квалитетот на подготовката на законодавството и понатаму претставува проблем, со чести законски измени кои создаваат правна несигурност и го попречуваат правилното спроведување. Употребата на „европското знаменце“ треба да биде кохерентна и поврзана со законите, од кои голем дел имаат за цел да се усогласат со правото на ЕУ (*види 2.1.1 Демократија*).

Јавниот надзор на работата на Владата се обезбедува преку објавувањето извештаи за следење и подобрена комуникација на Владата.

Управување со јавните финансии

Националните органи продолжија да ја спроведуваат **Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии (УЈФ) 2018-2021** и Акцискиот план за 2020 година, со одредени одложувања, вклучително и поради кризата од КОВИД-19. Фискалната стратегија за 2021-2023 година, со перспективи до 2025 година со цел да се зголеми фискалната предвидливост, беше усвоена во декември 2020 година заедно со буџетот за 2021 година, со ограничена јавна дебата. Стратегијата сè уште не е доволно искористена како алатка во подготовката на буџетскиот циклус. Владата го донесе новиот Закон за буџетите во декември, по јавни консултации, но тој сè уште не е усвоен од Собранието. Новиот закон опфаќа среднорочна буџетска рамка, подобрена буџетска класификација, фискален совет и фискални правила. По Процената на управувањето со јавни инвестиции (ПУЈИ), Владата усвои Национален акциски план за спроведување на препораките на ПУЈИ во декември 2020 година. Треба да се воспостави координативна структура која ќе ги вклучи сите клучни институции со цел да се обезбеди ефикасно спроведување.

Министерството за финансии ги продолжи напорите за подобрување на **транспарентноста** во управувањето со јавните финансии. Порталот „Отворени финансии“ беше подобрен со обезбедувањето информации за трансакциите направени од општините. Дополнително, Министерството за финансии лансираше нова алатка за транспарентност на јавниот долг. Беше промовиран „СМАРТ“ систем за јавни финансии како еден од приоритетите на Владата. Фокусот беше ставен на замена на традиционалното буџетирање со буџетирање засновано на перформанси и воведување на повеќегодишна буџетска рамка. Клучните индикатори за ефикасноста на СМАРТ системот беа дефинирани со цел да се оцени постигнувањето на целите и резултатите од спроведувањето. Од октомври 2020 година, Министерството за финансии започна да објавува податоци за приходите и расходите на јавните и државните претпријатија на квартална основа, како и податоци за користењето на буџетот на локалната самоуправа.

Објавувањето на Граѓанскиот буџет за 2021 година беше одложено за февруари 2021 година. Министерството за финансии треба да вложи дополнителни напори во зголемување на вклучувањето на јавноста во секоја фаза на подготвеност, извршување и известување за буџетот. Дополнително, донесувањето и ефикасното спроведување на

новиот Закон за буџетите, како и предвидениот развој на Интегрираниот информациски систем за управување со финансиите (ИИСУФ) ќе придонесе за зголемување на буџетската транспарентност.

Јавна служба и управување со човечки ресурси

За да се обезбеди подобро почитување на **вработувањето и унапредувањето засновано на заслуги** и воспоставените пообјективни критериуми за **отпуштање**, Северна Македонија во моментот ги ревидира двата главни закони, Закон за административни службеници и Закон за вработени во јавниот сектор и воведува нов, Закон за висока раководна служба. Сè уште се на сила контрадикторните правила во Законот за внатрешни работи, кои овозможуваат исклучување на вработените од одредбите на Законот за административни службеници. Постапките за договорите на определено време и договорите за дело со пониски критериуми, продолжуваат да се користат често, заобиколувајќи ги критериумите утврдени во Законот за административни службеници. Критериумите за отпуштање треба да бидат потранспарентни. Голем број на високо раководни позиции беа пополнети со лица со статус „вршител на должност“ подолго време. Многу од в.д. раководителите беа назначени со целосен мандат во летото 2021 година. Државната комисија за спречување на корупцијата продолжи да ги решава предметите на незаслужни назначувања во 2020 година. Комисијата издаде голем број препораки за подобрување на јавната процедура за вработување во јавниот сектор, за елиминирање на непотизмот, клиентелизмот и кронизмот, вклучително и за назначување на управители и членови на надзорни и управни одбори. Види *Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права*. Овие препораки сè уште не се вметнати во соодветното законодавство. Соработката на некои државни институции во обезбедувањето податоци или следењето на препораките на Комисијата во поединечни случаи не е доволна.

Министерството за информатичко општество и администрација продолжува да го координира и следи **управувањето со човечките ресурси** во јавната администрација. Подготвеноста и капацитетот на сите инволвирани институции треба да се зголемат за да се обезбеди дека законодавството се применува систематски и податоците се внесуваат редовно во апликацијата за управување со човечки ресурси. Информациониот систем за управување со човечки ресурси не го користат сите ресорни институции, чиј потенцијал може дополнително да се искористи. **Системот на плати** треба да се ревидира за да се обезбедат поконзистентни нивоа на плати и за да се промовира мобилноста. Со измените на законот за извршување на буџетот за 2021 година седумкратно се зголемија износите за додатоци на плата за голем број институции. Тука спаѓаат 21 институција на централно ниво, за кои се донесени одредени критериуми за доделување додатоци на плата.

Застапеноста на жените во јавната служба останува над 50%, вклучително и во раководни позиции од средно ниво. Сепак, жените се помалку застапени во високите раководни позиции. Правичната застапеност на малцинствата останува неконзистентна низ јавниот сектор и низ сите категории државни службеници. Беше донесен посебен Закон за трансфер на јавни службеници во различни институции, кои беа вработени пред неколку години и продолжија да примаат плата без формална работна позиција и без да се појавуваат на работа. Од јули 2021 година, повеќе од 1.200 од вкупно 1.349 такви вработени беа распоредени на нови работни места во 237 различни државни институции. Некои институции не сакаат да ги преземат овие вработени бидејќи тие се префрлаат на позиции кои не одговараат на потребите на овие институции. Оваа

паралелна процедура за вработување влијае на независноста на другите институции при изборот на нивните вработени според потребите на институциите, следејќи ги барањата за правична застапеност. Начелото на правична застапеност на мажите, жените и етничките групи треба да се примени во целиот јавен сектор.

Професионалниот развој останува несистематски. Многу институции нудат специјализирана обука за своите вработени. Сепак, не постои централизирана база на податоци за сите обуки кои ги нудат различни институции. **Интегритетот во јавната служба** е добро регулиран, вклучително и законодавството за укажувачи. Сепак, нема податоци за тоа како механизмите за интегритет се спроведуваат во практика, ниту за тоа дали и како укажувачите се заштитени од одмазднички дејства.

Отчетност на администрацијата

Во Северна Македонија, допрва треба да се донесе новиот Закон за организација и работа на органите на државната управа, кој има за цел да ја рационализира институционалната рамка, да ги елиминира надлежностите кои се преклопуваат и да ја подобри ефикасноста на администрацијата. Заврши функционалната ревизија на 139 институции на централната власт. Во текот на извештајниот период, некои институции паралелно известуваа и до нивното ресорно министерство и до Владата. Делегирањето на овластувањата за донесување одлуки на раководните позиции од средно ниво останува ограничено и на централно и на локално ниво. Потребни се континуирани напори за ефикасно вклучување на раководната одговорност низ целата јавна администрација (*види Поглавје 32 - Финансиска контрола*).

Заштитата на **правото на граѓаните на добра администрација** од независни институции, особено од Народниот правобранител и Државниот завод за ревизија, е предвидена со закон. Треба да се обезбеди систематско следење на нивните препораки. Законската рамка го заштитува **правото на граѓаните за пристап до информации од јавен карактер**. Сите институции треба редовно да ги обезбедуваат и ажурираат податоците на нивните веб-страници. Новите информатички алатки се во фаза на тестирање и овозможуваат Агенцијата за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер да ја следи усогласеноста со правилата за проактивно обелоденување информации. Ова ги намалува основите врз кои може да се одбиваат барањата за информации од јавен карактер. Способноста на Агенцијата да го спроведе новиот Закон беше донекаде подобрена. Одговорено е на сите жалби до Агенцијата. Кризата од КОВИД-19 доведе до дополнителни одложувања кај многу институции во одговор на барањата за информации од јавен карактер.

Законската рамка за **правото на граѓаните на административна правда** е воспоставена. Во практика, жалбените постапки остануваат тешки, сложени и долги, опфаќајќи неколку слоеви жалби и бројни повторувања на постапките. Повеќето од одлуките не се засноваат на заслуги, туку на процедурални размислувања. Соодветните институции продолжија да одложуваат да ги спроведат одлуките на управниот суд, за кои ретко се одлучуваше според заслугите. Со законодавството се дефинираат **правото на граѓаните да бараат надоместок на штета** и одговорноста на јавните органи во случаи на прекршоци.

Обезбедување услуги за граѓаните и за деловните субјекти

Националниот е-портал за услуги се надградува за да се создаде подобра **администрација ориентирана кон корисникот**, што е охрабрувачки развој со оглед на важноста на дигитализирање на јавната администрација и зајакнувањето на

обезбедувањето онлајн услуги за граѓаните и деловните субјекти во контекст на моменталната состојба со КОВИД-19. Државните институции мора да покажат поголема посветеност за давање услуги преку националниот е-портал и да ги охрабрат граѓаните да ги користат е-порталот и електронскиот регистар на населението со нивниот целосен потенцијал. Електронскиот регистар на населението ќе се користи и за вкрстена проверка на податоците од пописот. Употребата на електронски потписи за услуги за граѓаните и фирмите скромно се зголеми. Рамката за интероперабилност се зголеми во обемот, но потребна е политичка волја и финансирање за да го достигне својот целосен потенцијал. Голем број основни клучни услуги, како што се издавањето пасоши, возачки дозволи, школски свидетелства, регистрацијата на возила, значително се одложија и предизвикаа незадоволство кај граѓаните.

Немаше напредок во насока на **поедноставување на административните постапки**. Законот за општата управна постапка (ЗОУП) сè уште не се спроведува систематски во администрацијата и покрај повторените препораки на Европската комисија. Ова создава правна несигурност за примателите на административни услуги. Многу законски рокови поставени во ЗОУП не беа испочитувани поради пандемијата на КОВИД-19. Администрацијата треба да ги зајакне обуката и подигањето на свеста на своите вработени за да обезбеди правна сигурност за граѓаните и деловните субјекти.

2.2 ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО И ФУНДАМЕНТАЛНИ ПРАВА

2.2.1 Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Основните вредности на ЕУ вклучуваат владеење на правото и почитување на човековите права. Од огромно значење се постоењето на ефективен (независен, квалитетен и ефикасен) правосуден систем и ефикасната борба против корупцијата, бидејќи тоа е почитувањето на фундаменталните права во закон и во практика.

Земјата има одреден степен на подготвеност/е умерено подготвена да ги примени правото на ЕУ и европските стандарди во оваа област. Свкупно, постигнат е **одреден напредок**, вклучително и преку зајакната независност на правосудството и решавањето предмети на полициска неказнивост. Продолжува спроведувањето на стратегијата за реформа на правосудството, вклучително и на Законот за јавно обвинителство, со што се обезбедува одговорност за кривичните дела што произлегуваат од и коишто се поврзани со незаконските прислушувања. Државната комисија за спречување корупција, користејќи ги своите засилени овластувања, продолжува да дава резултати, вклучително и за предметите на високо ниво. Корупцијата е распространета во многу области и останува прашање на загриженост. Северна Македонија и понатаму ги исполнува своите општи обврски во однос на фундаменталните права, но постојат предизвици во спроведувањето на постојното законодавство. Што се однесува до законската и политичката рамка, новиот состав на Собранието повторно го донесе Законот за спречување и заштита од дискриминација, откако Уставниот суд го укина поради процедурални причини, и ги назначи членовите на Комисијата за заштита од дискриминација. На Канцеларијата на Народниот правобранител ѝ треба зголемување на буџетот, што ќе овозможи ангажирање на специјализиран кадар, со цел подобро да ја извршува својата улога. Од суштинско значење е да се заврши именувањето членови на независни и регулаторни тела врз основа на заслуги. Функционалната независност на овие тела мора да биде загарантирана во секое време, вклучително и преку соодветна распределба на финансиски средства.

Функционирање на правосудството

Правосудниот систем на Северна Македонија има **одреден степен на подготвеност / е умерено подготвен**. Постигнат е **одреден напредок** во спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор, со што се продолжува со спроведување на препораките од Венецијанската комисија и Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Сè уште се потребни напори за да се обезбеди систематско спроведување на ажурираниот Акциски план на Стратегијата за реформи во правосудството и стратегиите за човечки ресурси во правосудството и обвинителството. Правосудните институции продолжуваат со примената на новите правила за именување, унапредување, дисциплина и разрешување судии и обвинители. Донесен е поголемиот дел од законодавството за спроведување на ревидираниот Закон за Советот на јавни обвинители. Важно е да се продолжи со спроведувањето на правната рамка и стратешките планови поврзани со реформата на Судскиот совет и Советот на јавни обвинители. Секој нов предлог-закон за Академијата за судии и јавни обвинители треба да ја одржува Академијата како единствена точка за влез во правосудството и обвинителството и треба да обезбеди праведен и транспарентен пристап до овие професии

Во наредната година, земјата треба, особено:

- да го интензивира доследното спроведување на Стратегијата за реформа во правосудниот сектор и ажурираниот Акцискиот план, со посебен фокус на донесувањето нов закон за парнична постапка, во согласност со европските стандарди;
- да ги спроведе стратегиите за човечки ресурси за правосудната и јавнообвинителска мрежа, да ги користи како показател за проекциите за следните вработувања;
- да го подобри информацискиот систем за автоматско управување со судски предмети (АКМИС) за да се обезбеди негова целосна функционалност и веродостојност.

Стратешки документи

Продолжува спроведувањето на **Стратегијата за реформа во правосудниот сектор (2017-2022)**. Советот за следење на спроведувањето на реформата во правосудниот сектор го одобри двегодишниот извештај за спроведување за 2019 и 2020 година. Треба да се интензивира спроведувањето на ажурираниот Акциски план донесен во октомври. Долгоочекуваните стратегии за управување со човечки ресурси во судовите и во јавните обвинителства беа донесени во ноември 2020 година, односно во декември 2020 година, со релевантни акциски планови за нивно спроведување.

Раководни тела

Во декември 2020 година, Собранието избра нов член на **Судскиот совет**. За изборот на уште еден член на Судскиот совет се чека од јули 2021 година. Советот избра нов претседател во април 2021 година од редот на судиите поротници, согласно Законот за Судски совет. Судскиот совет донесе неколку документи, со цел да обезбеди негово делотворно работење: Стратешки план 2020-2022 година; План за стратешка комуникација; методологии за квалитативно оценување на судиите и претседателите на судовите; и Интерен план за следење и оценување на работата на судовите, судиите и претседателите на судовите во 2021 година. Методологијата за утврдување на

сложеноста на судските предмети, преку анализа на индикативниот број на предмети што еден судија треба да ги решава секој месец, беше донесена во септември 2021 година. Советот треба да ја задржи својата улога на чувар на независноста и непристрасноста на судиите и да ги зголемува своите напори за транспарентно работење.

Во декември 2020 година, Собранието избра два нови члена на **Советот на јавни обвинители**. Советот донесе правила за следење на работата на Јавните обвинителства. Стратешкиот план 2021-2023 беше донесен во август 2020 година. Советот треба да даде образложение за своите одлуки и да обезбеди редовен пристап за медиумите на своите седници. На Советот му беа распределени буџетски средства во износ од 320000 евра, но сè уште недостигаат човечки и ИТ ресурси за ефективно извршување на неговите задачи.

Независност и непристрасност

Судската независност е загарантирана со Уставот. Неопходно е да се продолжи со посветеноста кон целосно почитување на начелата за независност на правосудството, како и кон зголемена транспарентност, особено во работата на Советот за јавни обвинители. Важно е да се обезбеди дека правосудството е заштитено од каков било ризик или перцепција на несоодветно мешање од надвор. Здружението на судии и Судско-медиумскиот совет активно го промовираа јакнењето на транспарентноста како една од алатките за враќање на довербата на јавноста во правосудството.

Продолжува постапката во таканаречениот случај „Рекет“. Во јули 2021 година, Апелациониот суд Скопје ја одби како неоснована жалбата на обвинетата поранешна специјална обвинителка и ја потврди првостепената осудителна пресуда. Довербата на јавноста во правосудниот систем ќе се зајакне со решавање и конечно затворање на судските предмети на поранешното Специјално јавно обвинителство (СЈО).

Одржливоста на работата на поранешното СЈО, во обезбедувањето одговорност за кривичните дела што произлегуваат од прислушувањето и се поврзани со него, беше обезбедена со примена на Законот за Јавно обвинителство. Законските одредби треба да се спроведуваат на соодветен начин, со цел да се обезбеди професионален и непристрасен обвинителски систем, поотпорен на ризиците од мешање од надвор.

Законот за управување со движењето на предметите во судовите влезе во сила во февруари 2020 година. Со одредбите на законот се регулира автоматската и распределбата по случаен избор на предметите во судовите, преку **информацискиот систем за автоматско управување со судски предмети** (АКМИС). Во октомври 2021 година, Апелациониот суд во Скопје ја потврди првостепената пресуда против поранешниот претседател на Кривичниот суд Скопје за манипулација со АКМИС. Наводните неправилности беа обелоденети за време на инспекциите, кои беа прекинати поради кризата од КОВИД-19 и продолжија во 2021 година. Целосната примена на Законот зависи од одлуката за надградба на сегашниот софтвер или за развој на нов. Потребна е континуирана посветеност за да се обезбеди капацитет на системот автоматски да произведува веродостојни статистички податоци, во согласност со препораките и методологијата на Европската комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ), за работењето како на правосудството, така и на обвинителството.

Отчетност

Од февруари 2020 година, Советот за судска етика има одржано шест состаноци. Програмата за почетна обука на Академијата за судии и јавни обвинители за 2020/21 година опфаќа 27 предавања за етика, деловна култура и деонтологија.

Судскиот совет прими 140 барања за утврдување одговорност на судија/претседател на суд во 2020 година. Од јуни 2020 година, Судскиот совет разреши седум судии, меѓу кои и поранешен претседател на Врховниот суд. Причините за отказите најчесто се поврзани со непрофесионално работење. Судскиот совет формира Комисија чијашто задача е да подготви Акциски план за следење на корупцијата во правосудниот сектор преку определување конкретни целни групи, методи на следење, индикатори и временски рокови. Во 2020 година, Државната комисија за спречување корупција издаде прекршочни платни налози против 15 судии или претседатели на судови и 10 обвинители (од поранешното Специјално јавно обвинителство) поради неподнесување анкетни листови за имотна состојба или изјави за промена на имотната состојба и интересите.

Стручност и компетентност

Судскиот совет започна да ја применува новата методологија за **професионално оценување** во однос на **именувањата и унапредувањата**. Во февруари 2021 година, Судскиот совет избра претседател на Врховниот суд. Од јуни 2020 година, Судскиот совет назначи седум судии и осум претседатели на судови, а на 18 пензионирани судии им дозволи да ги извршуваат своите задачи уште една дополнителна година. Во април 2021 година ги вработи преостанатите шест дипломирани студенти од Академијата за судии и јавни обвинители. Советот на јавни обвинители назначи по пет обвинители во Вишото јавно обвинителство Скопје и во Јавното обвинителство за гонење организиран криминал и корупција (ЈО ГОКК), како и раководители на две Основни јавни обвинителства. Академијата за судии и јавни обвинители организираше 130 обуки на работното место за 2.858 професионалци.

Квалитет на правда

Предложениот Нацрт-закон за **Академијата за судии и јавни обвинители** треба да ја одржува Академијата како единствена влезна точка во правосудството и обвинителството, да обезбеди праведен и транспарентен пристап до овие професии и мора да ги следи препораките на оценската мисија од 2018 година во врска со правосудната обука, како и да одговори на прашањата поврзани со загриженоста на Европската комисија за можното ограничено реструктурирање на почетната обука. Првиот заменик-директор на Академијата беше избран во март 2021 година. Обуката на 60 студенти од седмиот приемен рок започна во септември 2020 година. Изборот на 97 кандидати за осмиот приемен рок сè уште е во тек. Академијата е набљудувач во рамките на Европската мрежа за правосудна обука (ЕЈТН) и започна да биде проактивна во искористувањето на експертизата на мрежата. Буџетот на Академијата за 2021 година забележа пораст од приближно 35%. Во 2021 година беа примени тројца нови вработени.

Врховниот суд и четирите Апелациони судови продолжуваат со напорите за подобрување на **доследноста на пресудите** и усогласување на судските практики.

Според Европската комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ), спроведениот буџет на правосудниот систем за 2020 година изнесува 40 милиони евра, односно 19,5 евра по жител, што е помалку од просечниот износ за Западен Балкан од 37,8 евра. Буџетот

на правосудниот систем (буџетот за судови, службите во јавните обвинителства и правната помош) е намален за -8,3% од 2019 година.

На крајот на 2020 година имало 493 судии, (23 на 100.000 жители) од кои 61% жени судии, како и 187 обвинители (девет на 100.000 жители), од кои 55% биле жени. Во споредба со 2019 година, има мало намалување на бројот на судии и обвинители во 2020 година. Како суштинско прашање останува обезбедувањето соодветна процена на потребите од персонал, особено во службите во јавните обвинителства, врз основа на навременото спроведување на донесените стратегии за човечки ресурси за судовите и Јавните обвинителства. Спроведувањето на ИТ-стратегијата во правосудството сè уште главно се финансира од донатори. Првичните согледувања за дигитализација на сите 34 судови ќе бараат ангажирање дополнителен ИТ-персонал, што е задача предизвик поради неконкурентните плати што се нудат за такви работни задачи во јавниот сектор.

Потребни се постојани напори за промовирање на употребата на **алтернативно решавање спорови**, вклучувајќи ги и трговските предмети. Во 2020 година, бројот на случаи на медијација е зголемен за 55% во споредба со 2019 година.

Ефикасност

Речиси сите судови продолжија со позитивен тренд во одржувањето на **стапката на решавање предмети** од 100%. Бројот на незавршени предмети според старите процесни закони продолжи да се намалува. Препораките на Венецијанската комисија за преиспитување на одредбите од Законот за употреба на јазиците поврзани со двојазичноста во судските постапки сè уште не се спроведени. Судиите допрва треба да ги добијат сите додатоци на платите додека барањата во судската администрација, вклучително и за напредување во кариерата, сè уште се во тек. Вкупните трошоци и времетраењето на извршните постапки треба да се решат низ сите точки од синџирот на извршување. Во октомври 2020 година, Здружението на судии подготви детален протокол за спроведување на мерките за заштита во судовите во врска со пандемијата на КОВИД-19. Протоколот има за цел да го заштити здравјето на вработените во судовите и на сите граѓани кои ги остваруваат своите права пред судот.

Борба против корупција

Северна Македонија **има одредено ниво на подготвеност / е умерено подготвена** во превенцијата и борбата против корупцијата. Постигнат е **одреден напредок** со оглед на тоа што земјата продолжи да ја консолидира својата евиденција во однос на истрагата, гонењето и судењето во неколку предмети на корупција, вклучувајќи ги и оние на високо ниво, но и ја зајакна својата институционална рамка, особено Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) и Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција (ЈООКК). Во април 2021 година, Собранието ја донесе Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021-2025 и поврзаниот Акциски план, со што се консолидираше посветеноста на земјата за спречување на корупцијата и санкционирање на коруптивното однесување. Предметите покренати од поранешното Специјално јавно обвинителство (СЈО) продолжија да се решаваат овозможувајќи да се утврди одговорноста за незаконското прислушување. За голем број предмети беа донесени првостепени пресуди и беа отворени нови предмети врз основа на истражен материјал од поранешното Специјално јавно обвинителство. Државната комисија за спречување на корупцијата беше проактивна во спречувањето на корупцијата и отвори неколку предмети, вклучително и против високи функционери. На Државната комисија ѝ беа доделени нови простории. Сепак, напорите за подобрување на нејзиното

функционирање треба да продолжат, особено со доделување дополнителни средства за ангажирање стручен кадар.

Во наредната година, земјата особено треба:

- да продолжи со напорите за борба против корупцијата преку зајакнување на поддршката за релевантните тела, преку спроведување на Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси и преку обезбедување јасни насоки за политиките за државните институции;
- да го осигури соодветното доделување ресурси на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција со цел да се осигури ефикасна отчетност за кривичните дела што произлегуваат од и во врска со прислушувањето, како и за нови предмети на корупција од висок профил;
- да продолжи со зголемувањето на евиденцијата на пресуди во предметите на корупција на високо ниво, проследено со конфискацијата на криминални средства, надградувајќи ги позитивните резултати од минатата година.

Евиденција

Продолжува напредокот во однос на истрагата, гонењето и судењето на предметите на корупција, вклучително и предметите на корупција на високо ниво и покрај фактот што рочиштата беа забавени поради КОВИД-19. Покрај тоа, отворени беа нови предмети на корупција на високо ниво. Судењата за **предметите на поранешното Специјално јавно обвинителство** продолжија да се одвиваат главно под надлежност на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција. Досега има **правосилни пресуди** во седум предмети за 17 обвинети. За повеќето од преостанатите предмети судењата се во тек и одржани се неколку десетици рочишта во текот на годината. Некои обвинетија против еден обвинет во еден предмет беа застарени додека други предмети требаше повторно да се покренат поради недоследност во постапката. Во девет предмети изречени се **првостепени пресуди**. Судовите изрекоа 39 **казни затвор**, вклучувајќи тука и истакнати поранешни владини функционери како што се поранешен премиер, поранешен министер за транспорт и врски, поранешен министер за внатрешни работи и поранешен директор на Агенцијата за национална безбедност (АНБ). Тројца од прогласените виновни и понатаму се во бегство.

Во февруари 2021 година, Судот изрече пресуди во прв степен за предметите на поранешното Специјално јавно обвинителство „Монструм“ и „Таргет-Тврдина“. За „предметот Монструм“, судот изрече доживотни казни затвор за тројца обвинети, кои беа прогласени виновни за тероризам, а им изрече и затворски казни од 15, односно 9 години на две други лица, обвинети за убиство на четворица тинејџери и еден рибар во близина на Смилковското Езеро, во Скопје во 2012 година.

Во суштинскиот предмет што го покрена поранешното Специјално јавно обвинителство наречен „Таргет-Тврдина“, судот ги прогласи обвинетите виновни за злоупотреба на службената положба, за незаконско прислушување на над 4.200 телефонски броеви на граѓани и за незаконско уништување на опремата што се користела за овие активности во обид да се уништат доказите. Поранешниот директор на АНБ е осуден на 12 години затвор, поранешниот шеф на кабинет на шест години затвор и поранешниот министер за внатрешни работи на четири години затвор. Двајца

поранешни полициски функционери кои моментално се во бегство, беа осудени на 15 години затвор во отсуство. Поранешен началник на сектор во МВР доби три години затвор. Останатите петмина обвинети (вработени во АНБ) се осудени на условни затворски казни во траење од две години.

Во април 2021 година, Судот изрече пресуда за друг предмет на поранешното Специјално јавно обвинителство наречен „Трезор“, со која го осуди на осум години затвор поранешниот директор на АНБ, поранешниот началник на Директоратот за оперативна техника (ДОТ) на АНБ беше осуден во отсуство на 15 години затвор, поранешниот шеф на кабинет на пет години затвор; поранешниот помошник на министерот за внатрешни работи на пет години затвор. Тие беа обвинети за злоупотреба на службената положба и нанесување штета на државниот буџет од над 862.000 евра за набавка на електронска комуникациска опрема и обука за нејзино користење.

Во јули 2021 година, Кривичниот суд ги замрзна имотот и сметките на поранешниот генерален секретар на Владата и му го продолжи куќниот притвор до септември 2021 година. Првичната процена на измамата на штета на државниот буџет е 290.000 евра.

Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, врз основа на истрагите и предистражните постапки на Специјалното јавно обвинителство, отвори еден нов предмет и поднесе повеќе обвиненија против високи функционери.

Во 2020 година, основниот **јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција** отвори истраги за 14 предмети на наводна корупција против 49 осомничени лица (10 истраги од висок профил во кои беа вклучени 55 лица во 2019 година). Во тек се истраги против 35 лица за наводна злоупотреба на службената положба и против 14 лица за наводно перење пари. Во десет предмети се поднесени обвинителни акти против 28 физички лица и едно правно лице. Во тек се судења за 36 предмети против 189 лица. Во осум првостепени пресуди осудени се 50 лица (првостепени пресуди против 7 лица во 2019 година). Две лица се осудени врз основа на две второстепени пресуди.

Во 2020 година, по спроведените финансиски истраги од страна на МВР, поднесени се кривични пријави за корупција за два предмети за кои се изречени привремени мерки за располагање со недвижен имот. Во три случаи биле конфискувани средства со значителна вредност врз основа на првостепените пресуди.

Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) продолжува да биде проактивна во спречувањето на корупцијата и отвори неколку нови предмети. Во однос на наводите за **судир на интереси**, во 2020 година ДКСК обработила вкупно 86 предмети, од кои шест биле покренати од самата ДКСК, а 80 по барање на други страни. Во 2020 година затворени се вкупно 149 предмети (40 во 2019 година), од кои 116 се од 2019 година и 33 се од 2020 година. Во 2021 година е констатиран судир на интереси во осум предмети. Шест предмети биле решени по пат на последователни чекори преземени од институции/поединци. Во седум предмети ДКСК утврди постоење на основано сомнение за прекршување на одредбите од Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси (ЗСКПК) поради што поднесе иницијативи за утврдување одговорност до надлежниот орган. Во два предмета, осомничените биле отпуштени од нивните институции. Формирани се вкупно 47 предмети врз основа на 47 барања за мислење. За прекршување на одредбите од ЗСКПК што се однесуваат на судир на интереси, ДКСК издаде 20 прекршочни налози за плаќање. ДКСК поднесе и пет барања за покренување прекршочна постапка против

службени лица до Прекршочната комисија на ДКСК, поради неизвршување на плаќање по издавањето налози за плаќање. Во 2020 година, ДКСК достави шест укажувања/препораки до различни институции во случаи кога постоело сомневање за можен судир на интереси. Од 24 август 2021 година, на веб-страницата на ДКСК достапни се 7.672 анкетни листови за имотна состојба (7.275 во 2019 година). За нередовности во **анкетните листови**, во 2020 година се издадени 73 прекршочни налози за плаќање од страна на ДКСК, од кои 60 се однесуваат на неподнесување/ненавремено поднесување, додека 13 се за непријавено зголемување на имотот. До ДКСК се поднесени 16 барања за поведување прекршочни постапки. Во однос на **предметите на корупција**, во 2020 година се покренати вкупно 418 предмети, 12 по сопствена иницијатива на ДКСК и 406 по пријави доставени од трети страни. Решени се 378 предмети. Од поднесените предмети засновани на пријави, ДКСК во два предмета утврди постоење сомнение за повреда на Кривичниот законик и поднесе соодветни предлози до основниот јавен обвинител (2 предмети во 2019 година). ДКСК покрена иницијативи пред надлежните органи за утврдување одговорност на службени лица во 11 предмети.

Според Општиот извештај за активностите за 2020 година на Групата на држави против корупција на Советот на Европа (ГРЕКО), Северна Македонија спровела 52% и делумно спровела 40% од препораките. Дванаесет од спроведените препораки се однесуваат на судии, шест на обвинители и седум на пратеници. Според Извештајот за усогласеност на ГРЕКО за 2021 година за петтиот круг на евалуација, исполнети биле четири препораки, додека девет биле делумно исполнети. Тие се однесуваат на воведување проверки на интегритетот на владините советници, зголемена транспарентност на полицијата преку подобрување на пристапот до информации, спроведување студија за активностите на полициските службеници по завршување на работниот однос и поплаки против вработени во полицијата што се рефлектираат во сеопфатна статистика.

Во извештајот се поздравува донесувањето на Кодекс на однесување за „лица на кои им се доверени највисоките извршни функции“ од централната власт. Сепак, фактот што спроведувањето на Кодексот на однесување е во рацете на вице-премиер се смета за некомпатибилно со практиката на ГРЕКО бидејќи вице-премиерот истовремено може и да ги истражува/санкционира прекршувањата, но и да понуди доверливо советување во врска со Кодексот.

Исто така, се изразува загриженост во врска со значителниот број предмети на судир на интереси и објавување на имотната состојба во кои се вклучени највисоки извршни функции, што се обработени од страна на ДКСК. Повеќето од десетте неспроведени препораки се однесуваат на полицијата.

Институционална рамка

Во 2020 година, Владата именува заменик на претседателот на Владата задолжен за борба против корупцијата и криминал, одржлив развој и човечки ресурси. Заменикот на претседателот на Владата има задача да ги координира антикорупциските политики и институциите вклучени во борбата против корупцијата. Во март 2021 година, Владата донесе акциски план за борба против корупција насловен како „Акција 21“ со приоритети и мерки поврзани со дигитализацијата, функционирањето на истражните центри, зголемената употреба на Националната платформа за интероперабилност и измените на антикорупциското законодавство. Во јануари 2021 година, Министерството за внатрешни работи, исто така, изработи своја антикорупциска

програма насочена кон обезбедување интегритет на вработените, меѓуинституционална соработка и зајакнување на довербата на јавноста.

Превентивни мерки

Државната комисија за спречување на корупцијата, именувана во февруари 2019 година, го зајакна својот капацитет за проверка на изјавите за интереси и изјавите за имотна состојба и за поведување прекршочни постапки. Државната комисија конечно доби соодветни нови простории. Нејзините ресурси сега треба дополнително да се консолидираат и дополнат, особено преку обезбедување стручен кадар.

Нов Етички кодекс на членовите на Владата и носителите на јавни функции именувани од Владата беше донесен во 2020 година, а изменет во 2021 година. Продолжуваат напорите за подобрување на транспарентноста на јавните институции. Новата Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси ги систематизира мерките во областа на јавните набавки и вработувањето како во јавниот сектор, така и во другите сектори.

Спроведување на законот

Главните институции кои се занимаваат со спроведување на законот се Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција при Основното јавно обвинителство (ОЈОГОКК) и Одделот за сузбивање на организиран и сериозен криминал при Министерството за внатрешни работи. ОЈОГОКК ги наследил повеќето случаи од висок профил од поранешното Специјално јавно обвинителство (СЈО), а се занимава и со организиран криминал, честопати поврзан со криумчарење мигранти. На ОЈОГОКК му се доделени нови простории, иако сè уште се нема преселено таму.

Државната комисија за спречување на корупцијата, Државниот завод за ревизија и другите институции со надлежност за борба против корупцијата имаат потреба од соодветна распределба на ресурси за да можат да водат случаи од висок профил. Еден од овие клучни ресурси значи дополнителни обвинители, а нивното назначување се опишува како итно прашање во новиот Закон за јавни обвинители. Пет нови обвинители беа назначени во април 2021 година. Новоформираниот истражен центар/судска полиција при Обвинителството сè уште треба да го покаже својот капацитет за поддржување на Обвинителството преку зголемување на бројот на истраги.

Во 2020 година, сметките беа замрзнати во еден случај, додека во два случаи беа донесени привремени мерки за забрана на користење, отуѓување или располагање со недвижен имот. Отворени се три случаи на наводна корупција, а имотот, вклучувајќи пари и луксузни стоки, е конфискуван по првостепена пресуда. Меѓу јануари и март 2021 година, во еден случај, замрзнати се движен и недвижен имот, како и акции од значителна вредност.

Правна рамка

Земјата е дел од сите меѓународни антикорупциски конвенции, вклучително и Конвенцијата на Обединетите нации против корупција.

Законот за **финансирање на политичките партии** предвидува на кој начин може да се обезбедат финансиски средства за политичките партии и со нив правилно да се управува. Изборниот законик ги утврдува правилата за финансирање на изборните кампањи. Државниот завод за ревизија (ДЗР) спроведува *екс-пост* контрола. Според

ДЗР, во 2020 година, 13 политички партии не поднеле во законски предвидениот рок еден или сите три вида финансиски извештаи – годишни сметки, годишни финансиски извештаи и извештаи од регистарот на донации примени за 2019 година. Поведена е постапка пред Министерството за правда и изречена е мерка за суспензија на исплата на средства за редовно годишно финансирање. Во 2020 година, извршени се ревизии на финансиските извештаи за редовното работење на четири политички партии, како и ревизија на финансиските извештаи на сите 15 организатори на изборни кампањи за предвремените парламентарни избори во 2020 година. Според новата систематизација, ДЗР воспостави нов сектор со надлежност за ревизија на политичките партии, на Државната комисија за спречување на корупцијата, на Државната изборна комисија и на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

Законот за **слободен пристап до информации од јавен карактер** овозможува да се добијат информации за јавното финансирање на политичките партии.

Законот за **лобирање** од 2008 година ги уредува активностите на лобирање, регистрацијата на лобистите и опфаќа механизам за надзор. Нов Закон за лобирање беше донесен од Собранието во јуни 2021 година. Законот ги проширува надлежностите на ДКСК додавајќи ѝ надлежност за водење регистар на лобисти и лобистички организации. Законот за заштита на **укажувачите** сè уште треба да се доусогласи со правото на ЕУ. Во рамките на проект финансиран од ЕУ, дадени се препораки за усогласување на Законот со Директивата 2019/1937 на ЕУ.

Стратешка рамка

Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси (2021-2025) и поврзаниот Акциски план претставува главен референтен документ. Стратегијата беше изготвена во инклузивен процес, во кој беа вклучени релевантни засегнати страни и експерти. Таа беше усвоена од Собранието во април 2021 година.

Фундаментални права

Правната рамка за заштита на фундаменталните права во голема мера е во согласност со европските стандарди. Законот за спречување и заштита од дискриминација е во сила, и основана е Комисија за спречување и заштита од дискриминација. Процесот на деинституционализација оствари вистински напредок и повеќето засегнати деца се преселени од институциите и згрижени во заедницата. Министерството за труд и социјална политика инвестира во услуги во заедницата, каде спаѓа и поддршка за жртвите на родово базирано насилство. Постигнат е важен напредок со донесување на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, со поддршка од повеќе партии. Забележано е подобрување во однос на родовата интеграција и почитувањето на правата на жените, иако жените се дел од категориите што се најтешко погодени од пандемијата. Препораките на европските и меѓународните тела за човекови права, особено во врска со третманот на притворените и осудените лица мора целосно да се спроведат без одлагање. Исто така, важно е земјата да го зајакне спроведувањето на законодавството за говор на омраза и на националниот акциски план за спроведување на одредбите од Истанбулската конвенција. Механизмот за надворешен граѓански надзор над полицијата не е целосно функционален, а отсуството на вистински независни истражни органи го попречува решавањето на некажливоста на полицијата и ефективниот прогон. Земјата треба да продолжи со подобрување на состојбата во затворите и дополнително да ги зголеми алтернативите на притворот.

Особено, во претстојната година, земјата треба:

- да ги применува сите одредби од Законот за спречување и заштита од дискриминација и да распредели потребни ресурси со кои ќе ѝ се овозможи на Комисијата за заштита од дискриминација да стане целосно функционална;
- побрзо и посистематски да се осврне на препораките од меѓународните тела за набљудување, особено во однос на правата на лицата во притвор/затвор; промовирање, заштита и гарантирање на правата на лицата од ранливи или маргинализирани категории;
- дополнително да го подобри квалитетот на услугите во заедницата за идентификување на децата во ризик и да обезбеди соодветна поддршка за ранливите категории деца, особено децата жртви на насилство, децата Роми и децата со попреченост.

Северна Македонија ги има ратификувано **повеќето меѓународни инструменти за човекови права**. Во октомври 2020 година, земјата го информираше Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жените (ЦЕДАВ) околу мерките за спроведување на препораките содржани во шестиот периодичен извештај за земјата.

Во 2020 година, пред **Европскиот суд за човекови права** беа активни 320 апликации. ЕСЧП утврди прекршувања на Европската конвенција за човекови права во 14 случаи (наспроти девет во 2019 година), кои се однесуваа главно на правото на правично судење, заштита на имотот, почитување на приватниот и семејниот живот и забраната за тортура. Според Европската комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ), 11 случаи се сметале за затворени по пресуда на ЕСЧП и по процесот на извршување пресуди (наспроти 26 во 2019 година).

Канцеларијата на Народниот правобранител останува централно тело за **унапредување и заштита на човековите права**. Назначувањето на новиот Народен правобранител во јануари 2021 година предизвика загриженост поради политичката припадност на избраниот кандидат. Собранието треба да назначи петмина нови заменици на Народниот правобранител. Канцеларијата на Народниот правобранител издаде специјални извештаи и препораки за образованието преку интернет, правата на децата, лицата со попреченост и на лицата во старателски институции за време на пандемијата на КОВИД-19. Буџетот на Канцеларијата е зголемен за 2,3% во однос на 2019 година и нема дополнителни вработувања. Од 2.448 приговори примени во 2020 година, најголем број повторно се однесуваат на судството (особено на извршителите), потоа на работните односи, правата на потрошувачите, условите на притвор, социјалната заштита и имотните права. Институциите одговориле на 63% од препораките на Народниот правобранител, што претставува намалување во споредба со претходните години.

Владата продолжи да се залага за подобрување на **спречување на тортура и нечовечно постапување** и да има редовен дијалог со Европскиот комитет за спречување на тортура (КПТ) околу неговите препораки. Најновите извештаи на КПТ беа објавени на 11 мај 2021 година и на 27 јули 2021 година. Многу од претходните препораки на Комитетот сè уште не се спроведени и напредокот на нивното спроведување останува бавен. Остануваат главните недостатоци на затворскиот систем: лошото управување и работење на персоналот, нискиот број на вработени, слабиот квалитет на здравствена заштита што им се обезбедува на затворениците,

насилството меѓу осудените лица, лошите материјални услови и ендемичната корупција.

Механизмот за надворешен надзор над полицијата, вклучително и затворската полиција, не е целосно функционален, бидејќи трите претставници на граѓанските организации избрани во декември 2019 година не се приклучија кон одделот при Канцеларијата на Народниот правобранител. Мора да се разрешат отворените прашања за ефективно учество на претставниците на граѓанското општество, а и да се продолжи нивниот едногодишен мандат. Само двајца истражители беа распоредени во одделот при Јавното обвинителство за организиран криминал и корупција. Во 2020 година, механизмот за граѓанска контрола на Народниот правобранител постапи по 21 претставка, 14 против полициски службеници и седум против припадници на затворската полиција. До Јавното обвинителство поднесе вкупно десет барања (за осум полициски службеници и за двајца припадници на затворската полиција) заради поведување постапка за утврдување кривична одговорност. Ова доведе до две обвиненија против припадници на полицијата за кривични дела – нечовечно постапување при вршење на должност, и тортура и друго сурово, нечовечко постапување или казнување. Наменскиот оддел при Јавното обвинителство отвори 80 нови предмети против 143 лица со полициски овластувања или припадници на затворската полиција поради сомнение за сторени кривични дела. Како резултат на истрагите, беа поднесени десет предлози за обвинение и четири предлози за наредби за кривични дела, еден полициски службеник беше обвинет, а во 2020 година, беа изречени првостепени пресуди против десет лица (четири затворски казни и шест условни казни). Соработката меѓу главните чинители треба да се интензивира. Потребно е натамошно подигање на свеста за овој механизам кај судиите, органите за спроведување на законот и правните професионалци, со цел да се обезбеди добро разбирање на системот.

Мора систематски да се спроведуваат мерки за заштита од полициско малтретирање и редовни обуки на службениците за спроведување на законот, а пријавените случаи мора темелно да се истражат. Соработката со граѓанските организации во борбата против нечовечното постапување е зголемена преку потпишување меморандум за соработка со Управата за извршување на санкции во февруари 2020 година, и со Министерството за внатрешни работи во март 2021 година. Во 2020 година, Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи разгледа 65 претставки за употреба на прекумерна физичка сила од страна на полициски службеници, од кои за 27 се утврди дека се неосновани, а кај 30 недостигаа докази. Два поднесока беа делумно поткрепени. Во шест случаи, поднесени се пријави за нечовечно постапување при вршење на службата и има еден случај за тортура и друго сурово и нечовечко или понижувачко постапување или казнување. Секторот достави 30 случаи до Одделението за истрага и гонење на кривични дела сторени од лица со полициско овластување. Во 2020 година, осудени лица директно до Управата за извршување на санкции поднеле 39 претставки, меѓу кои и две претставки за нечовечно постапување.

Постојаното прашање околу несоодветни услови за притвор во некои затвори, полициски станици, установи за социјална заштита и психијатриски установи треба итно да се разгледа, во согласност со препораките од последниот извештај на КПП. Народниот правобранител извести дека во 2020 година, доделени се соодветни ресурси за активностите на Националниот превентивен механизам против тортура и механизмот за граѓанска контрола. Националниот превентивен механизам го привлече

вниманието кон важни слабости во напорите за спречување на нечовечно постапување, како и кон недостаток на информации и пристап до адвокат во полициските станици, а и недостаток на соодветна здравствена заштита во затворите. Наодите од неговите извештаи треба темелно да се третираат.

Иако отворањето на Затвор Битола и на Воспитно-поправниот дом „Тетово“ во близина на Тетово на крајот од 2020 година претставува позитивен чекор кон подобрување на општите услови за притвор во **затворскиот систем**, нехуманите услови за притвор во Казнено-поправниот дом „Идризово“ и во делови од други притворски објекти остануваат. Санацијата на најзапуштените згради треба да биде брза. Потребата од карантински ќелии поради пандемијата на КОВИД-19 става дополнителен притисок врз некои затвори, кои веќе се преполни. Законот за извршување на санкциите од 2019 година и подзаконските акти сè уште целосно не се применуваат и не водат кон подобрување во управувањето и надзорот на затворите. Инспекцијата на затворите треба да се систематизира, вклучително и решавањето на повторливото прашање на корупција. Во 2020 година, еден припадник на затворската полиција беше разрешен по дисциплинска постапка за корупција. Во Центарот за обука во затворот Идризово, сè уште не постои структурирана програма за почетни и континуирани стручни обуки, со која ќе се овозможи професионализација на персоналот. Новата стратегија за развој на пенетенцијарниот систем за 2021-2025 година беше усвоена во јули 2021 година и ќе налага средства и дополнителен персонал за соодветно спроведување. Треба да се развијат меѓуинституционална координација во затворите и пост-казнена помош, истовремено со подготовки за ослободување на осудените лица во заедницата. Здравствената заштита и третманот на зависности од дрога во затворите и натаму остануваат прашање на сериозна загриженост. Пробацискиот систем постојано се развива, вклучително и со отворањето на две нови служби за условни пробациски и со вработување на пробациски службеници. Во 2020 година, евидентирани се 276 условни пробациски, што претставува зголемување од 2019 година, од кои најголем дел се за условен отпуст и случаи на условни пробациски со заштитен надзор. Во јуни 2021 година беше усвоена Стратегија за развој на пробациска служба за 2021-2025 година. Соработката меѓу јавниот и приватниот сектор и граѓанското општество, како и меѓуагенциската соработка треба да продолжат. Развиена е и треба да продолжи координацијата меѓу пробациските службеници, судиите, јавните обвинители, затворскиот персонал и другите институции пред ослободување на осуденото лице, како и подигањето на свеста за придобивките од пробацискиот систем. Допрва треба да се донесат измени во правната рамка во врска со алтернативните казни и алтернативните постапки за да се зголеми примената на алтернативни казни на притвор, како начин за подобрување на ресоцијализацијата и рехабилитацијата на осудените лица и за намалување на ризикот од повторно прекршување, вклучително и кај малолетните лица. Не е постигнат значителен напредок во одговорот на општиот недостаток на наменски активности како што се едукативни, рекреативни и стручни активности на осудените и притворените лица. Услугите за образование и ресоцијализација, како и програмите за лекување, треба да се спроведуваат во сите казнено-поправни установи.

Во однос на **заштита на личните податоци**, во јуни 2021 година, Собранието го ратификуваше Протоколот ЦЕТС бр. 223 на осовременета Конвенција за заштита на лица во однос на автоматската обработка на лични податоци. Во август 2021 година, заврши преодниот период со кој сите контролори и обработувачи мораа да ја усогласат обработката на податоци според Законот за заштита на личните податоци од февруари 2020 година.

Агенцијата за заштита на личните податоци врши поголеми задачи и овластувања создадени со новиот закон. И покрај привремениот прекин во март 2020 година поради пандемијата на КОВИД-19, Агенцијата спроведе 235 надзори во 2020 година, за 45 повеќе во споредба со 2019 година. Речиси половина од овие надзори (106) беа спроведени преку интернет, а околу 60% од нив во јавниот сектор. Беше реализирана надзорна мисија на Оперативно-техничката агенција (ОТА), за следење на комуникациите и беа дадени препораки. Освен тоа, Агенцијата објави извештај за обработката на лични податоци по општини.

Во 2020 година, Агенцијата прими 418 жалби, од кои 65% беа поврзани со наводи за повреда на правата за заштита на личните податоци на социјалните мрежи. Агенцијата доби осум известувања и изврши три надзори како реакција на пријавен упад во податоците, новина во новиот Закон за заштита на личните податоци. Агенцијата постапи по четири прекршочни случаи во врска со прекршување на законите за заштита на податоци, што доведе до две прекршочни глоби. Во тек е обука на контролори и обработувачи на лични податоци.

Агенцијата издаде 15 мислења и 27 препораки до други институции за усогласување на секторското законодавство со Законот за заштита на личните податоци. И покрај одреден напредок, овие препораки не се целосно спроведени и пред донесување, не се доставени до Агенцијата сите секторски закони и подзаконски акти со кои се уредува обработката на личните податоци.

Вкупното функционирање на Агенцијата во голема мера зависи од Министерството за финансии (МФ) и од Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА). За вработување на персонал, на Агенцијата ѝ треба одобрение од МФ, додека за унапредување на персоналот и за ревизија на организациската структура, ѝ треба одобрение од МИОА. Ова, во извесна смисла, ја поткопува способноста на Агенцијата да функционира ефективно и целосно независно.

Слободата на мислење, совеста и религијата е загарантирана со закон и во практика, а дискриминацијата врз основа на религија е забранета. Координирани од Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи, верските лидери заеднички се согласија да ја поддржат Владата во борбата против ширењето на КОВИД-19 и да ги одвратат луѓето од масовни собири за време на верските прослави. Неодамна избраниот нов поглавар на Исламската верска заедница одигра позитивна улога во подобрувањето на меѓурелигискиот дијалог во земјата.

Слобода на изразување

Северна Македонија достигна **одредено ниво на подготвеност/е умерено подготвена** во областа на слободата на изразување. Генерално, постигнат е **ограничен напредок** во периодот на известување. Општиот амбиент е поволен за медиумска слобода и овозможува критичко медиумско известување, иако дојде до засилување на тензиите за време на кризата од КОВИД-19. Треба да продолжат напорите за саморегулација кои би биле следени со конкретни резултати во унапредувањето на професионални новинарски стандарди. Треба да се обезбеди поголема транспарентност при огласувањето на државните институции и политичките партии во медиумите. Органите треба да ги засилат своите напори за реформа на јавниот радиодифузен сервис и да обезбедат негова независност и финансиска одржливост. Јавниот радиодифузен сервис донесе петгодишна развојна стратегија, меѓутоа процесот на

реформи е попречен со одложувања во именувањето на членови на неговиот управен совет и на советот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни услуги. Кризата од КОВИД-19 имаше големо економско влијание врз медиумскиот сектор, особено врз регионалните и локалните чинители. Медиумските куќи беа вклучени во пакетот за помош, меѓутоа треба да се посвети внимание на работничките права на новинарите. Најголем дел од минатогодишните препораки важат и сега. Во претстојната година земјата треба:

- да ја ревидира правната рамката во областа на медиумите во согласност со правото на ЕУ и европските стандарди, особено со продолжување на напорите за усогласување на националните закони со ревидираната Европска директива за аудиовизуелни медиумски услуги;
- да ги направи неопходните напори за спроведување на стратегијата за реформи на јавниот радиодифузер и да ги финализира именувањата во програмскиот совет на јавниот радиодифузен сервис и во регулаторниот совет за медиуми;
- да наметне пристап на нулта толеранција во врска со заплашување, закани и насилни дејства врз новинарите при вршењето на нивната професија и да се погрижи извршителите да бидат казнети.

Општиот политички контекст во кој работат медиумите останува генерално поволен за унапредување на слободата на изразување и плуралистичките ставови. И понатаму постојат предизвици во спроведувањето на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Бројот на случаите на физичко и вербално насилство и закани врз новинарите се зголеми, додека условите во кои тие работат, особено работничките и социјалните права, и понатаму се мошне тешки. Органите продолжија да обезбедуваат поддршка за медиумските куќи во контекст на пандемијата на КОВИД-19. Медиумските реформи треба да бидат засилени, со вклучување на сите релевантни засегнати страни во изворен консултативен процес.

Заплашување на новинари

Во 2020 година до Министерството за внатрешни работи беа пријавени 10 случаи на заплашување на новинари, додека Здружението на новинари забележа два физички напади и 12 различни форми на вербални закани по живот и заплашување. Во пет од овие случаи навредите и/или заканите беа упатени кон жени-новинари. На почетокот на 2021 година беа забележани еден физички напад и една смртна закана. Органите за спроведување на законот и Јавното обвинителство реагираа на инцидентите во кои беа вклучени новинари, меѓутоа потребна е подобра координација меѓу различните институции за да се дејствува побргу за пријавените прекршоци и да се спречи неказнувањето на извршителите. Предложени се нацрт-измени на Кривичниот законик за подобрување на заштитата на новинарите и другите медиумски работници, со нивно вклучување во групата професии кои би добиле дополнителна заштита кога се изложени на напади и закани поради природата на нивната работа.

Националните и меѓународните медиумски здруженија забележаа зачестување на заканите од политичари и јавни службеници, вознемирување на интернет и вербални напади врз новинарите, вклучително и на социјалните мрежи. Владиниот/судскиот систем треба да покаже поизразена проактивна и систематска осуда на нападите.

Само мал процент извршители на физички напади врз новинари се изведени пред лицето на правдата.

Законодавна средина

За ублажување на влијанието на пандемијата на КОВИД-19, Владата донесе неколку мерки за поддршка на медиумите. Во ноември 2020 година, Владата достави до Собранието предлог за укинување на член 143(3) и (4) од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги со цел да се реши спорот меѓу кабелските оператори и радиодифузерите за авторските права за емитување и реемитување ТВ канали. Уставниот суд претходно ги прогласи овие одредби за неуставни и беа поништени. Во тек е ревизија на неколку закони кои исто така ја опфаќаат работата на медиумите, како што се измени на Кривичниот законик за обезбедување поголема заштита на новинарите, како и измени на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета со кои се воведуваат одредби за намалување на казните за непарична штета. Органите започнаа процес на ревизија на правната рамка која ја опфаќа работата на медиумите во согласност со правото на ЕУ. Именувањата на нови членови на програмскиот совет на јавниот радиодифузен сервис и на регулаторниот совет за медиуми беа дополнително одложени во Собранието, со што се попречуваат очекуваните позитивни ефекти од реформата за засилување на нивната независност. Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги остава можност органите да ја ограничат распределбата на средства на регулаторот, јавниот радиодифузер и јавното претпријатие за радиодифузија. Можноста политичките партии да ги користат средствата добиени од државата за политичко огласување во медиумите и понатаму предизвикува загриженост кај медиумските здруженија поради можното влијание врз независноста на медиумите. Говорот на омраза е незаконски и на интернет и надвор од интернет, меѓутоа преовладува на електронските мрежи.

Спроведување на законодавството /институции

Како дел од надгледувањето на медиумите за време на вонредните парламентарни избори во 2020 година, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни услуги покрена три прекршочни постапки за нарушување на изборниот молк и две прекршочни постапки поради отсуство на правично, балансирано и непристрасно покривање на изборната кампања. Агенцијата, исто така, ги следеше медиумите и за време на предвремените локални избори во Штип и Пласница во декември 2020 година, по што покрена една прекршочна постапка против еден регионален медиум. Регулаторот ја продолжи соработката со организациите на граѓанското општество и медиумските куќи за унапредување на медиумската писменост. Финансиската стабилност и независност на медиумскиот регулатор треба да бидат дополнително засилени по усогласувањето на националното законодавство со Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги на ЕУ. Во 2020 година, Советот за етика во медиумите доби 140 поплаки за непочитување на етичките стандарди, од кои 90% се однесуваат на електронски случаи. Саморегулаторното тело забележа пораст на бројот на поплаки за 69% во споредба со претходната година и растечкиот тренд продолжува и во 2021 година. Здружението на новинари пријави 30-тина тековни судски постапки за навреда и клевета во кои се вклучени новинари.

Јавен радиодифузен сервис

Реформата на јавниот радиодифузен сервис, која и понатаму се одолжува, треба да стане приоритет. Според Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, износот на јавните финансии за јавниот радиодифузер е дефиниран како процент од државниот

буџет, со етапно зголемување со текот на времето (до 0,8% во 2019 година; до 0,9% во 2020 година; 1% од 2021 година). Поради дискреционите права на органите, предвидени со закон, префрлањето на средствата и понатаму се врши со намалена стапка. Во декември 2020 година, Владата ја намали месечната рата за 50%, со што вкупниот буџет за 2020 година изнесуваше 13,1 милиони евра. Пазарната анализа на регулаторот, објавена во септември 2020 година, покажува постојано намалување на финансиите за јавниот радиодифузер во последните неколку години (буџетот за 2015 година изнесуваше 20,9 милиони евра). Јавниот радиодифузен сервис донесе развојна стратегија за период од пет години, во тесна консултација со медиумските здруженија. Значителното намалување на финансиите го попречува успешното спроведување на Стратегијата и влијае врз квалитетот на работењето. Не беа пронајдени решенија за старите долгови на јавниот радиодифузен сервис кон државните институции. Допрва треба да биде обезбедена независност и одржливост на јавниот радиодифузер, како финансиската така и во однос на правната рамка што го опфаќа јавниот радиодифузен сервис. Некои медиумски здруженија го поздравуваат видливото подобрување на квалитетот на известување на јавниот радиодифузен сервис. Сепак, опстојуваат предизвиците поврзани со модернизацијата на работните постапки и техничката опрема. За време на појавата на пандемијата на КОВИД-19, јавниот радиодифузер продолжи да соработува со соодветните институции за пренесување навремени и точни информации. Емисиите за деца продолжија да се емитуваат на два национални канала, како средство за нарушувањето на образовниот процес.

Економски фактори

Пандемијата на КОВИД-19 имаше негативно влијание врз веќе намалените приходи во медиумскиот сектор. Органите воведоа неколку мерки за поддршка на секторот со кои беа опфатени и традиционалните и електронските медиуми. Финансиската одржливост на медиумските куќи и достапните средства и понатаму предизвикуваат загриженост за интегритетот и независноста на медиумите. Потребни се дополнителни мерки за поддршка на професионалното и истражувачкото новинарство. Во јануари 2021 година, Централниот регистар постави рок од 90 дена за пријавување податоци во „Регистарот на вистински сопственици“, со што се зголеми транспарентноста во сопственоста на правните субјекти, вклучувајќи ги и медиумите. Медиумската агенција редовно ја надгледува сопственоста на медиумите. Потребни се напори за да се обезбеди независност на медиумите од политичко мешање.

Владино рекламирање на комерцијалните канали е забрането. Беше покрената загриженост од страна на медиумските здруженија за можната измена на член 102 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги со кој се дозволуваат кампањи од јавен интерес, финансирани од државата. Можноста политичките партии да користат државни пари за рекламирање во медиумите и понатаму предизвикува загриженост кај медиумските здруженија заради можното политичко влијание врз уредувачката политика.

Постојат пет дневни весници, вклучувајќи и два на албански јазик. Во декември 2020 година, органите распределија 500 илјади евра за поддршка на печатените медиуми.

Интернет

Постојат различни мислења во медиумскиот сектор за правната регулатива на електронски медиуми, особено во однос на растечкиот проблем со дезинформациите. Како одговор, беше воведен саморегулирачки механизам, но потоа не беа преземени никакви конкретни дејства. Основаниот регистар на електронски медиуми

(promedia.mk), кој е доброволен и пропишува низа минимални професионални стандарди, во септември 2021 година вклучуваше 152 електронски медиуми. Потребни се дополнителни напори за решавање на проблемите поврзани со дезинформациите и говорот на омраза, вклучително и на електронските медиуми. Во однос на пристапот до информации, Агенцијата за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер прими 109 поплаки, од кои 10 беа поднесени од новинари. Поплаките поднесени од новинарите истражувачи се однесуваат на отсуството на одговор од институциите.

Професионални организации и услови за работа

Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници е полноправен член на Меѓународната федерација на новинари и на Европската федерација на новинари. Синдикатот води дијалог со Владата која треба да биде подоследна и подобро структурирана во решавањето на постојаните предизвици со кои се соочува професијата. Условите за работа на новинарите, во прв ред нивните работнички и социјални права, треба да бидат значително подобрени, особено на локално ниво. Истражувањето што го спроведе Самостојниот синдикат на новинари покажа дека 23% од медиумските работници немаат здравствено и социјално осигурување, 19% одговориле дека раководствата на медиумите не им дозволуваат на вработените да формираат синдикат. Ниските плати, како и непочитувањето на Законот за работните односи од страна на работодавачите, се најчести и постојани предизвици за новинарите. Поради лошите работни услови, новинарите и медиумските работници подлежат на автоцензура.

(Види исто така Поглавје 10 – Информатичко општество и медиуми)

Правото на **слобода на собирање и здружување** е загарантирано со Уставот. Во јуни 2020 година, по завршувањето на вонредната состојба поради пандемијата, слободата на собирање и здружување беше обновена. Потребни се дополнителни напори за спроведување на сите пресуди на Европскиот суд за човекови права во однос на регистрирањето здруженија. Одредбите на Уставот и Законот за јавните собири претставуваат цврста правна рамка која го гарантира правото на јавни собири без административни пречки, и покрај пандемијата на КОВИД-19. Законодавството е усогласено со Повелбата за фундаменталните права на ЕУ и Европската конвенција за човекови права. Политичките партии во изминатата година организираа или се придружуваа на собири и демонстрации на редовна основа. Се одржаа бројни демонстрации за да се сврти вниманието кон прашања поврзани со социјалните, економските и човековите права. Бројните мирни и легални јавни собири обично се одржуваа во согласност со здравствените протоколи кои се во сила. Сепак, се случија инциденти за време на протестот организиран против пресудата во случајот „Монструм“, кон крајот на февруари. Девет лица беа приведени по судирот меѓу мала група демонстранти и силите за спроведување на законот, при што наводно биле повредени неколку полицајци и еден новинар.

Проблемите со **работничките права и правата на синдикално организирање** се дополнително опфатени во *Поглавје 19 – Социјална политика и вработување*.

Постапките за остварување на **правото на сопственост** и понатаму се долги и скапи за граѓаните, поради тоа што не постои централна институција и поради отсуството на координација меѓу институциите кои се занимаваат со овие права. Сè уште нема

национална стратегија за правата на сопственост. Постојните регистри не се ажурираат редовно и сè уште се чуваат во аналогна форма, особено на општинско ниво. Агенцијата за катастар одржува задоволувачка стапка од над 90% решени случаи. Регистрацијата на земјиште и имот е завршена, а ласерско скенирање е спроведено на целата територија. Администрациите што управуваат со процесите за враќање, компензација и легализација сè уште вложуваат напори да управуваат со огромниот број случаи, главно поради недоволно кадар. Иако процесот на денационализација беше прогласен за завршен пред девет години, реално постојат уште околу 6.500 нерешени случаи на денационализација, од кои некои се покренати пред повеќе од една деценија.

Во однос на **недискриминацијата**, во јануари 2021 година, беше избрано ново тело за еднаквост – Комисијата за заштита од дискриминација. Најголем дел од членовите на Комисијата доаѓаат од граѓанскиот сектор и се искусни професионалци во областа на антидискриминација. Сепак, имаше критики поради вооченото отсуство на разноличност во новата Комисија, особено во однос на полот и лицата со попреченост. Комисијата има широки овластувања, вклучувајќи го правото да покрене постапка за заштита од дискриминација по сопствена иницијатива. Во првите неколку месеци по изборот, новата Комисија се соочи со бројни логистички и финансиски предизвици кои треба да бидат надминати со цел да стане целосно оперативна.

Главното законодавство во областа на антидискриминацијата во Северна Македонија е Законот за спречување и заштита од дискриминација кој содржи дефиниции за директна и индиректна дискриминација, вознемирување, поттикнување, охрабрување и подучување на дискриминација, виктимизација и сегрегација. Новата Стратегија за еднаквост и недискриминација 2021-2026 сè уште се подготвува. Националното координативно тело за еднаквост и недискриминација е добро прифатено од организациите на граѓанското општество. Канцеларијата на Народниот правобранител прими 62 поплаки за дискриминација од кои повеќето се од сферата на работните односи и објави 21 мислење. Народниот правобранител ги следеше одредбите на новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација во собирањето статистички податоци според области и основи на дискриминација. Одделот на Народниот правобранител за заштита од дискриминација е недоволно екипиран. Министерството за внатрешни работи во октомври 2020 година пушти во употреба интернет страница на која граѓаните може да пријавуваат злосторство од омраза, говор на омраза и други форми на насилство. Отсуството на систематското собирање податоци за говорот на омраза останува проблем. Потребен е проактивен и холистички пристап во решавањето на случаите со говор на омраза и злосторство од омраза.

Постигнат е одреден напредок за **родовата еднаквост** со натамошно усогласување на законодавството со Истанбулската конвенција. Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, кој беше донесен во јануари, воведува систематска реинтеграција на жртвите на насилство. Потребно е усогласување на поврзаните закони, донесување подзаконски акти и оперативни постапки. Сè уште не постои ефикасен систем за следење на акцискиот план за спроведување на Конвенцијата. Министерството за одбрана и армијата донесоа оперативен план за спроведување на Резолуцијата 1325 на ОН за жените, мирот и безбедноста и за институционална координација со учество на граѓанското општество. И телото за еднаквост и Народниот правобранител имаат овластувања да работат на случаи на родова еднаквост.

Националниот индекс за родова еднаквост, кој беше објавен првпат во 2019 година, останува клучен индикатор за мерење на еднаквоста на граѓаните, но оттогаш не е ажуриран. Потребно е да се засили капацитетот на релевантните институции и да се подобри координацијата за соодветно собирање и анализа на статистиката за родовите.

Бројот на случаите на семејно родово-базирано насилство врз жените се зголеми за време на пандемијата на КОВИД-19. Министерството за труд и социјална политика продолжи да инвестира во локалните служби за поддршка на жртвите на родово-базирано насилство, меѓутоа капацитетите на засолништата треба да бидат подобрани за да ги исполнат стандардите на Истанбулската конвенција, вклучувајќи ги и оние кои се достапни за жени со попреченост. Полицијата треба да развие капацитет за процена на ризикот од насилство врз жените и да преземе соодветни мерки. Пристапот до службите за поддршка на жртвите на насилство е намален поради пандемијата. Специјализиран тим која работи 24/7 за итна заштита на ранливите групи постои само во главниот град.

Родовите стереотипи опстојуваат, а жените во јавниот живот се особено изложени на напади преку социјалните мрежи. Двата случаи на „Јавна соба“ во кои беа споделувани експлицитни фотографии и приватни информации за девојки и жени, предизвикаа загриженост кај јавноста и граѓански протести против отсуството на навремена акција од страна на органите и покажаа дека постојат празнини во правната рамка.

Правната рамка за заштита на **правата на детето** во голема мера е во согласност со меѓународните стандарди. Сепак, потребни се дополнителни подобрувања за пополнување на правните празнини како што е, на пример, несовпаѓањето меѓу одредбите на Законот за семејството и меѓународните стандарди. Законот за заштита на децата беше изменет во декември 2020 година кога беа воведени измени во употребата на правото на додаток за образование во вонредни ситуации. Алтернативниот извештај за правата на децата што го изготвија организации на граѓанското општество укажува на структурни предизвици, како што се недостигот на ресурси на државните институции кои работат на правата на децата, отсуството на консултации со младината во креирањето на политиките и непостоење основни стратешки документи за правата на децата.

Статутарното тело одговорно за надгледување на спроведувањето на Конвенцијата за правата на детето (КПД), не е целосно оперативно. Треба да се изготват механизам за следење на спроведувањето на КПД и акциски план за деца со соодветен буџет и секторски модели кои ќе обезбедат ефикасни услуги за деца. Потребна е размена на собирањето и анализа на податоци фокусирани на децата. Податоците за ранливите групи како што се децата со попреченост или децата од ромската заедница, треба да бидат уште повеќе подобрани за да може да се изврши издржана анализа на политиката.

Во 2020 година, до Народниот правобранител беа доставени 111 поплаки за повреда на правата на децата и 37 поплаки поврзани со деца со попреченост. Народниот правобранител издаде 42 односно 17 мислења. Најголем дел од поплаките и понатаму ги доставуваат родителите/негувателите, а не самите деца. Беше донесена национална стратегија за ставање крај на насилството врз деца (2020-2025), но сè уште постојат предизвици при нејзиното целосно спроведување. На пример, има празнини во одговорот на системот за заштита на децата на предизвиците на насилството преку интернет и злоупотреба на интернет (сајбер-малтретирање). Не се достапни програми за рехабилитација, ресоцијализација и реинтеграција на децата-жртви на насилство.

Потребни се дополнителни напори за зголемување на свеста за насилството врз деца и развивање пообединет приод во обезбедувањето услуги на поддршка меѓу соодветните државни институции и неколку организации од граѓанското општество кои даваат правна и психосоцијална поддршка на жртвите.

Пандемијата на КОВИД-19 покажа дека напорите за подобрување на дигиталните услуги треба да бидат придружени со напори за спречување на дополнителната маргинализација на ранливите групи поради недостаток дигитални вештини и пристап до технологии. Органите воведоа значителен пакет мерки за социјална и детска заштита за борба против социоекономските последици од КОВИД-19. Сепак, потребни се дополнителни напори за засилување на чувствителноста на системот за социјална заштита кон децата и модел за давање услуги насочен кон децата.

За време на пандемијата на КОВИД-19, Министерството за труд и социјална политика им обезбеди на децата со попреченост во дневните центри и во згрижувачките семејства дидактички материјали и обезбеди психосоцијална поддршка преку интернет на децата со попреченост.

Процесот на деинституционализација е завршен, а преостанатите четири деца во институционална грижа се во преоден период и наскоро ќе бидат преселени. Условите за децата сместени во домови за згрижување, засновани како заедница, се генерално задоволителни. И понатаму се потребни дополнителни локални служби кои би ги препознале децата во ризик и би ги поддржале ромските деца и децата со попреченост кои се жртви на дискриминација и сегрегација.

Националната единица за сузбивање на криумчарењето мигранти и трговијата со луѓе во 2020 година идентификува седум жртви на трговија со луѓе, од кои шест деца кои станаа жртви заради принуден брак и сексуално и работно искористување. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди заштита на ранливите категории деца од сексуално искористување.

Спроведувањето на Законот за малолетничка правда мора да биде подобро, вклучувајќи го пристапот до правда, правното застапување и способноста на јавните службеници кои работат со деца жртви, деца сведоци и деца во судир со законот. Меѓусекторскиот пристап за примена на правната рамка треба да биде систематизиран и поедноставен кај професионалците за малолетничка правда. Правната рамка треба да биде дополнително ажурирана со меѓународни стандарди и директиви на ЕУ, вклучувајќи ја Директивата за процедурални заштитни мерки за деца кои се осомничени или обвинети во кривични постапки. Отворањето на малолетничкиот воспитно-поправен дом во близина на Тетово во октомври/ноември 2020 година ги подобри условите за притвор и обезбеди пристап до подобро образование и здравствена заштита за децата и малолетниците, иако објектот е преголем за својата намена. Објектот е оддалечен од градот и поради тоа е непогоден за ресоцијализација и рехабилитација. Улогата на Државниот совет за превенција на детско престапништво треба да биде дополнително засилена, како и способноста на локалните органи да развијат програми за вклучување на локалната заедница во спречувањето на малолетничкиот криминал.

Постигнат е мал напредок во подобрување на **правата на лицата со попреченост**. Во рамки на канцеларијата на Народниот правобранител воспоставен е механизам за следење на спроведувањето на Конвенцијата за права на лица со попреченост. Националното координативно тело за спроведување на Конвенцијата заседаваше редовно, меѓутоа неговите овластувања и капацитет да влијае врз носителите на

одлуки во државните структури сè уште се слаби. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги донесе политика за овозможување пристап до аудиовизуелните услуги за лицата со сетилна попреченост. Националната стратегија за деинституционализација 2018-2027 е најбитен документ во областа на политиката, покрај Законот за социјалната заштита. Утврдени се протоколи за минимизирање на ризиците од КОВИД-19 во станбените социјални институции и единици за поддржано живеење. Лицата со попреченост и понатаму се соочуваат со значителна дискриминација, и директна и индиректна, поради пречките во инфраструктурата, недостиг на информации и услуги, дискриминирачко однесување и социјална исклученост. Народниот правобранител во 2020 година прими 37 поплаки за дискриминација на деца и возрасни со попреченост. *(Види исто така Поглавје 19 – Социјална политика и вработување)*

Законот за спречување и заштита од дискриминација ги вклучува сексуалната ориентација и родовиот идентитет како заштитено подрачје, со што се засилува правната рамка за **правата на лезбејките, геј, бисексуалните, трансродовите, интерсексуалните и квир** (ЛГБТИК) лицата. Унапредувањето на еднаквоста и осудата на дискриминацијата, говорот на омраза и злосторствата од омраза кон ЛГБТИК лицата треба да бидат засилени во практика. Министерството за труд и социјална политика соработуваше со граѓанското општество на ЛГБТИК во изготвувањето на Националниот акциски план за ЛГБТИК 2021-2025 и во отворањето на првата национална линија за советување на ЛГБТИК лицата. Образовните органи и организациите на граѓанското општество соработуваа во подготовката на водич за справување и спречување на насилството во основните училишта, ревизија на учебниците, трансфобијата и родовите стереотипи. Се одржа втората Парада на гордоста во Скопје со учество на функционери на високо ниво. Не е забележан напредок во истрагите за нападите врз активисти на ЛГБТИК и Центарот за поддршка на ЛГБТИК.

Капацитетите на органите, службениците за спроведување на законот и на правните професионалци треба да се засилат дополнително. Правната рамка не дозволува официјално признавање на парови од ист пол. Пандемијата на КОВИД-19 ги погоди најранливите во ЛГБТИК заедниците, со спречување на пристапот до некои државни институции и услуги во заедницата што влијаеше врз нивното физичко и ментално здравје. Кон крајот на 2020 година, во новото Собрание беше формирана меѓупартиска парламентарна група за унапредување на правата на ЛГБТИК лицата.

Во однос на **процедуралните права**, нацрт законот за обештетување на жртвите на криминал, вклучувајќи ги жртвите на трговијата со луѓе, за кој се расправаше јавно, сè уште не е донесен.

Во однос на **заштитата на малцинствата**, органите продолжија да ја спроведуваат националната стратегија „Едно општество за сите и интеркултурализам“. Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците и националниот координатор за интеркултурализам треба да водат постојан дијалог со мнозинските заедници. Покрај тоа, процесот на координирање во рамките на Постојаното советничко тело на Владата и Координативното тело на кабинетот на премиерот треба да се води инклузивно и транспарентно, како и да се обезбеди почитување на правата на помалите мнозински заедници. Треба да се вложат поголеми напори за обезбедување дополнителни ресурси за Агенцијата за остварување на правата на заедниците и Агенцијата за примена на јазикот. И двете институции немаат доволно кадар и не се доволно финансирани. Понатаму, локалните органи треба да ја

искористат националната стратегија „Едно општество за сите и интеркултурализам“ за да ја подобрат состојбата на општинско ниво каде застапеноста на немнозинските заедници останува недоволна.

Во минатата година беше постигнат ограничен напредок во инклузијата на **Ромите**. Стратегијата за инклузија на Ромите (2014-2020) престана да важи, а новата сè уште не е подготвена, иако започна подготвителната работа. Повеќе нема министер без ресор, туку советник на премиерот одговорен за Ромите, со што се намалува можноста ромските прашања да бидат разгледувани во Владата. Стратегијата и соодветните акциски планови за образование, вработување, домување, пол и здравство не беа спроведени целосно. Во учебната 2020/2021 година, 347 ромски деца на возраст од шест години се запишаа во училиште, што претставува 1,16% од вкупниот број запишани деца. Во детските градинки, 90-тина ромски деца добија субвенции од државните фондови. Според проценките на организациите на граѓанското општество, годишната стапка на ромски деца кои го напуштаат училиштето изнесува 6% во основното и 4% во средното образование. Нема системски и основни податоци за реинтеграцијата на децата кои не се запишале на училиште навреме или го напуштиле без да го завршат. Ромските образовни медијатори се вклучени во Законот за основното образование, но сè уште не се предвидени за средното образование. Мнозинството ромски деца немаат пристап до техничка опрема за далечинско образование. Сегрегацијата во училиштата останува на високо ниво.

Бројот на невработени Роми постојано се зголемува, 13.703 Роми биле пријавени како невработени во 2020 година, споредено со 9.239 во 2019 година. Бројот на Ромите кои ги користат активните мерки за вработување се зголемува (431 во 2021 наспроти 86 во 2020 година). Сепак, треба да бидат донесени нови мерки кои ќе бидат понасочени и поафирмативни кон ромските корисници. Податоците на Регионалната анкета на Ромите покажуваат дека 94% од Ромите имаат здравствено осигурување, додека 50% од маргинализираните Роми користат превентивни и куративни здравствени услуги. Во 2020 година, 43% од лицата кои починале пред наполнети 65 години биле Роми. Сега има 21 лиценциран ромски здравствен медијатор, а нивниот број се намалил во текот на минатата година, претежно поради кризата од КОВИД-19. За домувањето, фондовите за домување на Ромите беа значително намалени, а средствата пренасочени како одговор на кризата од КОВИД-19. Не е јасно дали поддршката за инфраструктурните проекти на локално ниво ќе продолжи по заминувањето од функцијата на нивниот иницијатор – министер без ресор за ромски прашања. Во тек се иницијативи за легализација на ромските населби во некои општини, меѓутоа најголем дел од нив сè уште не се опфатени со урбанистички планови. Новиот закон за социјално домување сè уште не е донесен. Средствата од буџетот предвидени за домување на Ромите не се искористени во целост.

Законот за неевидентирани лица во матична книга на родени е донесен, но спроведувањето оди бавно. Од околу 700 Роми без лични документи, биле доставени 202 барања, а извод од матичната книга на родените им бил издаден на 92 баратели што претставува мошне мал број. Ромските девојки и понатаму се мошне ранливи, често поради невработеноста и браковите на рана возраст. Нема систематски мерки на државните институции за решавање на прашањето на децата на улица. Приоритетните акции, утврдени на семинарите за Ромите во ноември 2019, се делумно реализирани, и останува нејасно кој е одговорен за следење и известување. Посветеноста на спроведувањето на приоритетите на Познањската декларација и понатаму е

задоволувачка. Беше донесен пакет хуманитарни мерки за поддршка на најмаргинализираните Роми за време на пандемијата.

Правата на граѓаните на ЕУ

Северна Македонија во декември 2012 година вовеле измени на законот со кој се овозможува **стекнување државјанство за посебен економски интерес**. Миграциските и безбедносните ризици што оваа програма може да ѝ ги предизвика на ЕУ се следат внимателно, особено ако се има предвид неконзистентноста на критериумите за доделување државјанство. Како што е наведено во четвртиот извештај за механизмот за укинување на визите⁸, Северна Македонија треба да се воздржи од овозможувањето систематско стекнување државјанство поради особен економски интерес.

2.2.2. Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

ЕУ има заеднички правила за гранична контрола, визи, дозволи за престој и работа, надворешна миграција и азил. Соработката во делот на Шенген наложува укинување на граничните контроли во рамките на ЕУ. Земјите членки на ЕУ, исто така, соработуваат со Северна Македонија во борбата против организирано криминално и тероризмот и во судски, полициски и царински прашања и се поддржани од агенциите на ЕУ за правда и внатрешни работи.

Северна Македонија е **умерено подготвена** за спроведување правото на ЕУ. Постигнат е **одреден напредок** во исполнување на минатогодишните препораки, главно во подобрување на оперативните способности на агенциите за спроведување на законот. Спроведувањето на приоритетите на Заедничкиот акциски план за антитероризам се подобри. Мерките за борба против насилниот екстремизам и борба против тероризмот треба да продолжат. Продолжуваат напорите за контрола на миграцијата. Евидентирањето на мигрантите треба да се врши систематски и треба да се подобри профилирањето чувствително на заштита. Земјата треба да воспостави соодветен систем за контрола на нерегуларното движење на луѓе и да ја прекине праксата на враќање на мигрантите без законска рамка. Потребен е посистематски приод во борбата против криумчарењето мигранти.

Најголем дел од препораките од извештајот од 2020 година важат и понатаму. Во претстојната година земјата особено треба:

- да продолжи со проактивно спроведување на институционалните реформи во безбедносниот сектор (криминалистичката полиција, финансиските одделенија, Националниот координативен центар за борба против организиран криминал) за да постигне опипливи резултати;
- да продолжи со спроведување на Заедничкиот акциски план за борба против тероризмот, вклучително и во образовниот сектор, и да овозможи ефикасна работа на канцеларијата на Националниот координатор со распределување доволен буџет;
- систематски да ги евидентира мигрантите, да го подобри безбедносното профилирање и да донесе посистематски пристап во борбата против криумчарењето мигранти.

⁸ КОМ(2021) 602 конечна верзија

Борба против организираниот криминал

Земјата има **одредено ниво на подготвеност** во борбата против организираниот криминал. Законодавната рамка во голема мера е во согласност со европските стандарди и мора да продолжат напорите за спроведување на стратегиите за борба против организираниот криминал. Постигнат е **одреден напредок** на оперативно ниво, но мора да се работи повеќе за да се подобри ефикасноста при спроведување на законот во борбата против одредени форми на криминал, како што се перењето пари и финансискиот криминал. Координацијата е од клучно значење за сите засегнати страни вклучени во борбата против организираниот криминал.

Некои од претходните препораки од извештајот од 2020 година важат и понатаму. Во наредната година земјата особено треба:

- дополнително да ги зајакне евиденциите за истраги, обвиненија и пресуди за организиран криминал и перење пари и да покаже способност ефикасно да разбива големи криминални мрежи;
- да ги донесе и спроведе неопходните закони со кои се регулира работата на Агенцијата за управување со одземен имот и да ја подобри ефикасноста на националниот систем за одземање имот;
- да ги распредели потребните финансиски и човечки ресурси на истражните центри, формирани во Основното јавно обвинителство, овозможувајќи им да ја зголемат ефикасноста на истрагите и да ја подобрат меѓуинституционалната соработка.

Институционална поставеност и правно усогласување

Земјата има 341 униформиран полициски службеник на 100 илјади жители. Во 2021 година беа вработени 585 полициски службеници. Во декември 2020 година беа објавени огласи за вработување на 600 полициски службеници.

Клучни **институции** за борба против организираниот криминал се специјализираните полициски сектори во рамките на Министерството за внатрешни работи. Секој од нив се занимава со различни видови на организиран криминал и врши финансиски истраги. Покрај нив, постои и Управа за финансиско разузнавање во рамки на Министерството за финансии која собира информации и помага во идентификувањето на сомнителните трансакции. Единици за финансиско истражување се формирани и во Царинската управа, Финансиската полиција и во Министерството за внатрешни работи.

Полицијата е генерално добро опремена и обучена. Во Центарот за обука при Министерството за внатрешни работи се врши и почетна и континуирана обука.

Северна Македонија спроведе обемни реформи заради пристапувањето кон НАТО, вклучувајќи и сеопфатна реформа на своите **разузнавачки служби**. Агенцијата за национална безбедност (АНБ) е функционална, но сè уште е сместена во објекти на Министерството за внатрешни работи. АНБ е формирана како независно државно тело без полициски овластувања за разлика од нејзиниот претходник – Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК). Тоа е во согласност со препораките на Вишата експертска група за системските прашања за владеењето на правото. Техничките

услови за квалитетно функционирање на системот за следење на комуникациите се дополнително подобрени. Сепак, три од шесте овластени тела допрва треба да бидат поврзани со Оперативно-техничката агенција. Новиот Закон за Агенцијата за разузнавање беше донесе во јануари 2021 година со цел да се заокружи новата безбедносна поставеност.

Агенцијата за управување со одземен имот, формирана во Јавното обвинителство, нема доволно кадар и вработи само еден јавен обвинител, а би требало да има пет. Освен тоа, сè уште не е донесен Законот за Агенцијата за управување со одземен имот.

Националниот совет за сајбер безбедност беше формиран во јули 2020 година во согласност со Националната стратегија за сајбер безбедност (2018-2022). Советот е составен од министрите за одбрана, внатрешни работи и за информатичко општество и администрација.

Во однос на **правната рамка**, Кривичниот законик е во голема мера усогласен со стандардите на ЕУ и ги прогласува за незаконски трговијата со луѓе, детската порнографија, компјутерскиот криминал и трговијата со дрога.

Во однос на **стратешката рамка**, Националната стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризам (2021-2023) беше донесена во август 2021 година. Националната стратегија за зајакнување на капацитетите за финансиски истраги и конфискација на имот (2021-2023) и соодветниот Акциски план беа донесени во јули 2021 година. Националната стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција (2021-2025) беше донесена во април. Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција е одговорна за следење на спроведувањето на Стратегијата. Децентрализацијата на Националната комисија, преку создавање локални комисии на општинско ниво, допрва треба да ја докаже својата ефикасност. Постои Стратегија за развој на полицијата 2016-2020 и акциски план, за нејзино спроведување. Постои Национална стратегија за сајбер безбедност 2018-2022 и соодветен акциски план.

Капацитет за спроведување и извршување

Евиденцијата за истраги, обвиненија и пресуди во борбата против организираниот криминал е подобрена.

Во 2020 година беа покренати истраги против 77 лица. Во периодот од јануари до март 2021 година беше спроведена една истрага против четири лица. Беа покренати обвиненија против 63 лица во 18 случаи во 2020 година и против 16 лица во три случаи во периодот од јануари до март 2021 година. Овие кривични дела вклучуваат трговија со луѓе, криумчарење мигранти, трговија со дрога, незаконска трговија со оружје, перење пари. Во тек се 26 судски постапки против 137 обвинети. Во 2020 година беа изречени правосилни пресуди во 15 второстепени постапки против 34 обвинети, како и една второстепена пресуда против двајца обвинети во периодот од јануари до март 2021 година. Во 19 случаи во првостепена постапка беа изречени мерки за заплена или конфискација на имот против 36 лица (автомобили, пари, компјутери, итн.). Воспоставен е **механизам за надворешен надзор**. Специјалниот оддел за истрага и гонење на кривични дела сторени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција, кое е дел од Јавното обвинителство, има само двајца истражители. Одделот примил 264 пријави за претерана употреба на сила од службениците за спроведување на законот против 483 лица. Беа покренати истражни постапки во три случаи против три лица. Други истражни дејства беа преземени во 59

случаи против 111 лица. Три лица беа притворени. Изречени се вкупно 19 првостепени пресуди против 27 лица.

По истрага што ја спроведоа Јавното обвинителство, Министерството за внатрешни работи и меѓународни партнери беше откриено злосторничко здружување за продажба на патни исправи во кое беа вклучени група од 10 вработени во Министерството за внатрешни работи и едно надворешно лице. Вкупно 215 патни исправи со лажни имиња им биле издадени на 214 странски државјани и еден домашен државјанин. На седуммина од обвинетите им се изречени затворски казни додека кривичните постапки против преостанатите обвинети се во тек. Беа покренати дисциплински постапки против девет вработени во Министерството за внатрешни работи и нивниот работен однос беше прекинат. По извршена внатрешна анализа, Министерството за внатрешни работи ги идентификуваше можните слабости на системот за издавање лични документи. **Националниот координативен центар за борба против организиран криминал** го подобри својот оперативен капацитет. Сите органи учесници имаат пристап до нивните бази на податоци. Центарот обезбедува меѓуинституционална размена на информации.

И покрај тоа што во април беа назначени пет нови јавни обвинители во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈОГОКК), Обвинителството располага со недоволни човечки ресурси и нема финансиски средства за стручни услуги. Потребна е специјализација во рамки на Обвинителството, како и проактивен пристап во следењето на случаите.

Истражните центри на Основното јавно обвинителство во Скопје, Куманово, Тетово и во ОЈОГОКК се оперативни, но им недостасуваат човечки и финансиски ресурси, вклучувајќи и за надоместоци за истражителите, и соодветна опрема за да можат соодветно да ја вршат својата работа. Истражните центри треба да ја зголемат ефикасноста на истрагите и да ги подобрат **односите меѓу обвинителите, полицијата и другите релевантни тела**.

Земјата е вклучена во **меѓународна полициска соработка** преку главните канали за соработка. Соработката со Европол се одвива добро по склучувањето на Стратешки договор во 2007 и Оперативен договор во 2011 година. Постои оперативна соработка во борбата против трговијата со луѓе, оружје и дрога. Воспоставена е мрежа за безбедна размена на информации (СИЕНА). Офицер за врска од Северна Македонија е испратен во седиштето на Европол во Хаг од 2015 година. Северна Македонија учествуваше во аналитичките проекти на Европол за еколошкиот криминал и сајбер криминал. Северна Македонија е активна во сите сегменти на соработка (вклучително и во ЕМПАКТ) во кои Европол ги ангажира своите надворешни партнери, вклучувајќи ги сферите на компјутерски криминал, криумчарењето мигранти и антитероризам, како и во известувањето и операциите на Европол. Дополнително, СИЕНА се користела во секојдневните операции и за време на спроведувањето на Заедничките акциски денови за размена на информации за огнено оружје со Европол. Северна Македонија во 2020 година учествуваше во четири случаи поврзани со организиран криминал кои беа отворени во Европска правда. Соработката на земјата и Агенцијата на ЕУ за обуки за спроведување на законот (ЦЕПОЛ) е добро воспоставена и заснована на работен договор. Воспоставена е наменска контактна точка. Северна Македонија има целосен пристап до Програмата за размена на ЦЕПОЛ и до бесплатниот систем за електронско учење на ЦЕПОЛ.

Направени се одредени напори за унифицирање на стандардните оперативни процедури на единиците за спроведување на законот и органите на прогонот за **финансиски истраги**.

Во 2020 година беше извршена конфискација или заплена на криминално стекнат имот на 41 лице во 19 случаи со првостепени пресуди. **Конфискацијата на криминално стекнатиот имот** треба да стане стратешки приоритет во борбата против организираниот криминал, тероризмот и корупцијата на високо ниво во земјата.

Постигнати се видливи резултати во однос на **мало и лесно оружје**, со заплени 171 парче огнено оружје во 2020 година и 53 во првата половина на 2021 година. Во 2020 година беа откриени 148 кривични дела на нелегално производство, поседување и трговија со оружје, за што беа казнети 156 извршители. До јуни 2021 година беа откриени 77 кривични дела за кои кривично беа гонети 84 лица. Фокусната точка на огнено оружје, формирана во Министерството за внатрешни работи, треба да биде пооперативна. Неопходна е структурирана база на податоци. Сепак, Северна Македонија има добро опремена и функционална балистичка лабораторија. Министерството за внатрешни работи го надгради својот софтвер за регистрација на оружје и управување со залихите што ќе придонесе за полесна идентификација и влегување во трага на огненото оружје. Не постои правна основа за вршење деактивација на огнено оружје, а казнено-правната рамка не е во согласност со стандардите на Протоколот за огнено оружје на ОН.

Во врска со **сајбер криминалот**, откриени се вкупно 160 дела на компјутерски криминал и 88 извршители беа кривично гонети во 2020 година. До март 2021 беа обвинети 20 лица. Бројот на случаи на сексуално искористување на деца на интернет во 2020 година се намалил за 27% споредено со 2019 година.

Соработка во областа на дрогата

Институционална поставеност и правно усогласување

Националната опсерваторија за дроги (НОД) постои од 2007 година во состав на Министерството за здравство. Сепак, таа нема доволно персонал поради што нејзиниот оперативен капацитет (на пример, собирањето податоци) останува ограничен. Во моментот не постои национален систем за рано предупредување кој ќе соработува со ЕМЦДДА за новите психоактивни супстанции и новите трендови. Сепак, НОД во минатото редовно ја известуваше ЕМЦДДА за појавата на нови психоактивни супстанции во земјата. Земјата ќе мора да ги вложи неопходните напори за да обезбеди доволно државни средства за да продолжи тековното собирање податоци за сите индикатори поврзани со дрогата.

Националната стратегија за дрога 2014-2020 е усогласена со Стратегијата на ЕУ за дрога 2013-2020 и акцискиот план 2017-2020. Новата Стратегија за периодот 2021-2025 беше донесена во јули 2021 година. Предлог законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции предизвика сериозна загриженост. Каква било промена на законот мора да биде во согласност со правото на ЕУ и меѓународните стандарди.

Капацитет за спроведување и извршување

Оперативниот капацитет на НОД е ограничен. Потребни се доволно персонал и редовна соработка со релевантни засегнати страни. Потребно е да се воспостави национален систем за рано предупредување. Во 2020 година беше забележано значително подобрување во спречување на незаконската трговија со дрога. Беа

забележани 733 кривични дела и пријавени 857 сторители. Во периодот јануари-јуни 2021 година беа откриени 306 кривични дела, а против 368 извршители беа преземени мерки за кривично гонење. Шест организирани криминални групи со 24 члена (четири што дејствуваат на меѓународно ниво, а две на национално ниво) беа откриени во 2020 година додека во 2021 година беа откриени две организирани групи со 16 члена. Министерството за внатрешни работи во 2020 година заплени 1890 килограми марихуана, 16 килограми хероин и два килограми кокаин. Во периодот јануари-јуни 2021 година запленет е еден тон марихуана.

Соработката со соседните земји е добра, вклучувајќи ги и *ад хок* операциите. Северна Македонија во 2020 година учествуваше на една координативна средба што Европска правда ја организираше за случај на трговија со дрога.

Борба против тероризмот

Институционална поставеност и правно усогласување

Постои Национален координатор за борба против тероризам и спречување на насилен екстремизам и двајца заменици одговорни за спречување на насилен екстремизам и за борба против тероризмот. Новиот координатор и двајцата заменици со мандат од четири години беа именувани во август. Канцеларијата беше засилена со дополнителен персонал во февруари 2021 година.

Канцеларијата е одговорна за координирање на меѓуинституционалната соработка, во форма на Национален комитет за спречување на насилен екстремизам и борба против тероризмот со кој претседава Националниот координатор. Комитетот го сочинуваат претставници на клучните институции за борба против тероризмот и насилниот екстремизам.

Одделот за сузбивање на организиран и сериозен криминал во рамки на Министерството за внатрешни работи е одговорен за прашања поврзани со тероризмот.

Правната рамка е во голема мера усогласена со правото на ЕУ и меѓународните инструменти против тероризам.

Северна Македонија има Национална **стратегија** за борба против тероризмот (2018-2022) и Стратегија за спречување на насилниот екстремизам (2018-2022) и двете со поврзани акциски планови. Националниот план за реинтеграција, ресоцијализација и рехабилитација на повратници од странски војски и членови на нивните семејства (жени и деца) беше донесен во јуни 2020 година, за да се реализираат утврдените приоритети за спречување на насилниот екстремизам и радикализација.

Целта на Планот е да опфати единствен и севкупен национален пристап во работата со повратниците и нивните семејства.

Земјата ги применува Билатералните договори за спроведување од Заедничкиот акциски план за борба против тероризам на Западен Балкан од 2019 година. Северна Македонија го достави својот втор времен извештај во декември 2020 година. Потребни се дополнителни напори за да се реализираат сите активности предвидени со договорите.

Капацитет за спроведување и извршување

Во 2020 година се спроведоа две антитерористички операции кои резултираа со кривични пријави против 11 осомничени.

Во моментот во затвор има 11 повратници од странски војски, шестмина се ослободени од затвор во 2020 година, а ниту еден во 2021 година.

Од 2012 година, 143 граѓани на земјата заминале во зоните на конфликти: од нив 69 се вратиле, 38 биле убиени. Пет активни борци сè уште се во конфликтните области додека четворица се во затвор во Сирија. Ниту едно лице не заминало во 2020 и 2021 година. Во јули 2021 година 23 лица (четворица мажи, пет жени и 14 деца) беа репатрирани од Сирија и Ирак.

Постои добра и редовна размена на информации преку Европол.

Воспоставени се локални механизми за спречување и борба против насилниот екстремизам. Активните тимови на заедницата формирани во четирите најчувствителни општини (Чаир, Гостивар, Кичево и Куманово), изготвија сопствени акциски планови. Поделбата на надлежностите меѓу локалните и централните органи за спречување на радикализацијата и насилниот екстремизам треба да бидат формално разјаснети.

Беа вложени напори за воспоставување структури и механизми кои ќе работат на реинтеграцијата на локално ниво. Неколку локални мултидисциплинарни тимови се формирани во Скопје, Тетово, Куманово, Гостивар, Охрид, Струга, Кичево, Пласница и во Македонски Брод. Треба да се работи повеќе на реинтеграцијата и ресоцијализацијата на повратниците.

Легална и нелегална миграција

Институционална поставеност и правно усогласување

Правната рамка е во голема мера во согласност со стандардите на ЕУ. Кризната состојба на границите на земјата беше продолжена, со што се дозволи продолжило распоредување на војската. Министерството за внатрешни работи е главниот чинител во областа на миграцијата. Поделбата на задачите меѓу **институциите** што се занимаваат со миграција останува, со што управувањето станува помалку ефективно.

Резолуцијата за миграциска политика, донесена од Владата во 2015 година е главен политички документ во оваа област. Владата во март 2020 година формираше Меѓуресорска група за креирање на миграционата политика која треба да подготви нова резолуција. Сè уште се чека на донесување на новата **стратегија** за интеграција на бегалци и странци.

Земјата ја ратификуваше Конвенцијата за намалување на бездржавјанство од 1961 година.

Капацитет за спроведување и извршување

Земјата продолжува да игра активна улога во управувањето на мешаните миграциски текови, бидејќи се наоѓа на една од главните транзитни рути за нелегално мешано движење. Планот за непредвидени ситуации за управување со големи миграциски бранови сè уште не е финализиран. Со поддршка на службеници од земјите членки на ЕУ, се обезбедува ефективна контрола на јужната граница.

Земјата сè уште нема воспоставено заштитно чувствителен систем за управување со миграцијата. Евиденцијата на мигрантите на јужната граница беше прекината во периодот од април 2020 до јануари 2021 година. Потребно е да се врши систематска евиденција на сите лица кои ќе бидат приведени при нелегално движење заради

хуманитарни и миграциско-управни цели. По евидентирањето, секој на којшто му е потребна меѓународна заштита треба да биде идентификуван со систематско заштитно чувствително профилирање и проследен до националните механизми за заштита. Граничната полиција соработува со Европската агенција за гранична и крајбрежна стража (Фронтекс) за евентуално воведување биометриски систем за евиденција по пример на моделот на Евродак. Во отсуство на соодветен систем за управување со нелегалното движење, практиката на враќање на мигрантите надвор од законска и/или процедурална рамка останува правило. Нема достапни податоци за бројот на лица кои всушност се приведени на територијата на земјата, но се проценува дека тој број е речиси еднаков на тоа што органите го дефинираат како спречени обиди за илегално минување.

Нелегалното движење низ територијата во 2020 година продолжи со зголемено темпо во споредба со претходните години. Специјализираните меѓународни организации забележаа 41.257 пристигнувања во 2020 година, додека земјата пријави дека спречила 32.100 обиди за нелегален премин. Движењата се претежно кон север, од Грција кон Србија.

Во 2020 година, државјани на Авганистан и Пакистан ги сочинуваа најголемите групи (во рамките на мешани миграциски текови), додека во 2021 година беа забележани значителен број државјани на Сомалија и Еритреја. Луѓето кои се во нелегално движење остануваат мета на организирани криминални групи кои се занимаваат со криумчарење луѓе, кои честопати изнудуваат пари и ги злоупотребуваат на различни начини. Бројот на откриени обиди за криумчарење се зголеми и покрај полициските акции и неколку апсења, криумчарењето и понатаму се одвива со голем обем. Особено, познати се села во близина на северната граница кои и понатаму се јазли за криумчарење. Земјата треба да донесе пометодичен пристап во борбата против криумчарењето мигранти, вклучувајќи засилување на соработката во рамките на приоритетите на ЕМПАКТ за справување со криумчарењето мигранти. До август 2021 година во земјата беа заглавени околу 97 лица. Во тек е истрага за криумчарење мигранти против 25 лица. Поднесени се 65 кривични пријави против 92 лица и изречени 12 пресуди против 15 лица за случаи отворени во 2021 година. Во 2020 година беа преземени правни дејства против три криминални групи.

Привремените транзитни центри на јужната и северната граница може да обезбедат краткорочно сместување за вкупно 971 лице, но може да бидат проширени и на две илјади лица во вонредни ситуации. Ниту еден од транзитните центри не е погоден за долгорочни престои, а органите и понатаму не сакаат да дозволат повеќе од привремен престој. Правниот статус на транзитните центри треба да биде јасно дефиниран.

Договорот за реадмисија со ЕУ се спроведува на задоволителен начин од страна на земјата. Според ЕВРОСТАТ, на 2.360 државјани на Северна Македонија им било наредено да заминат во 2020 година (3.620 во 2019 година). Во 2020 година во земјата се вратиле 1.445 (стапка на поврат од 61%) во споредба со 3.005 во 2019 година (83%). Се спроведоа помошни постапки за доброволно враќање за три лица кон трети земји. Треба да се посвети внимание на успешна реинтеграција на повратниците.

Со поддршка од ЕУ и финансиска помош од земјите членки, Меѓународната организација за миграции (ИОМ) ја реализира Програмата за асистирано доброволно враќање и реинтеграција (АВРР) со поддршка за засилување на капацитетот на системот за поврат на Северна Македонија и олеснување на пристапот до асистирано

доброволно враќање. Околу 259 бегалци од Косово*, претежно Роми, од кои 14 со статус на бегалци, 122 под супсидијарна заштита и 123 толерирани лица, претставуваат ранлив сегмент во општеството за кои треба трајно решение. Практиката на укинување на супсидијарната заштита остави некои од овие лица без регулиран статус во земјата.

Во август и септември 2021 година Северна Македонија почна привремено да прифаќа околу 193 евакуирани/бегалци од Авганистан. Тие имаат право на 90 дена привремен престој кој може да биде продолжен. Евакуираните лица се сместени во локални хотели додека чекаат префрлање во други земји.

Азил

Институционална поставеност и законска усогласеност

Законот за меѓународна и привремена заштита, донесен во април 2018 година, во голема мера е усогласен со правото на ЕУ. Во 2020 година, донесени беа стандардни оперативни процедури за регистрација на барателите на азил и за постапки на утврдување статус на бегалец. Останува јаз во делот на притворот за лицата во нерегуларно движење, бидејќи моменталното законодавство не предвидува алтернативи на притворот. Законот предвидува право за обединување на семејството, но останува загриженоста во врска со одложеното обединување на семејството за лицата под супсидијарна заштита, за две години по признавањето на статусот, додека бегалците можат веднаш да го искористат. Со оглед на тоа што супсидијарната заштита е најраспространета форма на заштита што се одобрува во земјата и често им се доделува на деца без придружба, таквите одложувања може значително да влијаат на правото на обединување на семејството, а во случај на деца, да го нарушат начелото на најдобар интерес на детето.

Капацитет за примена и спроведување

Постапките за азил сè уште треба да се спроведуваат целосно во согласност со правото на ЕУ. Во Центарот за баратели на азил во Визбегово успешно се воведени мерки за ублажување на КОВИД-19. Како резултат на тоа, многу мал број баратели на азил кои живеат во центарот се позитивни и тие се третирали на еднаква основа со државјаните. И покрај добрите услови во центарот, продолжи високата стапка на натамошни движења на барателите на азил. Отсуството на право на работа за барателите на азил надвор од центарот дополнително ги попречува изгледите за вклучување. Продолжи произволното притворање на лицата приведени при нелегален премин на границата во прифатниот центар за странци во општина Гази Баба, со цел да се обезбеди нивно сведочење како сведоци во судските случаи против криумчарите. Вкупно 78 лица (37% од сите барања за азил) се приведени во центарот за странци во Гази Баба пред да бидат пуштени и примени во Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово.

Државни сместувачки капацитети за лица со посебни потреби не се достапни. Се зголеми и времето поминато во притвор. Сè уште нема ефективна судска контрола врз практиките на притвор, а мигрантите во притвор не користат бесплатна правна помош. Поради кризата од КОВИД-19, Владата одлучи да го назначи транзитниот центар Винојуг како карантински центар за барателите на азил.

* Оваа ознака не е во спротивност со ставовите за статус и е во согласност со Резолуцијата 1244/1999 на Советот за безбедност на Обединетите Нации и Мислењето на МСП за декларацијата за независност на Косово.

И натаму се обезбедува пристап до постапки за азил. Во 2020 година, поднесени беа 211 барања за азил (490 во 2019 година), од кои 47 (22%) беа од Авганистан, 33 (16%) од Пакистан, 26 (12%) од Турција и 23 (11%) од Сирија. Нема заостанати предмети на азил, иако поголемиот дел се прекинати, поради високата стапка на откажување од барањата. Во 2020 година, Секторот за азил донел две решенија со кои се доделува супсидијарна заштита, 39 негативни решенија за 46 лица и 201 решение за прекинување на постапките за азил за 215 лица. Од 2018 година, нема позитивни одлуки за доделување статус на бегалец.

Квалитетот на одлучувањето за азил останува загрижувачки, исто така и во фазата на жалба. Повеќето од лицата на кои им е дадена заштита се ранливи лица, деца без придружба или разделени деца. Времетраењето на целата постапка за азил може да биде многу долго и често не се става доволен акцент врз посебните потреби на засегнатите лица. Судската ревизија е административна, а Управниот и Високиот управен суд се со тенденција да носат одлуки врз технички, а не врз суштински основи. Но, новиот Закон за управни спорови донесе подобрувања во одредени критични области, како што се постапките за сослушување на странките, но досега немало сослушувања.

Секторот за азил ја продолжи практиката на укинување на меѓународната заштита за бегалците од Косово на кои им била доделена супсидијарна заштита. Меѓу јануари и декември 2020 година, 23 косовски Роми ја загубија супсидијарната заштита. Ваквите практики ги поткопуваат можностите за изнаоѓање трајни решенија за преостанатите бегалци од Косово и за затворање на ова долгогодишно прашање. Правната помош според изменетиот Закон за бесплатна правна помош останува неефективна. Наводно, ниту едно лице кое поминало низ постапка за азил не добило бесплатна правна помош финансирана од државата. Во согласност со Законот за основно образование, продолжи позитивниот тренд на запишување деца кои бараат азил во локалните училишта.

Сè уште се потребни дополнителни подобрувања во системот за азил, особено во однос на систематската регистрација на мигрантите. Земјата соработува со Европската канцеларија за поддршка на азил (ЕАСО) врз основа на сеопфатни патокази. Беше одобрен нов Патоказ за поддршка на воспоставување системи за азил и прием во согласност со стандардите на ЕУ за периодот 2020-2022 година.

Визна политика

Визниот режим во голема мера е усогласен со режимот на ЕУ. Четвртиот извештај на Комисијата според механизмот за суспензија на визите⁹ од август 2021 година констатира дека Северна Македонија продолжува да ги исполнува одредниците за визна либерализација. Визите за краток престој се еднострано укинати за државјани на трети земји кои се државјани со постојана или привремена дозвола за престој издадена од земја членка на ЕУ/Шенген, како и за државјани на трети земји кои поседуваат важечки повеќекбројни визи за САД, Канада и Обединетото Кралство. Безвизниот режим меѓу Северна Македонија и Украина влезе во сила.

Визната политика треба дополнително да се усогласи за неколку земји кои во моментот се на белата листа на ЕУ, од чии државјани сè уште се бара виза за влез во Северна Македонија. Визната политика не е целосно усогласена со списокот на ЕУ на земји чии државјани подлежат на виза за краток престој во ЕУ.

⁹ КОМ(2021) 602 последна верзија

Шенген и надворешни граници

Институционална поставеност и законска усогласеност

Одделот за гранични работи и миграција е специјализирана единица во рамки на Министерството за внатрешни работи. Граничната полиција е структурирана во четири регионални центри, во кои функционираат полициски станици за граничен надзор и за гранични проверки.

Законската рамка за управување со надворешните граници во голема мера е усогласена со стандардите на ЕУ. Стратегијата за интегрирано гранично управување 2015-2019 година е усогласена со концептот на ЕУ за интегрирано гранично управување од 2006 година. Новата стратегија е во подготовка.

Капацитет за примена и спроведување

На јужната граница, распоредени се мешани полициски патроли во кои се вклучени припадници на граничната полиција на Австрија, Хрватска, Чешка, Унгарија, Полска, Словенија и Словачка, заради управување со миграциските текови. Националните органи соработуваат со Европската агенција за гранична и крајбрежна стража (Фронтекс), вклучително и како набљудувачи во заедничките операции. Текстот на договорот за статус меѓу ЕУ и Северна Македонија, кој ќе овозможи распоредување од страна на Фронтекс на тимови на европската гранична и крајбрежна стража на територијата на земјата на нејзините заеднички граници со соседните земји членки на ЕУ, беше парафиран во јули 2018 година. Во очекување на потпишувањето и ратификацијата на договорот кои се одложени поради билатерално прашање, земјата соработува со Фронтекс во изработка на оперативен план, што овозможува брзо распоредување на тимови во земјата. Потпишувањето на договорот е важно, особено во однос на потенцијален обновен миграциски притисок.

Националниот координативен центар на Северна Македонија, основан во 2007 година, делумно е оперативен, при што потребен е поголем напредок во однос на институционално-оперативниот капацитет, ИТ и техничката експертиза.

Соработката со соседните земји и понатаму е добра. Постои непречено спроведување на граничните договори со повеќето соседни земји. Сè уште не е склучен официјален договор со Грција, но билатералната техничка соработка функционира во практика. Заедничките гранични патроли со соседните земји и заедничките полициски контакт центри продолжија со редовна размена на информации. Во моментов има два заеднички гранични премини за локален сообраќај со Србија и еден со Албанија. Беа потпишани и ратификувани договори за отворање на нови гранични премини со Грција (Маркова Нога и Мајдан).

Судска соработка во граѓанска и кривична материја

Има ограничен напредок во однос на правната рамка. Примената на Законот за меѓународно приватно право започна во февруари. Во првиот квартал од 2021 година, вкупно пет вработени во одделението за меѓусебна правна помош во граѓанска материја работеле на 568 дојдовни и 561 појдовни барања.

Во април 2021 година, Собранието донесе закон за меѓународна соработка во кривичната материја. За меѓусебна правна помош во кривичната материја имало 1.224 дојдовни и 741 појдовни барања. Во периодот јуни 2020 – јуни 2021 година, земјата

испратила 395 и примила 399 барања за трансфер на осудени државјани назад во нивната земја на потекло, а издала 96 и примила 97 барања за екстрадиција.

Вработените во Одделението за меѓусебна правна помош завршија курсеви по англиски јазик. Од четворицата вработени во одделението за кривична материја, еден е контакт точка на ЕВРОПРАВДА, а друг е контакт точка на Европската судска мрежа (ЕЈН). Продолжува добрата соработка со ЕВРОПРАВДА. Во 2020 година, Северна Македонија учествуваше во 36 случаи на Европаврада, зголемување за 38% во споредба со 2019 година, од кои повеќето се однесуваат на измама, перење пари и трговија со дрога. Треба да се воспостави соработка со Европското јавно обвинителство (ЕППО), кое ги започна своите работни активности на 1 јуни 2021 година.

Сите аспекти на царинската соработка сега се опфатени во Поглавје 29 – Царинска унија.

2.3 Економски развој и конкурентност

	2012-17 просек	2018	2019	2020
Северна Македонија – клучни економски бројки				
БДП по глава на жител (% од ЕУ-27 во процентни поени)¹⁾	36	37	38	38
Реален раст на БДП	2,3	2,7	3,2	-4,5
Стапка на економска активност на населението на возраст 15-64 години (%), вкупно¹⁾	64,8	65,4	66,3	65,5
<i>жени</i>	51,8	52,2	54,8	54,0
<i>мажи</i>	77,5	78,3	77,3	76,7
Стапка на невработеност на населението на возраст 15-64 години (%), вкупно¹⁾	26,9	21,0	17,4	16,6
<i>жени</i>	26,4	20,1	18,6	16,1
<i>мажи</i>	27,2	21,5	16,6	16,9
Вработеност на населението на возраст 15-64 година (годишен раст %)	2,3	2,5	5,1	-0,3
Номинални плати (годишен раст %)	1,6	5,8	5,1	8,3
Индекс на потрошувачки цени (годишен раст %)	1,1	1,5	0,8	1,2
Девизен курс во однос на ЕУР	61,59	61,51	61,51	61,67
Салдо на тековната сметка (% од БДП)	-1,9	-0,1	-3,3	-3,5
Нето странски директни инвестиции, СДИ (% од БДП)	2,4	5,6	3,2	1,9
Општ државен биланс (% од БДП)	-3,5	-1,1	-2,2	-8,2
Општ државен долг (% од БДП)	37,2	40,6	40,7	51,2

Забелешки:

1) Евростат

Извор: национални извори

Во согласност со заклучоците на Европскиот совет во Копенхаген во јуни 1993 година, пристапувањето во ЕУ налага постоење на функционална пазарна економија и капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата.

Економското управување стана уште поцентрално при процесот на проширување во последниве години. Следењето на Комисијата се одвива во два процеса: еден во однос на Програмата за економски реформи, а друг во однос на долунаведената процена на почитување на економските критериуми за пристапување. Секоја земја од процесот на проширување подготвува годишна Програма за економски реформи (ПЕР), во која се утврдува среднорочна рамка за макрофискална политика и агенда за структурни реформи насочени кон обезбедување конкурентност и инклузивен раст. ПЕРи се основа за насоки за политиките специфични за земјите и секоја година на министерско ниво заеднички се донесуваат од ЕУ, Западен Балкан и Турција.

2.3.1. Постојење на функционална пазарна економија

Северна Македонија постигна **одреден напредок** и има **добро ниво на подготвеност** при развојот на функционална пазарна економија. Сериозно погодена од пандемијата, економијата западна во рецесија во 2020 година. Од пролетта 2021 година, започна постепено закрепнување. Владата направи цврст фискален одговор за да го ублажи ефектот од кризата врз домаќинствата и фирмите. Фискалниот дефицит се искачи на 8,2 отсто од БДП во 2020 година, додека нивото на јавниот долг нагло се зголеми на 60,2 отсто од БДП, бидејќи требаше да се покријат дополнителните финансиски потреби. Капиталните расходи беа намалени при ребалансот на буџетот за да се создаде простор за трансфери поврзани со кризата, но сепак во голема мера останаа нереализирани. Органите презедоа дополнителни мерки за подобрување на фискалната транспарентност иако допрва треба да се развие целосно оперативен регистар за државна помош. Постигнат е мал напредок во подобрувањето на мобилизацијата и собирањето на приходите, како и во управувањето со јавните инвестиции, вклучително и преку поцврста рамка за јавно приватни партнерства. Новиот Закон за буџети, кој се очекува значително да го подобри фискалното управување, допрва треба да се донесе од Собранието, а неговото спроведување е одложено. Потпомогнат од регулаторното олеснување, финансискиот сектор остана силен, а кредитирањето на приватниот сектор остана непроменето. Деловното опкружување продолжува да биде попречено од високиот удел на неформалната економија.

Со оглед на тоа што препораките од Извештајот за 2020 година се делумно спроведени и со цел да се подобри функционирањето на пазарната економија, Северна Македонија особено треба:

- Да продолжи со поддршка на економијата преку добро насочени фискални мерки сè додека економското закрепнување не застане на цврста основа, истовремено предвидувајќи постепено враќање кон примарниот дефицит пред кризата на среден рок; да го подобри собирањето на приходите и да ја прошири даночната основа во согласност со Стратегијата за реформа на даночниот систем, вклучително и преку рационализирање на даночните ослободувања;
- Да го донесе Законот за буџети со соодветно предвидување на фискални правила во согласност со забелешките на Комисијата и да ги преземе потребните законодавни чекори за формирање на Фискален совет;

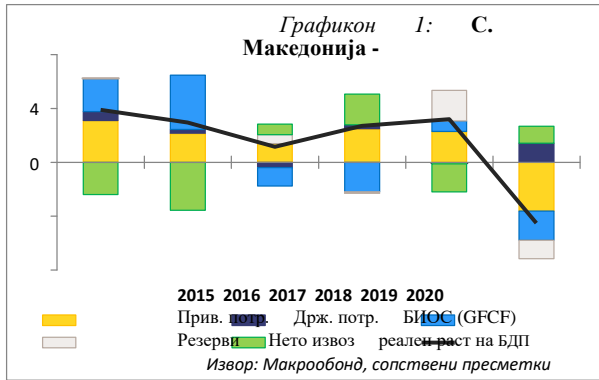
→ Дополнително да ги намали институционалните и правните пречки за брзо и ефективно решавање на нефункционалните кредити (НФК), вклучително и преку олеснување на вонсудското порамнување и модернизирање на режимот за несолвентност.

Економско управување

Владата се осврна на предизвиците од пандемијата на КОВИД-19, истовремено постигнувајќи одреден напредок во важните фискални и структурни реформи. Помеѓу март 2020 и април 2021 година, Владата последователно донесе пет пакети мерки за ублажување на економско-социјалните ефекти што произлегоа од пандемијата на КОВИД-19. Тие вклучуваа субвенции за платите и придонесите на работодавачите, даночни одложувања, како и бескаматни кредити. Исто така, Народната банка бргу реагираше за да ја поддржи економијата преку спроведување на четири последователни намалувања на основната каматна стапка и на регулаторни мерки за олеснување за да обезбеди олеснување за кредитопримачите и да го поддржи банкарското кредитирање. Владата ја подобри фискалната транспарентност, особено преку подобрување на известувањето за финансиите на јавните претпријатија и општините. Меѓутоа, најважната мерка за подобрување на фискалното управување, новиот Закон за буџети, кој содржи одредби за фискални правила и фискален совет, беше донесен од Владата во декември 2020 година, но сè уште не е донесен од Собранието. Покрај тоа, неговото спроведување во голема мера зависи од воведувањето на новиот Интегриран информациски систем за управување со финансиите (ИФМИС), кој е одложен. Заостануваат и други важни реформи, поточно, мерките за борба против неформалната економија и воспоставувањето на целосно функционален регистар за државна помош. За да одговори на зголемените финансиски потреби во 2020 година, на Владата ѝ беше доделена помош во рамките на Инструментот за брзо финансирање на Меѓународниот монетарни фонд (ММФ РФИ) и зеде заеми од Светската банка. Владата ја искористи и макрофинансиската помош од ЕУ, која заврши во јуни 2021 година откако ги исполни сите услови за исплата на втората транша. Политичките насоки заеднички договорени на Економско-финансискиот дијалог во мај 2020 година меѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција се делумно спроведени.

Макроекономска стабилност

Економскиот раст на Северна Македонија ненадејно запре во 2020 година бидејќи пандемијата на КОВИД-19 ги погоди домашната и странската побарувачка. Економијата на Северна Македонија беше на пат да го забрза растот во двете години пред кризата кога пандемијата ја погоди земјата во март 2020 година. Домашната економска активност опадна како последица на мерките за ограничување, а надворешната трговија страдаше од затворања и рецесии во трговските партнерски економии и преку привремен прекин на синцирите за снабдување на автомобилската индустрија. Поради падот на увозот, нето-извозот позитивно придонесе за растот на БДП, како и државната потрошувачка, ублажувајќи го ефектот од пониската приватна потрошувачка и инвестиции. Расположливиот приход на домаќинствата претрпе остар пад на дознаките од странство. Инвестициите, кои пораснаа во втората половина од 2019 година по две слаби години, драстично опаднаа во вториот квартал на 2020 година, но сепак закрепнаа во текот на летото. По остриот пад на производството помеѓу април и јуни 2020 година, годишниот пад постепено се намали во втората

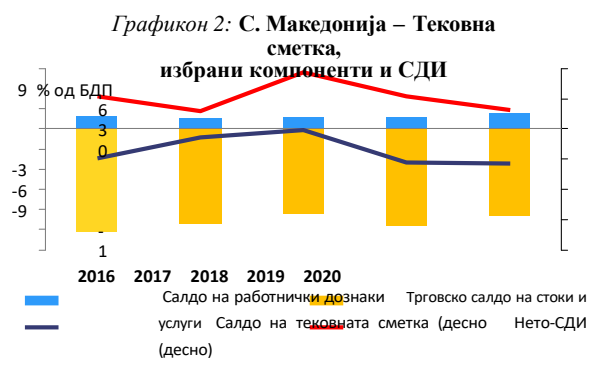
половина од годината бидејќи мерките за ограничување беа укинати, а странската побарувачка се зајакна. Генерално, годишниот реален БДП опадна за 4,5% во 2020 година.

Конвергентноста со нивоата на приходи во ЕУ останува слаба. Реалниот БДП по глава на жител се зголеми само маргинално во изминатите пет години, од 36% од просекот на ЕУ-28 во 2015

година на 38% во 2020 година.

Надворешниот дисбаланс се зголеми за време на пандемијата. По просекот од 1,5% од БДП меѓу 2014 и 2018 година, дефицитот на тековната сметка порасна во 2019 година, и потоа пак во 2020 година, на 3,5%, бидејќи приватните трансфери значително опаднаа под просекот од изминатите пет години, и покрај подобрувањето на трговскиот биланс на стоки.

Недостатокот не беше покриен со нето-приливите на СДИ, кои наспроти остриот одлив на меѓукомпаниски долг, изнесуваа само 1,9% од БДП, што е многу под просекот од 3% во претходните пет години. Откако меѓу 2016 и 2019 година опаѓаше секоја година, стапката на надворешниот долг се зголеми во 2020 година на 80,2% (+7,3 п.п. годишно), главно како резултат на странското финансирање за потребите предизвикани од кризата. Но, структурата на долгот укажува на умерени ризици. Околу 70% од вкупниот износ е долгорочен долг, а учеството на меѓукомпанискиот долг и трговските кредити, кои сочинуваат помалку нестабилни компоненти на надворешниот долг, остана високо. Со значителен прилив на странски капитал, вклучително и преку две еврообврзници издадени во 2020 и 2021 година, Владата ги зајакна девизните резерви (+30% на годишно ниво на крајот од март 2021 година), што претставува пет месеци потенцијален увоз.

Монетарната политика го поддржува тековното економско закрепнување, притоа внимавајќи на зголемените инфлациски притисоци. Инфлацијата беше намалена, сè додека повторно не почна да расте во втората половина на 2020 година, поттикната од растот на цените на храната, горивата, како и повисоките акцизи на нафтени деривати и законското зголемување на цената на електричната енергија во август. Во првата половина на 2021 година, настанаа дополнителни домашни ценовни притисоци од услугите, особено транспортниот сектор. Во просек, индексот на потрошувачки цени (ИПЦ) порасна за 1,2% во 2020 година, во споредба со 0,8% во 2019 година и потоа на 2,7% во првите осум месеци од 2021 година. Валутата е во стабилен, *де факто* врзан режим на девизен курс со еврото. Народната банка ја намали основната каматна стапка во март 2020 година, проследена со три дополнителни намалувања од по 25 поени за да достигне историско најниско ниво од 1,25% во март 2021 година. Генерално, ставот за монетарната политика е во согласност со актуелните економски основи, вклучително и сè уште умерената инфлаторна динамика и потребата да се

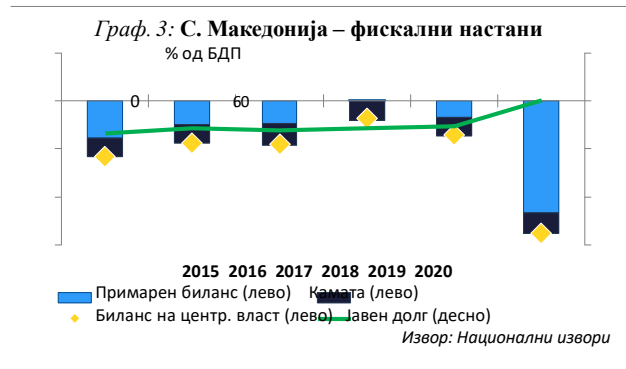
поддржи економското закрепнување во услови на долготрајни домашни и надворешни ризици поради кризата од КОВИД-19.

Јавните финансии се влошија во 2020 година бидејќи се започна со автоматските стабилизатори и Владата спроведе дискрециони мерки за поддршка. Меѓу 2014 и 2019 година, општиот фискален дефицит на Владата

се намалуваше секоја година, во однос на БДП, иако главно поради недоволното извршување на буџетираните капитални расходи. Во 2020 година, дефицитот се искачи на 8,2% од БДП, а приходите се намалуваа за 6,9% на годишно ниво, додека тековните расходи се зголемија за 13,9%. Во 2020 и на почетокот на 2021 година, Владата донесен низа мерки за поддршка поради кризата, опфаќајќи фискални мерки, како и поддршка на ликвидноста, вклучувајќи субвенции за платите, даночни одложувања и бескаматни кредити. Фискалната поддршка од овие пакети изнесуваше околу 3% од БДП во 2020 година, со натамошно спроведување на мерките во првата половина од 2021 година. Даночните приходи се подобрија од последниот квартал на 2020 година бидејќи мерките за ограничување беа постепено укинати, а компаниите ги платија одложените обврски за данок на добивка. Капиталните расходи, со 82% од ребалансираиот буџет, повторно беа сериозно недоволно спроведени.¹⁰ Владата мораше да направи прераспределба на буџетот и да направи два ребаланса на буџетот за да ги исполни мерките за поддршка. Затоа, структурата на јавните расходи се наклони кон трансферни плаќања. Сè на сè, недостатоците во наплатата на приходите и големиот број даночни ослободувања кои ја нарушуваат даночната основа, придонесоа кон намалување на стапката на јавни приходи во последниве години, зголемувајќи ги фискалните ризици од растечкиот пензиски дефицит, големата задолженост на јавните претпријатија и сè уште значителниот буџетски долг.

Нивоата на долгот се зголемија бидејќи Владата требаше да ги исполни финансиските барања поврзани со кризата и да го врати доспеаниот долг. Општиот државен долг порасна за 10,5 п.п. на годишно ниво до 51,2% од БДП, што отпаѓа речиси исклучиво на порастот на стапката на јавниот долг на 60,2%. Странското задолжување сочинуваше голем дел од порастот на долгот, вклучително и две еврообврзници од по 700 милиони евра, издадени од владата во мај 2020 година и во март 2021 година.

Владата дополнително ја подобри фискалната транспарентност. Во 2020 година, Министерството за финансии на својата веб-страница започна да објавува консолидирани податоци за извршувањето на буџетот на општините. Ова е важен чекор кон решавање на слабостите во управувањето со јавните финансии на локалните самоуправи. Покрај тоа, Владата бара од сите јавни и државни претпријатија во земјата да објавуваат квартални извештаи за приходите и расходите со задоцнување од три до четири месеци, со што се овозможува подобро управување со фискалните ризици кои

¹⁰ Меѓутоа, ова не ги опфаќа капиталните расходи реализирани од вонбуџетски субјекти, од кои најзначајно е ЈПДП, кое спроведува значителна инвестициска програма од над 1 милијарда евра. Централната и локалната власт вообичаено учествуваат со околу една третина од вкупните инвестиции во јавниот сектор.

произлегуваат од финансиите на овие претпријатија, од кои многу имаат значителен дефицит и големи акумулирани долгови. Сепак, постои потреба од подетален биланс на приходи и расходи, како и биланс на состојба за државните претпријатија. Сегашниот начин на презентирање на податоците не овозможува значајна анализа на јавните финансии и на фискалните ризици. Покрај тоа, Владата постави наменска веб-страница за информации околу спроведувањето на мерките за поддршка поврзани со КОВИД-19, вклучувајќи ги и главните корисници.

Управувањето со јавните финансии беше дополнително зајакнато, но останува загриженоста во однос на спроведувањето на новиот Закон за буџети. Во декември, Владата донесе нацрт-закон за буџети, кој вклучува одредби за фискални правила, фискален совет и соодветна среднорочна буџетска рамка. Но, законот сè уште треба да биде донесен од Собранието и придружен со законодавство за спроведување, што може да доведе до пролонгирано спроведување. Нацртот предвидува клаузули за бегство предложени за фискални правила кои се многу опширни и би овозможиле забрзан пораст на јавниот долг. Примената на новиот закон е нејасна со оглед на фазниот пристап за негово донесување. Изработката на секундарното законодавство е сè уште во почетна фаза. Освен тоа, спроведувањето во голема мера зависи од воведувањето на новиот интегриран ИТ-систем (ИФМИС), кој исто така, треба допрва да се донесе.

Постои потреба да се донесат цврсти фискални правила и да се обезбеди посветеност кон нив. Имено, среднорочната фискална стратегија донесена неодамна, чија цел е враќање кон планираното фискално правило, беше дискредитирана една недела подоцна со донесувањето на ребалансот на буџетот за 2021 година, со кој плановите за фискална консолидација беа одложени до 2025 година. Со цел да ја подобри мобилизацијата на приходите, Владата изврши преглед на пропуштените приходи од даночни одбитоци при директно оданочување на доход и повластени стапки на ДДВ, во согласност со Стратегијата за реформа на даночниот систем 2020-2023 донесена во декември 2020 година. Исто така, Владата донесе Акциски план за подобрување со управувањето со јавните инвестиции, врз основа на препораките од соодветниот извештај на ММФ за 2020 година. Сепак, Владата сè уште не напредувала во својот проект за вклучување на вонбуџетските субјекти во општиот владин сектор, при што тоа е оправдано со меѓународните статистички стандарди.

Владата започна да работи на зајакнување на рамката за јавно приватни партнерства (ЈПП). Министерството за економија подготвува нацрт-измени на Законот за јавно приватно партнерство од 2012 година, со кои се предвидува рационализација на овластувањата во однос на административните упатства, формите на договори, роковите и условите за избор, спроведување и управување со проектите на ЈПП. Нацртот вклучува и нови алатки и процеси за да се обезбеди подобро управување со фискалните ризици кои произлегуваат од ЈПП. Но, се очекуваат значителни доцнења во однос на развојот и воспоставувањето на ЈПП и регистрите за концесии што би го олесниле спроведувањето на законите.

Откако економското закрепнување ќе се зацврсти, соодветна би била промена во политичкиот став. И покрај тоа што фискалниот и монетарниот став сè уште е соодветен во однос на актуелните финансиски и економски услови, како што ќе се зацврстува економското закрепнување, земјата ќе треба постепено да ја укинува и да ја преориентира фискалната поддршка поврзана со кризата. Одговорот на Владата на кризата успеа да го ублажи влијанието, особено врз вработувањето и расположивиот приход. За ефективно да поддржи одржливо економско закрепнување и побрз раст,

Владата треба да одговори на главните предизвици со кои се соочува економијата, како што се: поширока мобилизација на јавните приходи; подобро управување со јавните инвестиции; вложување во човечки ресурси и потранспарентна распределба на државната помош. Исто така, треба да предвиди постепено враќање кон фискалната консолидација и стабилизација на долгот. Освен тоа, континуирираниот пораст на платите, потпомогнат со владините субвенции за плати дадени поради кризата, останува предизвик за надворешната конкурентност, со оглед на негативниот развој на продуктивноста на трудот во последните години.

Функционирање на пазарите на производи

Деловно опкружување

Владата ги презема првите чекори кон намалување на бројот на парафискални такси. Со цел да се рационализира големата низа парафискални давачки наметнати врз фирмите, Владата објави, на наменска веб-страница, список со 377 парафискални давачки на централно и локално ниво, вклучувајќи ја нивната вредност. Меѓутоа, се пролонгира спроведувањето на другите клучни мерки како што е Законот за инспекциски надзор од 2019 година и спроведување на транспарентни и доследни постапки за инспекциски надзор. Новиот Закон за стечај, наменет да го олесни излегувањето од пазарот преку намалување на трошоците и времето на постапките, сè уште е во подготовка. Освен тоа, преку зголемување на ефикасноста и транспарентноста на јавната администрација, намалување на времето и трошоците за стопанските спорови и со промовирање на алтернативни механизми за решавање спорови би се решиле некои од факторите што ја ограничуваат конкурентноста на домашните компании.

Предизвиците што ги носи големата неформална економија не се третираат решително. Неформалната економија и натаму претставува значајна пречка за дејноста на регулираните фирми. Според проценките на ММФ, таа би можела да изнесува дури 37,6% од БДП. Неформалниот сектор во земјата има различни форми, од кои најистакнати се непријавената работна сила, делумно непријавените плати и други неправилности во спроведувањето на Законот за работни односи. Други практики вообичаени за неформалната економија вклучуваат неиздавање фискални сметки или фактури, т.е. недоволно пријавување на прометот. Хонорарната работа и личните услуги што се обезбедуваат дома или преку интернет, чија распространетост расте, честопати остануваат непријавени. Спроведувањето на владиниот Акциски план за формализирање на неформалната економија 2018-2020 останува бавно. Допрва треба да се изработи и донесе нов Акциски план.

Влијание на државата врз пазарот на производи

Владата обезбеди голема поддршка во пандемијата и ја подобри транспарентноста за ваквите плаќања. Владата постојано обезбедува информации за донесувањето мерки за поддршка при КОВИД-19. Наменската веб-страница е активна и содржи информации за условите и критериумите за доделување на поддршката. Сите финансиски трансакции поврзани со исплатата на поддршка за време на КОВИД-19, вклучувајќи ги и износите на помошта и имињата на корисниците, се достапни на интернет во реално време. Исто така, Владата подготви и на интернет стави на располагање јасен преглед за спроведувањето на пакетите за поддршка за време на КОВИД-19, според типот на помошта. Транспарентноста и ефективноста на државната помош се засегнати од високиот број даватели на државна

помош, од недостатокот на ажуриран регистар и од сè уште маргиналните надлежности на Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) при надзорот на државната помош.

Приватизација и реструктурирање

Уделот на јавниот сектор во економијата останува низок и непроменет. Во 2020 година, бројот на претпријатија во кои Владата има удел остана ист како и во трите претходни години (16 претпријатија во целосна државна сопственост и 40 во делумна сопственост, од кои повеќето со процент на државна сопственост под 1% од издадениот капитал). Вкупната вредност на државната сопственост во претпријатијата остана на 10,7% од БДП. Во моментот нема планови за натамошни приватизации.

Либерализацијата на пазарот на електрична енергија и природен гас напредуваше. На почетокот од 2020 година, пазарот на електрична енергија беше целосно либерализиран во согласност со Законот од 2019 година. Малопродажните цени се дерегулирани, освен за универзалниот снабдувач, за кој цената ја одредува регулаторот (РКЕ). На крајот од 2020 година, над 30.000 потрошувачи (според мерни места) купуваа струја од активни снабдувачи на отворениот пазар, по меѓусебно договорени (нерегулирани) цени. Над 16.000 потрошувачи на мало го сменија снабдувачот во 2020 година, повеќе од двапати отколку во истиот период една година претходно. Во септември 2020 година, Владата назначи подружница на националниот оператор на пазар на електрична енергија (МЕПСО), која ќе постапува како номиниран оператор на организираниот пазар за електрична енергија. Операторите на мрежите за пренос и за дистрибуција на електрична енергија се раздвоени во согласност со правото на ЕУ. Пазарот на природен гас беше либерализиран во 2015 година. На крајот од 2020 година, имаше шест лиценцирани активни снабдувачи и трговци со природен гас. Големопродажните цени на гасот се целосно дерегулирани, но пазарот останува неликвиден, без виртуелна точка за тргување. Операторот на системот за пренос на гас сè уште не е раздвоен во согласност со Третиот енергетски пакет.

Функционирање на финансискиот пазар

Финансиска стабилност

Органите ја зајакнаа институционалната рамка за обезбедување финансиска стабилност, но битните мерки за јакнење на мрежата за финансиска безбедност остануваат нецелосни. Во април 2020 година, органите надлежни за супервизија и надзор над разни сегменти од финансискиот пазар потпишаа Меморандум за соработка заради формирање на Комитет за финансиска стабилност. Во моментот се подготвува предлог-закон со кој ќе се овозможи формирање на постојан комитет и ќе ѝ се додели на Народната банка единствена и водечка улога во изработка и спроведување на макропрudentни политики и политики за финансиска стабилност на Северна Македонија. Меѓутоа, по регулаторната нормализација, се очекува стапката на НФК да порасне. Новиот Закон за инсолвентност би можел да помогне да се забрза решавањето на НФК, но тој сè уште не е донесен. Исто така, во оваа насока има потреба од зајакнување на рамката за осигурување на депозитите.

Диверзификацијата на финансискиот сектор останува бавна. Банките продолжуваат да доминираат во финансискиот сектор на земјата, со околу 82% од активата на секторот на крајот од 2020 година. Концентрацијата на банкарскиот сектор останува умерена и е речиси непроменета во споредба со претходните години, со околу 57% од активата во сопственост на трите најголеми банки. Десет од четиринаесетте банки во секторот се претежно во странска сопственост. Учеството на странскиот

капитал во вкупниот капитал е постојано високо во последните пет години, од околу 75%.

Потпомогнат со регулаторни олеснувања, банкарскиот сектор остана стабилен. Банкарскиот сектор остана добро капитализиран и ликвиден, одразувајќи ги стабилната позиција на банките пред кризата и поддршката на финансискиот сектор со мерките на Народната банка. На крајот од 2020 година, стапката на адекватност на капиталот беше над нивото од пред пет години (+1,2 п.п. со 16,7% од активата пондерирана според ризикот) и значително го надминуваше регулаторниот минимум. Ликвидните средства сочинуваат една третина од вкупната актива и покриваат над половина од краткорочните обврски. Од крајот на 2013 година, квалитетот на кредитното портфолио постепено се подобрува, при што стапката на НФК падна на рекордно ниско ниво од 3,4% на крајот од 2020 година, во споредба со 4,8% на крајот од 2019 година. Намалувањето на нефункционалните кредити и натаму е под влијание на задолжителниот отпис на целосно резервирани НФК¹¹, а ги одразува и регулаторните мерки од март 2020 година, со кои на банките им се овозможи да одобрат привремен мораториум за отплата на кредитите, обезбедувајќи поголема флексибилност и стимулации за кредитирањето. Стратегијата за денаризација на Народната банка придонесува кон намалување на учеството на кредитите и депозитите деноминирани во странска валута во портфолијата на банките, а со тоа и кон намалување на валутниот ризик. На крајот од 2020 година, 44,9% од кредитите имаа девизна компонента, во споредба со 46,4% пет години претходно.

Пристап до финансии

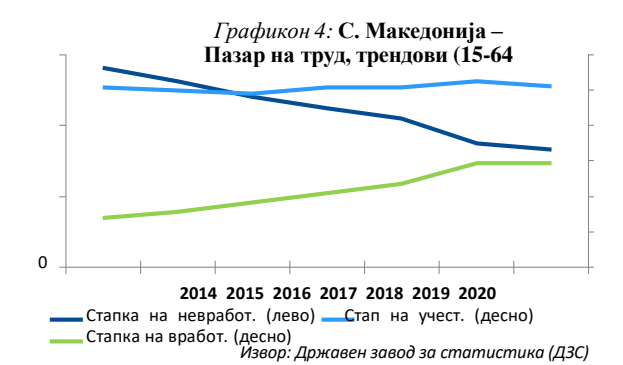
Банкарското кредитирање остана стабилно, но финансиската диверзификација и посредувањето не напредуваат. Во 2020 година, кредитирањето на невладиниот сектор порасна за 6,4% во однос на претходната година, во споредба со 7,2% една година претходно. Тие беа забавени на просечно ниво од 4,8% годишно во првите четири месеци од 2021 година, со постепено укинување на придружните регулаторни мерки. Како и во претходните години, најголемиот дел од кредитниот раст потекнува од заемите за домаќинствата, при што растот на корпоративното кредитирање е намален во споредба со 2019 година. Активностите на Народната банка, како и поддршката за ликвидност од Владата, меѓу другото, преку кредитните линии обезбедени од Европската инвестициска банка во корист на Развојната банка на Северна Македонија, го олеснија пристапот до финансии за компаниите во текот на пандемијата. Во март 2020 година, Народната банка ги намали барањата за резерви за заеми за најпогодените сектори, а во мај 2020 година, го прошири опсегот на хартии од вредност прифатени од банките како колатерал во операциите за зголемување на ликвидноста.

Функционирање на пазарот на трудот

¹¹ Од јули 2019 година, Народната банка воведо обврска за задолжителен отпис на нефункционалните кредитни изложености кои се целосно резервирани повеќе од една година. До јули 2019 година (од 1.1.2016 до 30.6.2019 година), овој период изнесуваше две години.

Владините мерки за поддршка го ублажија негативниот ефект од пандемијата врз пазарот на трудот. Загубата на работни места остана ограничена во 2020 година иако растеше секој квартал. Работната сила (15-64 год.) значително опадна (-2,3% на годишно ниво, на крајот на првиот квартал од 2021 година), а стапката на активност се намали за 1,2 п.п. во овој период, на 65,3%. Како што обесхрабрените работници го напуштаа пазарот на трудот, стапката на невработеност всушност се намалуваше, од 17,4% во 2019 година на 16,6% во 2020 година. Но, структурните недостатоци на пазарот на трудот опстојуваат ограничувајќи го потенцијалниот раст. Меѓу најважните се ниските стапки на учество, особено кај жените. По намалувањето за околу 7 п.п. меѓу 2014 и 2019 година, родовиот јаз повторно малку се зголеми во 2020 година, споредувајќи го годишното ниво, на 22,7 п.п. Невработеноста кај младите останува висока, на 35,7%, приближно исто како и една година претходно иако е постигнато значително намалување (околу 10%) од 2018 година, неодамна поддржано со владината програма Младинска гаранција. Жените и младите се особено невработени и неактивни, како и лицата со попреченост и нискоквалификуваните лица. Околу 80% од невработените се долгорочно невработени, што во голема мера го одразува несовпаѓањето на вештините. Учеството на неформалните работници во вкупниот број вработени остана високо, на околу 14% во 2019 година, според владините податоци, иако постојано опаѓа од 2015 година. Просечниот даночен клин е регресивен во Северна Македонија на дното на распределбата на доходот: затоа, просечната стапка на придонеси заема многу поголем дел од вкупниот приход на лицата со ниски примања.

2.3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата

Северна Македонија постигна **одреден напредок** во спроведувањето на минатогодишните препораки и е **умерено подготвена** да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата. Интеграцијата со ЕУ во трговијата и инвестициите беше стопирана исто така за време на пандемијата. Степенот и структурата на трговијата и производството беа погодени од затворањата и прекините во синџирот на снабдување, дома и во земјите трговски партнери. Структурата на индустријата континуирано се подобрува. Влошувањето на продуктивноста на трудот и конкурентноста на цените во 2020 година, во голема мера го одразува економскиот ефект на пандемијата и на владините мерки за задржување на работните места. Наставните програми за стручно образование и обука (СОО) се подобрени. Сепак, недостигот на вештини, како одраз на недостатоците во образовните наставни програми, јазот на капитални инвестиции и ограничената интегрираност на домашните фирми во глобалните синџири на снабдување го ограничуваат потенцијалниот раст. Дигитализацијата на економијата напредува.

Со оглед на тоа што некои од препораките за 2020 година не се целосно спроведени, Северна Македонија особено треба:

- да ја забрза реформата на образовниот систем и да го зголеми финансирањето на системот за стручно образование и обука и на високото образование;
- да го подобри пристапот до активните мерки на пазарот на трудот за нискоквалификуваните невработени лица и за ранливите лица;
- да донесе и да спроведува законодавство за енергетска ефикасност.

Образование и иновации

Реформата на образовниот систем е бавна, а големата неусогласеност на вештините опстојува. Иако Северна Македонија напредуваше многу добро во однос на бројот на лица со високо образование, наставните програми не се добро приспособени за оспособување на дипломираните студенти со потребните вештини за да одговорат на побарувачката за работна сила. Државната финансиска поддршка за образованието е недоволна, а координацијата помеѓу образовниот сектор и деловните субјекти е слаба. Во 2020 година, јавните расходи за образование и обука изнесуваа 3,3% од БДП, во споредба со просечните 3,7% од БДП во изминатите пет години. Владата презеде извесни чекори кон подобрување на стручното образование (СОО), како што е донесување на неколку квалификации според Националната рамка на квалификации и воведување реформирана четиригодишна програма за стручно образование и обука во сите училишта, вклучително и зајакната соработка со приватните компании.

Иновациската дејност останува ниска. Со 0,4% од БДП, расходите на стопанството за истражување и иновации не се зголемени во последните години и остануваат значително под просекот на ЕУ. Земјата останува скроман иноватор, според мерилата на ЕУ за иновации. Иако државните средства за иновации се зголемени во 2020 година преку поголемата улога на Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР), приватните фирми се резервирани во однос на донесувањето нови технологии. ФИТР инвестира во мали и средни претпријатија (МСП) за да ги подобри иновативните способности на компаниите, како и да го поддржи донесувањето нови технологии кои придонесуваат за конкурентност на приватниот сектор. Во извештајниот период,

објавени се три јавни повици. Ефектот од ваквото финансирање треба дополнително да се оцени. Уште неколку ограничувања ја ограничуваат иновациската дејност: недоволна институционална координација, ограничувања на средствата и неадекватни системи за поддршка на истражувачите и иноваторите.

Физички капитал и квалитет на инфраструктурата

Инвестициските трошоци остануваат ниски со оглед на големите потреби од зголемување на физичкиот капитал. Бруто-формирањето на фиксен капитал, како дел од БДП, опадна во 2020 година, на 29,6% од 34,5% една година претходно. Учеството на бруто-формирањето на фиксен капитал (БФФК) во БДП постепено се намалуваше во последните години и изнесуваше 21% во 2019 година, во споредба со 24% во 2015 година. Над половина од БФФК обично отпаѓа на инвестиции во градежништвото. Инвестициите во јавниот сектор сочинуваат околу една четвртина од вкупниот износ на БФФК, главно за сметка на изградбата на патишта преку Јавното претпријатие за државни патишта. Во меѓувреме, потребата од модернизација на инфраструктурниот капитал во земјата, особено на сообраќајните и енергетските мрежи, се зголемува.

Регионалната сообраќајна поврзаност напредува бавно. Квалитетот на сообраќајната инфраструктура и трговската логистика останува низок, особено поради доцнењето на граничните царински служби. Што се однесува до трансевропските мрежи, на патниот коридор VIII му е потребно значително осовременување до ниво на автопат. Во јуни 2021 година, беше пропуштен вториот рок за завршување на изградбата на автопатот Кичево-Охрид. Доцнењата со градежните работи го одложија и завршувањето на главните делници од патниот коридор X. Изградбата на железничкиот коридор VIII кон Бугарија се соочува со значителни доцнења. Осовременувањето на прекуграничните железнички врски и олеснувањето на премините на железничкиот коридор X заостануваат зад предвидениот рок. Заедничката погранична железничка станица со Србија кај Табановце сè уште е во фаза на планирање. Одржувањето и сервисирањето на регионалните и локалните патишта и железничките системи треба да се подобрат.

Дигитализацијата на стопанството напредува понатаму, но останува ниска во споредба со ЕУ. Процентот на домаќинства со пристап до Интернет од дома се зголеми за 10 п.п. помеѓу 2015 и 2020 година, на 79%. Фиксен широкопојасен интернет користат 88% од корисниците на домаќинствата и 92% од претпријатијата со десет или повеќе вработени, но помалите компании сè уште се соочуваат со пречки. Од вкупниот број претпријатија, 54,5% имаат веб-страница/почетна страница. Генерално, постои особена потреба да се зголеми пристапот до широкопојасен интернет; да се прошират достапните услуги за е-влада; и да се развиваат дигитални вештини.

Треба да се подобрат напорите за диверзификација на енергијата. Економијата се карактеризира со висок енергетски интензитет со ниска ефикасност во производството и потрошувачката на енергија. Производството во голема мера зависи од јаглен и увоз. Владата ги следи годишните цели за зголемување на уделот на обновливите извори во потрошувачката на енергија. Дистрибуцијата на природен гас, како меѓучекор во процесот на декарбонизација, напредува, при што се прават напори за зголемување на преносната мрежа. Во текот на 2020 година, должината на мрежата изнесуваше приближно 200 km, со дистрибутивна мрежа од 70 km. Вкупната дистрибуирана количина изнесуваше околу 350 милиони m³. Поврзувањето со регионалните гасоводи напредува бавно. Работите на гасната интерконекција со Грција сè уште не се

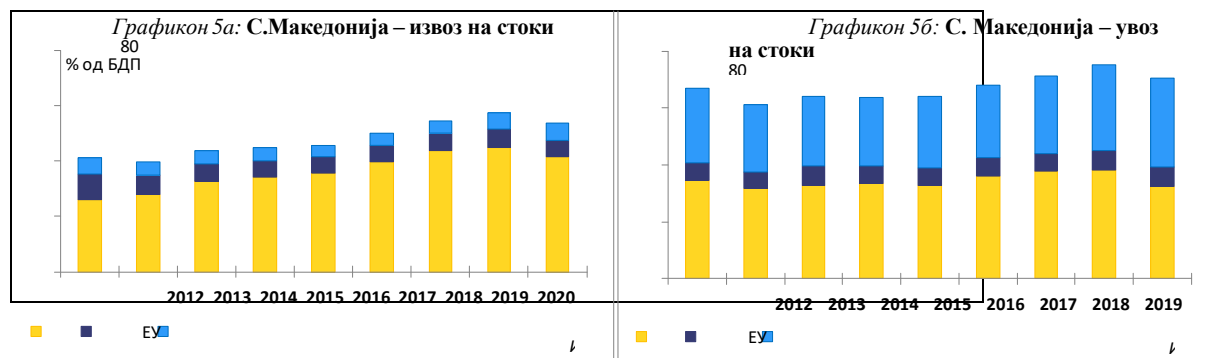
започнати. Овој проект би поддржал диверзификација на изворите на природен гас и би го олеснил пристапот до транзитните цевководи.

Мерките за подобрување на енергетската ефикасност се во застој. Владата неодамна го донесе Законот за енергетска ефикасност, транспонирајќи ги Директивите за енергетска ефикасност и за енергетски перформанси, и воспоставувајќи најдобра практика за регионот, според Секретаријатот на Енергетската заедница. Но, спроведувањето е попречено од ограничениот човечки и технички капацитет. Финансирањето за поттикнување енергетска ефикасност е ограничено и треба да се даде приоритет на плановите за формирање Фонд за енергетска ефикасност. Постои особена потреба од подобрување на енергетската ефикасност во зградите.

Секторска структура и структура на претпријатија

Производството заема сè поважен удел во економскиот аутпут. Секторската и бизнис структурата на економијата забележа постепена, но бавна трансформација во последните пет години. Услужниот сектор доминира во структурата на резултатите, со околу 64% од вкупната додадена вредност. Уделот на преработувачката индустрија постепено зајакнуваше и изнесуваше 15,3% од додадената вредност во 2020 година. Ова главно доаѓа како резултат на зголемените странски директни инвестиции. Уделот на земјоделството падна под 10% во 2020 година. Над половина од вработеноста отпаѓа на услужните индустрии во 2020 година, што е само малку повеќе од петте години претходно, по што следи индустријата (33%, споредено со 31% во 2015 година) и земјоделството (12%, пад од 17% во 2015 година). Над 99% од сите компании се мали и средни претпријатија, обезбедувајќи над 77% од додадената вредност во економијата и речиси еднаков процент на вработеност. Поддржани од владините програми за основање бизниси и за иновации, бројот на фирми, особено на микро претпријатија, значително се зголеми во 2019 година, според официјалните податоци (+23% на годишно ниво).

Економска интеграција со ЕУ и конкурентност на цените

Трговската отвореност остана релативно висока. Економијата забележува висок степен на трговска отвореност, со 124% од БДП во 2020 година. Ова е малку пониско отколку во претходната година бидејќи обемот на трговијата се намали значително повеќе од БДП. Главно како одраз на географската трговска структура, но и на ефектот од пандемијата врз синцирите на снабдување, падот на извозот во ЕУ во 2020 година беше помалку изразен отколку кај извозот во регионот на ЦЕФТА додека обратното важи за увозот. Во 2020 година, извозот во ЕУ учествуваше со 77,5% во вкупниот извоз, што е само малку помалку отколку во 2019 година, а делумно се должи и на падот на извозот за автомобилската индустрија, за кој економиите на ЕУ се најважните пазари на дестинација. Уделот на ЕУ во увозот, со 46,3% од вкупниот увоз, исто така

беше помал отколку во претходната година (-4,6 п.п.). Учеството на извозот во земјите на ЦЕФТА (11% од вкупниот извоз) е помало за 0,4 п.п. додека учеството на увозот од земјите на ЦЕФТА порасна за 0,4 п.п. на 9,6% од вкупниот увоз во овој период. Земјите од ЕУ остануваат најважните инвеститори во Северна Македонија, но уделот на ЕУ во вкупниот број директни инвестиции помеѓу 2014 и 2019 година, се намали за 9,4 п.п. на 72,2 отсто (ЕУ-28).

Структурната трансформација на економијата и натаму ја водат странски инвеститори активни во производството со повисока додадена вредност. Значаен удел на странските инвестиции во земјата имаат производи со повисока додадена вредност (машини и опрема, хемиски производи). Според тоа, нивното производство порасна на сметка на основните производи (железо, челик и облека). Од 2018 година, домашните компании активни во овие сектори придонесуваат со сè поголем процент во вкупниот извоз. Но, интеграцијата на компаниите во домашна сопственост во глобалните производствени мрежи сè уште останува ретка, главно поради типот на производите што ги произведуваат странските инвеститори и нивната позиција во структурата на глобалните синџири на вредност (т.е. нагоре или надолу), но и поради недостатоците во продуктивноста на локалните фирми. Во 2020 година, трошковната конкурентност на економијата дополнително се влоши. Продуктивноста на трудот дополнително се намали како резултат на вработеноста поддржана од владата во годината на голем пад на производството. Бруто-платата, поткрепена со владините антикризни субвенции, продолжи да расте иако забави во споредба со претходните години. Реалниот важечки девизен курс (базиран на ИПЦ) во голема мера остана стабилен во изминатите пет години.

2.4. Јавни набавки, Статистика; Финансиска контрола

Поглавје 5: Јавни набавки

Правилата на ЕУ обезбедуваат јавните набавки на стоки, услуги и работи во која било земја членка да бидат транспарентни и отворени за сите компании од ЕУ врз основа на недискриминација и еднаков третман.

Земјата е умерено подготвена во областа на јавните набавки. Постигнат е **ограничен напредок** во спроведувањето на подзаконските акти на Законот за јавни набавки и во дополнителното екипирање. Капацитетите на клучните институции, договорните органи и економските оператори треба дополнително да се зголемат преку континуирана обука. Националните органи треба да спроведуваат поефикасни антикорупциски мерки во циклусот на набавки. Стратегијата за развој на системот за јавни набавки сè уште не е финализирана. Препораките од извештајот за 2020 година не се целосно спроведени и остануваат важечки. Во наредната година, земјата особено треба:

- да обезбеди ефикасно спроведување на правната рамка за јавни набавки, вклучително и изработката и донесувањето на Законот за јавно приватни партнерства, Законот за концесии и подзаконскиот акт за е-пазар со мала вредност;
- да ја подобри координацијата меѓу клучните чинители во јавните набавки и да ги зајакне нивните капацитети и независност за спроведување на начелата на транспарентност, слободна конкуренција, еднаков третман и недискриминација;
- да ја подобри контролата на постапките за јавни набавки преку ефикасно следење и пријавување на неправилности, случаи на судир на интереси и измамнички

практики.

Институционална поставеност и правно усогласување

Правната рамка за јавните набавки во голема мера е усогласена со правото на ЕУ. Продолжи практиката на „запишување на црна листа“ на компании поради професионална злоупотреба во фазата на набавки, што не е во согласност со релевантните правила на ЕУ. Во 2020 година, издадени се 36 негативни препораки од договорните органи, од кои пет биле одбиени од Бирото за јавни набавки (БЈН). Доцни финализирањето и донесувањето на Законот за јавно приватни партнерства и Законот за концесии. Донесувањето на подзаконскиот акт за е-пазар со мала вредност сè уште се чека, а стратегијата за развој на системот за јавни набавки не е финализирана. Нов предлог-закон за стратешко партнерство за инфраструктурни проекти е донесен во Собранието и покрај критиките на Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК).

Бирото за јавни набавки продолжи да го модернизира и подобрува системот за јавни набавки во земјата со цел да ги подобри неговите перформанси и функционалности. Сепак, неговите надлежности за следење и контрола треба да се зајакнат. Соработката меѓу БЈН, Министерството за економија и Државната комисија за жалби (ДКЖ) останува недоволна. Покрај тоа, треба да се обезбеди поефективна размена на податоци и информации, вклучително и со Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК), Државниот завод за ревизија (ДЗР) и ДКСК.

Во согласност со акцискиот план за 2020 година, Бирото го зголеми својот персонал на 38. Организираше 14 обуки на кои присуствуваа 225 учесници. Поради кризата од КОВИД-19, најголем дел од обуките беа организирани онлајн. Освен тоа, три работилници за ревизори од ДЗР помогнаа да се подобри нивната стручност во однос на спроведувањето на правната рамка за јавните набавки.

Електронскиот систем за јавни набавки функционира ефикасно. Развојот на платформа за е-пазар, е-каталози и натамошно подобрување на системот на ДКЖ за процесирање е во тек. Годишните планови за набавки на договорните органи редовно се објавуваат на платформата.

Капацитетите на Министерството за економија, што се занимаваат со концесии и јавно приватни партнерства (ЈПП), остануваат ограничени. Регистрите за ЈПП и концесии сè уште не се воспоставени. Во 2020 година, Министерството за економија организираше четири обуки за ЈПП за медиуми и невладини организации, како и за централни државни и локални органи. Три договори за ЈПП беа склучени во 2020 година.

Капацитет за спроведување и примена

Во 2020 година, **пазарот на јавни набавки** падна на 8% од БДП на земјата во споредба со 11% во 2019 година. Претставуваше 23% од државниот буџет. Капацитетите на договорните органи на централно и локално ниво се нерамномерни и треба дополнително да се зајакнат, особено земајќи ги предвид поголемата транспарентност и интегритет. Употребата на економските најповолни критериуми сè уште е многу ограничена. Изработено е упатство за избор на економски најповолна понуда и објавено на веб-страницата на БЈН. Треба да се организира континуирана обука за договорните органи за примената на овие критериуми. Употребата на електронска аукција е опционална, но често се користи.

Во однос на следењето на доделувањето и спроведувањето на договорите, користењето на постапки за набавка со преговарање се намали на 5,4% во 2020 година, во споредба со 9,08% во 2019 година. Во тек е процена од страна на БЈН на користењето централизираните набавки и рамковни спогодби.

Процентот од вкупната вредност на јавните набавки доделени на малите и средните претпријатија малку се зголеми на 63% во 2020 година во споредба со 61,44% во 2019 година. Поништувањето на тендерите во 2020 година значително се зголеми на 30,8% во споредба со 18,23% во 2019 година.

Порталот за е-набавки беше надграден и употребата на „црвените знаменца“ придонесе за засилена административна контрола од Бирото. Освен тоа, модулот за електронска архива овозможува интегритет на електронските постапки преку чување на документацијата во нејзината оригинална електронска форма додека модулот за е-поплаки обезбедува електронска размена на податоци во жалбените постапки. Исто така, Законот предвидува поништување на договорите за јавни набавки како и други можни санкции, како што се парични казни, привремена мерка итн.

За да се зголеми транспарентноста, БЈН разви нова функционалност на системот за е-набавки, овозможувајќи им на договорните органи да ги обележат сите известувања за доделување договори поврзани со кризата од КОВИД-19 и лесно да ги следат овие договори. Понатаму, системот ја обезбедува веб-страницата за финансиска транспарентност со податоци за договорите за јавни набавки поврзани со КОВИД-19. Во 2020 година, беа склучени 2.856 договори со вкупен износ од околу 10 милиони евра.

Капацитетот за управување со процесите на јавни набавки треба дополнително да се зајакне, особено на локално ниво, за да се постигне покохерентен пристап во управувањето со циклусот на набавки. Квалитетот на тендерската документација останува предизвик за помалите договорни органи. Треба да се обезбеди континуирана обука за буџетските корисници и економските оператори за примената на новите подзаконски акти.

Според Законот за јавни набавки, договорните органи се должни да ги објават своите годишни планови за јавни набавки, како и склучените договори и нивните измени, со цел да се обезбеди поголема транспарентност.

Регулаторните и институционалните механизми за **интегритет и судир на интереси** сè уште се недоволни. Не постои систем за процена на ризикот вграден во циклусот на набавки за да се обезбеди навремено информирање за можни коруптивни практики или неправилности, вклучително и местење понуди. Во 2020 година, ДКСК истражуваше осум сомнителни случаи пријавени од физички и правни лица и еден случај по нејзина иницијатива. БЈН пријави до Државната комисија случај кога биле забележани неправилности при спроведување на договорот.

Улогата и капацитетот на ДЗР при вршење ревизији на јавни набавки се подобрени преку спроведувањето на новата програма за ревизија на јавни набавки, што обезбедува ажурирани насоки и методолошки алатки за ревизорите. Извршена е една ревизија на регуларност на итните јавни набавки поврзани со кризата од КОВИД-19. (Види Поглавје 32 – Финансиска контрола).

Ефикасен систем за правна заштита

Законодавството за **правото на правен лек** во голема мера е усогласено со правото на ЕУ. **Капацитетот за спроведување** на ДКЖ останува недоволен. Со оглед на значително зголемениот број жалби во однос на изминатите години, постои потреба од дополнителен квалификуван кадар за да се обезбеди навремено процесирање на жалбите. Нема значителен застој на одлуки. Меѓутоа, повеќето од нив покриваат исклучиво правни и административни прашања, а не прашања поврзани со техничката суштина на жалбите. Бројот на жалби се зголеми од 902 (2019 година) на 1076 (2020 година). Стапката на решавање изнесуваше 96,4% во 2020 година. Против решенијата на Комисијата беа поднесени 110 тужби и беа доставени до Управниот суд за ревизија.

Поглавје 18: Статистика

Правилата на ЕУ бараат од земјите членки да се во можност да изготват статистики со добар квалитет, во согласност со начелата на практиката на Европскиот статистички кодекс и врз основа на професионална независност, непристрасност, веродостојност, транспарентност и доверливост. Предвидени се заеднички правила за методологијата, производството и дисеминацијата на статистичките информации.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на статистиката. Постигнат е **добар напредок**, особено во подготвителната работа и во спроведувањето на пописот на населението, официјално започнат во септември 2021 година, за што беа донесени правната рамка и методологијата. Спроведувањето на пописот, прво по она од 2002 година, беше завршено на 30 септември 2021 година. Забележани се подобрувања во сите статистички области и понатамошно усогласување на секторските статистики со стандардите на ЕУ. Потребни се континуирани напори за подобрување на обемот и квалитетот на податоците на макроекономската и социјалната статистика. Со оглед на тоа што минатогодишните препораки беа делумно спроведени, во наредната година земјата особено треба:

- да ги обработи и да ги објави резултатите од пописот на населението;
- да продолжи да ги усогласува финансиските сметки и кварталните национални сметки со Европскиот систем на сметки 2010 (ЕСС 2010);
- да обезбеди соодветен персонал и доволно финансиски средства за Државниот завод за статистика.

Правната рамка за **статистичката инфраструктура** е во голема мерка усогласена со практиката на Европскиот статистички кодекс. Советот за статистика редовно се состануваше во 2020 година. Во однос на другите главни производители на статистички податоци, Народната банка е целосно посветена на практиката на Европскиот статистички кодекс. Министерството за финансии сè уште нема именувано раководител за статистика. ИТ системите на Државниот завод за статистика (ДЗС) се надградени за да се зголеми интерконективноста, капацитетот за складирање и заштитата, со поставување резервен систем во Националниот центар за санирање од катастрофи во Прилеп, од октомври 2021 година наваму. Дисеминацијата на статистичките податоци беше реализирана во согласност со Календарот за објавување на податоци. Канцеларијата донесе проактивен комуникациски пристап за информирање на граѓаните во однос на Пописот на населението, домаќинствата и становите и креираше наменска веб-страница, како и профили на социјалните медиуми. И покрај ситуацијата со КОВИД-19, беа спроведени повеќето главни статистички истражувања. За прв пат, ДЗС донесе Прирачник за внатрешна ревизија на

квалитет на сите процеси и производи. Човечките ресурси на државниот статистички систем треба дополнително да се зголемат и да се пополнат слободните работни места.

Во однос на **класификациите и регистрите**, главните класификации се во согласност со правото на ЕУ и редовно се ажурираат. Забележан е напредок во користењето на изворите на административните податоци, вклучувајќи и за започнување на пописот на населението. Заводот го финализираше логичкиот дизајн на новиот статистички деловен регистар, вклучувајќи ажурирани статистички дефиниции во согласност со најновата регулатива на ЕУ, како и ново разграничување на групи претпријатија. Статистичкиот регистар на земјоделски стопанства беше ажуриран со користење податоци од административниот регистар на земјоделски стопанства. Достапноста и квалитетот на податоците се подобрани, но сепак треба дополнително да се усогласат со новите барања. Преносот на податоци до Евростат дополнително се зголеми, но останува нецелосен.

Земјата постигна добар напредок во однос на **макроекономската статистика**. Податоците за БДП, според производствен и расходиен пристап, по тековни и постојани цени, редовно се подготвуваат и доставуваат до Евростат. Подобрани се навременоста на објавувањето и преносот на податоците за БДП на годишно ниво, врз основа на квартални пресметки. Сезонските и календарски приспособените податоци се ревидираат врз основа на методолошки подобрувања. Годишните секторски сметки се изготвени во согласност со ЕСС 2010. Во тек е подобрување на составувањето на Кварталните национални сметки (КНС), во согласност со ЕСС 2010. КНС за владиниот сектор беа составени врз експериментална основа за две години (2017 и 2018 година). Објавени се табелите за набавка и употреба за 2017 година, во согласност со ЕСС 2010. Постигнат е напредок во подобрувањето на статистиката за владините финансии (СВФ) и известувањата за процедурата за прекумерен дефицит (ППД). ДЗС го пренесе известувањето за ППД за октомври 2020 година, иако не беше целосно пополнето. Навременоста на прелиминарните податоци за бруто-додадена вредност (БДВ) и за бруто-домашен производ (БДП) по региони и активности е подобрена. Во делот на статистиката на финансиските сметки, Народната банка за првпат ги објави податоците за годишните финансиски сметки и изврши редовно доставување на податоците за состојбата на годишните финансиски сметки до Евростат, со подобрена методологија и покриеност за одредени финансиски инструменти. Народната банка произведува статистика за платниот биланс и за странските директни инвестиции според најновите стандарди. Таа достави детални податоци за СДИ за 2019 година до Евростат, според активност и географска поделба.

Структурната **деловна статистика** и краткорочната статистика за индустријата и градежниот сектор се добро развиени. Во однос на статистиката на странските филијали (ФАТС), податоците за 2018 година беа објавени за домашните податоци, но не беа доставени до Евростат. Статистиките за истражување и развој и за ИКТ се доволно усогласени. Во однос на статистиката на услуги, индексите на прометот редовно се произведуваат, објавуваат и се доставуваат до Евростат, во согласност со регулативата. Спроведено е пилот-истражување за цените на транспортните, поштенските и телекомуникациските услуги. Усогласениот индекс на податоците за потрошувачките цени се доставуваат месечно до Евростат. Развиено е истражување на статистиката за меѓународна трговија со услуги, но без детална географска распределба. Прелиминарните работи за воспоставување туристички сателитски сметки покажаа добар напредок. Статистиката за транспорт се подготвува во согласност со правото на ЕУ.

Постигнат е добар напредок во однос на **социјалната статистика**. Особено значаен е напредокот постигнат за подготовка и спроведување на Пописот на населението, домаќинствата и становите. Поради пандемијата на КОВИД-19, пописот беше одложен од април до септември 2021 година. По речиси 20 години, пописот официјално беше започнат на 5 септември и процесот на собирање податоци траеше до 30 септември 2021 година. Беа донесени законот и методологијата за подготовка, организирање и спроведување на пописот. Тие се во голема мерка усогласени со соодветните стандарди утврдени во законодавството за статистика на Европската Унија. Редовно се спроведува истражување за приходите и условите за живот. Постигнат е напредок со подобрувања во статистиката за социјална заштита. Статистиката за миграција треба дополнително да се подобри. Статистиката за пазарот на труд во голема мера е усогласена со правото на ЕУ. Во тек се активности за подобрување на статистиката за криминалот, образованието и јавното здравство.

Земјоделската статистика е делумно во согласност со правото на ЕУ. Анализата на структурата на земјоделските посеци беше одложена поради КОВИД-19. Во однос на годишната статистика за земјоделски култури, беше тестирана методологијата на ЕУ за истражувања и постапката за уредување на податоци. Беа развиени модели за прогноза и процена на статистиката за производство на животни. Прашалникот за статистика за рибарството беше ревидиран и усогласен со стандардите на ЕУ. Агрометарната статистика се подготвува во согласност со правото на ЕУ.

Статистиката за енергетика и животна средина, вклучувајќи ги статистиката за трошоците за заштита на животната средина, статистиката за отпад, статистиката за вода и статистиката за даноци поврзани со животната средина, главно се во согласност со правото на ЕУ. Започнаа работни активности за составување на сметките за емисии во воздухот и сметките за физички проток на енергија. Се генерираат сметки за проток на материјали, иако сè уште не се вклучени билансите на проток на материјали. Земјата, исто така, обезбедува краткорочна статистика за енергетика и енергетски биланси. Беше спроведено истражување врз основа на примерок за потрошувачката на енергија во домаќинствата, во согласност со Регулативата 1099/2008 на ЕУ.

Поглавје 32: Финансиска контрола

Врз основа на меѓународните стандарди, ЕУ ја промовира реформата на националните системи на управување, со цел да се подобри раководната одговорност, стабилното финансиско управување со приходите и расходите и надворешната ревизија на јавните средства. Правилата за финансиска контрола дополнително ги штитат финансиските интереси на ЕУ од измами во управувањето со средствата на ЕУ и од фалсификување на еврото.

Северна Македонија е умерено подготвена во оваа област. Постигнат е **ограничен напредок** со подобрувањето на системот за внатрешна контрола и раководната одговорност кај буџетските корисници на централно и локално ниво. Спроведувањето на документот за политика за јавна внатрешна финансиска контрола (ЈВФК) и на акцискиот план е одложено поради кризата од КОВИД-19 и ограничените капацитети на клучните засегнати страни. Функционирањето на финансиската инспекција е недоволно. Независноста на Државниот завод за ревизија (ДЗР) сè уште не е загарантирана со Уставот. Сè уште не е ефикасен собранискиот надзор врз управувањето со јавните фондови. Во наредната година земјата особено треба:

→ да го донесе и ефикасно да го спроведе новиот закон за ЈВФК и методолошките алатки, со цел да се обезбеди подобрена транспарентност, раководна одговорност и

добро управување со јавните средства;

- да ја подобри соработката помеѓу Државниот завод за ревизија (ДЗР) и Собранието и да ја подобри собраниската контрола врз спроведувањето на буџетот и следењето на ревизорските препораки на ДЗР;
- да воспостави и да обезбеди ефикасно функционирање на мрежата за координација против измами (АФКОС) и да ги подобри спречувањето, управувањето и известувањето за неправилности.

Јавна внатрешна финансиска контрола

Стратешката рамка за јавна внатрешна финансиска контрола (ЈВФК) ги опфаќа приоритетите дефинирани со Програмата за реформа на управувањето со јавни финансии 2018-2021, со Документот за политиките на ЈВФК за периодот од 2019 до 2021 година и со акцискиот план за периодот од 2019 до 2021 година. Во текот на 2020 година, имаше одложувања во спроведувањето на овие стратегии поради кризата од КОВИД-19 и ограничените ресурси. Комитетот на ЈВФК и Советот за управување со јавни финансии (УЈФ) продолжија да вршат онлајн следење на техничко и политичко ниво. Извештајот за напредокот на спроведувањето на документот за политиката на ЈВФК, што го опфаќа периодот од јуни до декември 2020 година, беше донесен од страна на Комитетот за ЈВФК во март 2021 година. Сè уште е во тек донесувањето на новиот закон за ЈВФК од страна на Собранието, како и донесувањето на новиот Закон за буџет (ЗБ). Се очекува да се обезбеди континуирана и систематска обука на експерти од секторот за јавни финансии, преку формирањето на Академијата за јавни финансии. Сè уште се чека донесувањето на законот за Академијата за јавни финансии.

Ефикасното спроведување на **раководната одговорност** останува предизвик за буџетските корисници на централно и локално ниво. Допрва треба да се обезбеди кохерентна примена на прирачникот за раководна одговорност, како и засилено делегирање на овластувања од страна на раководното ниво во јавните субјекти.

Правната рамка за **внатрешна контрола** е во голема мера усогласена со меѓународните стандарди, меѓутоа, нејзиното спроведување треба дополнително да се зајакне. Во 2020 година продолжи процесот на донесување стратегии за управување со ризици и регистри на ризици, на централно и на локално ниво. Сепак, нивното вклучување во главните процеси на финансиска контрола и управување останува недоволно.

Допрва треба да се постигне ефикасно функционирање на финансиската инспекција. Потребно е натамошно усогласување на правната основа, како и развој и спроведување на методолошки алатки, кои ќе овозможат стабилно финансиско управување. Треба да се обезбеди и континуирана обука и зајакнување на капацитетите на финансиските службеници и инспектори.

Во однос на **практиката на внатрешна ревизија**, беа развиени и донесени нов прирачник и упатства. Во моментов постојат 164 единици за внатрешна ревизија, од кои 91 единица - на централно ниво и 73 единици - на локално ниво. Сепак, нивните капацитети за ефикасно спроведување на стандардите за внатрешна ревизија остануваат ограничени. Сè уште не е воведен национален систем за сертификација за внатрешни ревизори.

Централната единица за хармонизација (ЦЕХ) продолжи да обезбедува методолошки насоки и да ги координира развојот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија во јавниот сектор. Сепак, нејзините капацитети остануваат недоволни, особено во однос на следењето и известувањето за функционирањето на целокупниот систем за внатрешна контрола. Годишниот извештај за ЈВФК за 2019 година беше донесен од Владата во август 2020 година. Подготвени се подобрена структура, опсег и процедури на извештајот и ќе бидат спроведени по донесувањето на новиот закон за ЈВФК.

Надворешна ревизија

Законот за **Државниот завод за ревизија (ДЗР)** е во голема мера усогласен со стандардите на Меѓународната организација на врховни ревизорски институции (ИНТОСАИ). Сепак, во моментов е во тек дополнително усогласување на правната рамка, со цел да се обезбеди подобрена функција на надворешната ревизија во јавниот сектор, како и зголемена финансиска и оперативна независност на ДЗР. Сè уште не се воведени уставните измени со кои се предвидува независност на ДЗР.

Во однос на **институционалниот капацитет** на ДЗР, во 2020 година беа донесени нови акти за организација и систематизација на работните места. Бројот на вработени во ДЗР се зголеми за вкупно 14 вработени, а 22 вработени се унапредени на повисоки работни позиции. Бројот на вработени во ДЗР се зголеми за повеќе од 30% во однос на 2019 година. Во 2021 година овој процес продолжи со дополнителни 15 нови вработени и 12 унапредувања, според Годишниот план за вработување на ДЗР 2021 година. Вкупниот број на вработени во ДЗР е 114, од кои 102 се ревизорски персонал и 12 се административен помошен персонал. ДЗР го продолжи спроведувањето на Годишниот план за професионално усовршување и обука на државните ревизори, иако најголемиот дел од обуките се одржаа онлајн. ДЗР врши ревизија на усогласеноста на завршните владини сметки на основниот буџет, до јуни секоја година. Во 2020 година, ревизорскиот дел од вкупните расходи за ревизија беше 59%. Годишниот извештај на ДЗР од 2019 за извршените ревизии беше донесен од Собранието во март 2021 година и објавен на веб-страницата на ДЗР. Со цел да се одговори на предизвиците со кои се соочува земјата поради кризата од КОВИД-19, ДЗР вклучи и финализираше, во рамки на Годишната програма за работа за 2020 година, две дополнителни ревизии што ги опфаќаат економските и социјалните мерки на Владата за справување со предизвиците на кризата. Во рамки на Годишната програма за работа за 2021 година, планирани се четири дополнителни ревизии поврзани со КОВИД-19. Освен тоа, беа донесени следниве стратешки документи: Комуникациска стратегија на ДЗР за периодот од 2020 до 2023 година; Стратегија за управување со ризици за периодот од 2020 до 2023 година и Регистар на ризици; Стратегија за управување со човечки ресурси за периодот од 2020 до 2023 година; Насоки за стратешко и годишно планирање на ревизиите и план за стратешка ревизија на ДЗР за периодот од 2020 до 2023 година. Годишната програма за работа на ДЗР за 2021 година, што опфаќа 71 ревизија, од кои, девет ревизии на успешност и една ИТ ревизија, беше подготвена и одобрена во декември 2020 година. Постигнат е напредок во подигнувањето на јавната свест за активностите на ДЗР, зголемувањето на интересот на медиумите, како и во спроведувањето на Стратегијата за комуникација за периодот од 2020 до 2023 година.

Квалитетот на **ревизорската работа** може да се смета за доволен и усогласен со стандардите на ИНТОСАИ. Во текот на 2020 година, ДЗР издаде 90 конечни ревизорски извештаи, кои беа испратени до Собранието и објавени на веб-страницата на ДЗР. Процесот на обезбедување квалитет на ревизиите беше извршен врз основа на

насоките за обезбедување квалитет на ревизиите и годишната програма за обезбедување квалитет на ревизиите, што беше целосно спроведена во 2020 година.

Во однос на **влијанието на ревизорската работа**, препораките на ДЗР не се ефикасно спроведени од страна на ревизорите. Во 2020 година, беа спроведени 84% од препораките за ревизија на ДЗР. Соработката помеѓу ДЗР и Собранието е подобрена, меѓутоа, собраниската контрола врз подготовката и спроведувањето на буџетот треба дополнително да се зајакне. Треба да се обезбеди транспарентност и отчетност на управувањето со јавните средства, врз основа на ефикасни механизми за следење и од извршната власт и од Собранието, вклучително и преку следење на ревизорските препораки дадени од ДЗР.

Заштита на финансиските интереси на ЕУ

Во однос на **усогласувањето со правото на ЕУ**, националното законодавство во голема мера е усогласено со Конвенцијата за заштита на финансиските интереси на ЕУ. Започна процесот на усогласување со Директивата 2017/1371 на ЕУ и беа изготвени измени на Кривичниот законик, но истите допрва треба да се донесат. Зголемени се капацитетите на **Одделението за координација на борба против измама (АФКОС)** во рамките на Министерството за финансии, со зголемување на персоналот на четири лица. Развиена е законската основа за воспоставување на институционалната рамка (АФКОС мрежа) на системот за заштита на финансиските интереси на ЕУ и се очекува да биде донесена по донесувањето на Законот за буџети (ЗБ). Успешно се спроведуваат националната стратегија за борба против измами (за периодот од 2019 до 2022 година) и акцискиот план. Годишниот извештај за напредокот за 2020 година беше изготвен и донесен од Владата во мај 2021 година. **Соработката со Европската комисија** продолжи и во 2020 година, при што националните органи пријавија 16 случаи на неправилности преку системот за управување со неправилности, од кои 13 случаи се квалификувани како неправилности, а 3 случаи како сомневање за измами. Финансиската полиција и Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција ѝ обезбедија поддршка на Европската служба за борба против измами (ОЛАФ) за време на операциите за проверка на терен во земјата.

Заштита од фалсификување на еврото

Во однос на **усогласувањето со правото на ЕУ**, националното законодавство е до одреден степен усогласено со регулативите на ЕУ што го регулираат системот за борба против фалсификувањето на еврото. Народната банка постигна напредок во спроведувањето на техничка анализа и откривањето на фалсификувани пари, изработка на нови методолошки алатки, како и во навремената размена на податоци со националните и меѓународните државни органи. Во 2020 година, Народната банка дополнително ги подобри своите капацитети преку континуирани онлајн обуки, со вклучување експерти од сите клучни институции во системот.

Капацитетите на Министерството за внатрешни работи за спречување, откривање и истражување на кривични дела поврзани со фалсификување пари, остануваат ограничени. Сè уште постои недоволна координација меѓу клучните институции во системот. Не е воспоставен електронски систем за размена, обработка, анализа и пријавување на случаи. Во октомври 2020 година, Народната банка склучи **договор за соработка** со Европската централна банка во областа на заштитата на евро банкнотите од фалсификување. Земјата учествува во програмата „Перикле 2020“ и во регионалната иницијатива „Балканска мрежа за заштита на еврото“.

3. ДОБРОСОСЕДСКИ ОДНОСИ И РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА

Добрососедските односи и регионалната соработка претставуваат суштински дел од евроинтегративниот процес на Северна Македонија и придонесуваат за стабилност, помирување и клима погодна за решавање на отворените билатерални прашања и наследствата од минатото. Северна Македонија продолжи да учествува во голем број иницијативи за регионална соработка, како што се Договорот за слободна трговија на Централна Европа (ЦЕФТА), Енергетската заедница, Транспортната заедница, Процесот за соработка во Југоисточна Европа (ПСЈИЕ) и Советот за регионална соработка.¹²

Пандемијата на КОВИД-19 го зацврсти стремежот за подобрување на регионалната интеграција, истакнувајќи ги важните врски меѓу пазарите во регионот, како и помеѓу ЕУ и шесте земји од Западен Балкан. Со оглед на европскиот однос кон Западен Балкан, ЕУ продолжи да го третира регионот како привилегиран партнер, поврзувајќи го со механизмите и инструментите на Унијата, вклучувајќи и ослободување од привремените ограничувања на ЕУ за извоз на медицинска опрема.

На Самитот во Софија на 10 ноември 2020 година, на кој копретседавачи беа Северна Македонија и Бугарија, шесте лидери од Западен Балкан ја донесоа Декларацијата за заедничкиот регионален пазар и Декларацијата за зелената агенда за Западен Балкан. Ова следеше по претходните заложби преземени на Самитот ЕУ-Западен Балкан во Загреб во мај 2020 година и признавањето на важноста на продлабочувањето на регионалната економска интеграција за поддршка на економското закрепнување на Западен Балкан. Заедничкиот регионален пазар е структуриран околу четирите слободи (слободно движење на стоки, услуги, капитал и луѓе), а истовремено опфаќа и аспекти на дигиталната, инвестициската, индустриската политика и политиката на иновации. Ова претставува досега најамбициозен напор за регионална интеграција на Западен Балкан. Заедничкиот регионален пазар се потпира врз правилата и стандардите на ЕУ и претставува чекор напред за поблиско интегрирање на регионот со единствениот пазар на ЕУ уште пред пристапувањето.

Заедничкиот регионален пазар ќе биде клучен за зголемување на атрактивноста и конкурентноста на регионот и ќе ѝ помогне на Северна Македонија да го забрза закрепнувањето од последиците од пандемијата, особено со привлекување инвеститори кои бараат диверзификација на снабдувањето и пократки синџири на вредности и со максимизирање на придобивките од инфраструктурните инвестиции според Економскиот и инвестициониот план. Затоа е важно сите страни да имаат конструктивна улога во градењето на заедничкиот регионален пазар и да ги исполнат нивните заеднички обврски.

Зелената агенда за Западен Балкан има за цел да го одрази Европскиот зелен договор на пропорционален и прилагоден начин во Западен Балкан. Целта е да се претворат сличните еколошки и климатски предизвици во регионот во можности.

¹² Северна Македонија, исто така, учествува во „Процесот Брдо-Бриони“, Договорот за европска заедничка воздухопловна област, Регионалната иницијатива за миграција и азил, Регионалната школа за јавна администрација (ReSPA), Стратегијата на ЕУ за Јадранскиот и Јонскиот регион (ЕУСАИР), итн. Во ноември 2020 година, Северна Македонија официјално стана 13-та членка на Организацијата за црноморска економска соработка (BSEC). Од јануари 2021 година, Северна Македонија го презеде претседавањето на Фондот за Западен Балкан. Северна Македонија има статус на набљудувач во Дунавскиот процес.

Со оглед на тоа што природните ресурси и климатските промени не познаваат граници, Зелената агенда предвидува заеднички акции, што ќе придонесат за одржлив социо-економски развој и за зелено закрепнување на целиот регион во постпандемскиот период. Северна Македонија треба да придонесе за успешното спроведување на оваа заедничка регионална визија, со високо ниво на заложба.

Првиот состанок на високо ниво во врска со спроведувањето на Договорот за заштита и одржлив развој на Паркот Преспа се одржа во јуни 2021 година, со присуство на министрите за животна средина од Северна Македонија, Албанија и Грција.

Преспанскиот форум за дијалог беше организиран во јули 2021 година, со учество на регионалните засегнати страни. Форумот имаше за цел унапредување на регионалната соработка и на добрососедските односи.

Самитот на берлинскиот процес што се одржа на 5 јули 2021 година беше повод Комисијата да ги најави таргетираната помош поврзана со борбата против пандемијата на КОВИД-19 и закрепнувањето по пандемијата, како и подготовките на финансискиот пакет за 2021 година во склоп на Инвестициската рамка на земјите за Западен Балкан (WBIF) за спроведувањето на Економскиот и инвестицискиот план. Учесниците, исто така, направија преглед на постигнувањата во рамките на агендата за поврзување на регионот, што сега вклучува 45 инвестициски проекти, поддржани со една милијарда евра во грантови на ЕУ, што повлекоа заеми во износ од 3,8 милијарди евра. За жал, и покрај солидниот технички напредок, партнерите од Западен Балкан не можеа да склучат неколку важни договори поврзани со заедничкиот регионален пазар и ЦЕФТА поради билатерални и статусни проблеми. Земјите членки учеснички и Комисијата повикаа на конструктивен пристап за постигнување напредок на заедничкиот регионален пазар, што ќе му помогне на регионот целосно да ги искористи предностите на Економскиот и инвестицискиот план. Во јули 2021 година влезе во сила регионалниот договор за роаминг, потпишан на дигиталниот самит на Западен Балкан, одржан во април 2019 година во Белград, што овозможува „роаминг како во домашна мрежа“ (RLAN).

На 29 јули 2021 година, политичките лидери од Албанија, Северна Македонија и Србија, се состанаа за да ја објават иницијативата Отворен Балкан, што има за цел да се отстранат економските бариери меѓу трите земји до 2023 година. Беа потпишани два меморандума, првиот за олеснување на трговијата и движењето на лица, а вториот за чекорите што треба да се преземат за воспоставување единствен пазар на труд.

Земјата остана посветена на **билатералните односи** со другите земји кандидатки за проширување на ЕУ и со соседните земји членки на ЕУ.

Односите со **Албанија** и понатаму се добри. Во февруари 2021 година, за време на посетата на министерот за надворешни работи на Северна Македонија на Албанија, за време на извештајниот период, земјите потпишаа Договор за признавање фитосанитарни сертификати и Договор за заедничко управување со рибарството во Охридското и Преспанското Езеро. Во јуни 2021 година, премиерите на Северна Македонија и на Албанија потпишаа договор за воспоставување заедничка гранична и царинска контрола.

Односите со **Босна и Херцеговина** се добри. Соработката во областа на интеграцијата во ЕУ се одвива во рамките на Договорот за соработка помеѓу

Владата на Северна Македонија и советот на министри на Босна и Херцеговина во процесот на пристапување кон ЕУ.

Односите со **Косово** и понатаму се активни. Вицепремиерот го посети Косово во март 2021 година додека министерот за надворешни работи беше во посета на Приштина во април 2021 година.

Односите со **Црна Гора** и понатаму се добри. Во јануари 2021 година, министерот за надворешни работи на Северна Македонија беше во официјална посета на Црна Гора. Во март 2021 година, вицепремиерот на Црна Гора беше во официјална посета на Северна Македонија.

Односите со **Србија** продолжија да се интензивираат. Во февруари 2021 година, Србија ѝ донираше вакцини од своите залихи на Северна Македонија. По тој повод, се одржа средба помеѓу претседателот на Србија и премиерот на Северна Македонија. Министерот за надворешни работи го посети Белград во февруари 2021 година и одржа неколку состаноци.

Билатералните односи со **Турција** и понатаму се добри. Претседателот, премиерот и министрите за правда и здравство на Северна Македонија ја посетија Турција во април 2021 година. Турција испрати помош за Северна Македонија во форма на медицинска опрема за справување со кризата од КОВИД-19. Економското присуство на Турција во Северна Македонија и понатаму е значително.

Во текот на извештајниот период, беше ставен посебен фокус на надминувањето на билатералните проблеми со **Бугарија**, што беше дополнителен поттик за спроведување на Договорот за пријателство, добрососедство и соработка и за напорите за деблокирање на официјалното започнување на преговорите за пристапување. Северна Македонија назначи поранешен премиер за специјален претставник за односите со Бугарија. Министерот за надворешни работи на Северна Македонија беше во официјална посета на Софија во ноември 2020 година и потоа во неколку наврати се состана со бугарските колеги. Претседателот на Северна Македонија се сретна со претседателот на Бугарија во мај 2021 година. Премиерот ја посети Софија во јуни 2021 година со пакет предлози наменети за решавање на разликите. Во текот на извештајниот период се одржаа неколку состаноци на Заедничката мултидисциплинарна комисија за образовни и историски прашања. Двете страни се согласија за повторно емитување на националните телевизиски програми во двете земји. Отворени се дописнички канцеларии на МИА во Софија и на Бугарската телеграфска агенција во Скопје. И покрај напорите, останува блокирано официјалното започнување на пристапните преговори.

Иако со побавно темпо, спроведувањето на Преспанскиот договор со **Грција** продолжи. Министерот за надворешни работи ја посети Атина во јануари 2021 година и одржа состаноци со раководните структури на Грција. За време на посетата беа потпишани три меморандуми за разбирање – за инвестициска соработка, за обука на дипломати и за цивилна заштита. Двете земји, исто така, ја проширија соработката во областа на енергетиката. На крајот на март 2021 година, државните компании од Северна Македонија и Грција потпишаа неколку меморандуми за соработка, вклучувајќи и за можно снабдување со гас и електрична енергија во Северна Македонија. Во мај 2021 година, премиерот ја посети Атина, каде што се состана со премиерот на Грција по повод неговото учество на Економскиот форум во Делфи. Во август 2021 година, грчкиот министер за надворешни работи беше во официјална посета на Северна Македонија. Претседателот на Северна Македонија беше во официјална посета на Грција во октомври 2021 година.

4. СПОСОБНОСТ ЗА ПРЕЗЕМАЊЕ НА ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО

Кластер 2: Внатрешен пазар

Кластерот за внатрешниот пазар опфаќа: слободно движење на стоки (Поглавје 1); слободно движење на работници (Поглавје 2); право на основање и слобода на давање услуги (Поглавје 3); слободно движење на капитал (Поглавје 4); право на трговски друштва (Поглавје 6); закон за интелектуална сопственост (Поглавје 7); политика за конкуренција (Поглавје 8); финансиски услуги (Поглавје 9) и заштита на потрошувачи и здравствена заштита (Поглавје 28). Северна Македонија е умерено подготвена во повеќето области опфатени со Кластерот 2 за внатрешниот пазар, имено за слободно движење на стоки, услуги и капитал, интелектуална сопственост и политика за конкуренција. Освен тоа, земјата има добро ниво на подготвеност за правото на трговски друштва иако сè уште е во рана фаза во однос на слободното движење на работници. Во извештајниот период, Северна Македонија постигна ограничен напредок или нема напредок во сите области, освен во слободното движење на капитал, правото на трговски друштва и интелектуалната сопственост, каде што постигна одреден напредок. Генерално, следната година потребен е поголем напредок во областите опфатени со овој кластер бидејќи е значајно за подготовките на Северна Македонија за исполнување на барањата на внатрешниот пазар на ЕУ и е од голема важност за развојот на Заедничкиот регионален пазар.

Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Слободното движење на стоки овозможува слободно тргување со многу производи во рамките на ЕУ, врз основа на заеднички правила и процедури. Доколку производителите се регулирани со национални правила, начелото на слободно движење на стоки спречува истите да создадат неоправдани пречки во трговијата.

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на слободно движење на стоки. Националното законодавство во ова поглавје е во голема мера предвидено да биде усогласено со правото на ЕУ и овозможува слободно тргување со производи. Беше постигнат **ограничен напредок** во спроведувањето на препораките од минатата година. Донесен е нов закон за општа безбедност на производите, но сè уште не е целосно усогласен. Сепак, нетарифните бариери во трговијата остануваат и капацитетот за надзор на пазарот е недоволен. Со оглед на тоа што минатогодишните препораки беа делумно спроведени, во наредната година, Северна Македонија особено треба:

→ да изврши усогласување со Директивата на ЕУ за општа безбедност на производите;

→ да започне сеопфатен преглед на нетарифните бариери во трговијата;

→ да го зајакне административниот капацитет за спроведување на правната рамка.

Општи начела

Институционалната рамка за **производство, дистрибуција и ставање на пазарот на индустриски производи** е воспоставена. Во декември 2020 година, Собранието

донесе нов Закон за општа безбедност на производите. Меѓутоа, сè уште не е постигнато целосно усогласување со релевантното право на ЕУ бидејќи не се донесени соодветните подзаконски акти и закони за техничките барања. Се чека натамошно **усогласување** на националното **законодавство со правото на ЕУ**, како што е предвидено во националниот план. Стратешките планови за акредитација и метрологија истекоа во 2020 година и сè уште не се изработени нови планови.

Неусогласена област

Министерството за економија е главното тело задолжено за следење и спроведување на усогласеноста со **членовите 34-36** од Договорот за функционирање на Европската Унија (ДФЕУ). Делумно беа отстранети девет нетарифни бариери во трговијата, со донесувањето правилник за стандарди и нормативи. Владата започна со скрининг на националната правна рамка за да се идентификуваат други нетарифни бариери во трговијата.

Усогласена област: инфраструктура на квалитет

Административната структура е целосно функционална за технички прописи, стандарди, процена на сообразност, акредитација, метрологија и надзор на пазарот. Треба да се донесе нова хоризонтална стратегија за усогласување со правото на ЕУ во областа на слободното движење на стоки. Националниот институт за **стандардизација**, што е полноправна членка на Европскиот комитет за стандардизација (ЦЕН) и на Европскиот комитет за електротехничка стандардизација (ЦЕНЕЛЕК), донесе 21.381 европски стандарди како национални стандарди. Институтот разви стратегија за стандардизација за периодот од 2020 до 2022 година, со поддршка од Меѓународната организација за стандардизација.

Во јуни 2021 година, активни беа 192 тела за **процена на сообразност** за калибрација, тестирање, медицински лаборатории, сертификација и инспекција на производи и процеси. Националниот институт за **акредитација** е член на Меѓународниот форум за акредитација, Европската соработка за акредитација и на Меѓународната соработка за лабораториска акредитација. Не постојат национални програми за акредитација за сертифицирање персонал и за тестирање вештини.

Бирото за **метрологија**, националниот орган за метрологија, е официјален член на Европската асоцијација на национални институти за метрологија и на Генералната конференција за тежини и мерки. Има 36 вработени, но нема технички персонал. Бирото набави нова лабораториска опрема и опрема за подготовка и сертификација на референтни раствори на етанол/вода и за анализа на бензин, што ќе го зголеми неговиот обем на услуги.

Во текот на 2020 година, главното тело одговорно за **надзор на пазарот**, Државниот пазарен инспекторат, посвети значаен дел од своите активности и инспекции на следење на спроведувањето на здравствено-заштитните мерки во однос на пандемијата на КОВИД-19. Ова доведе до намалување на редовните инспекции. Во 2020 година, Инспекторатот изврши 428 инспекции според **Законот за општа безбедност на производите** (зголемено во однос на 359 инспекции во 2019 година) и 20 инспекции според Законот за градежни производи (намалено во однос на 573 инспекции во 2019 година, исто така, поради намален број градежни активности).

По овие инспекции, Инспекторатот повлече 34 штетни производи од пазарот, главно играчки и детска облека. И покрај новите вработувања во првата половина од 2021 година, Инспекторатот нема доволен капацитет за извршување на работата и работи со

недоволен број лиценцирани инспектори, застарена опрема и без доволно средства за спроведување на тестирањата на примероци од производи.

Усогласена област: секторско законодавство

Во однос на „новиот и глобален пристап“ кон законодавството за производи, усогласеноста со правото на ЕУ е на ниско ниво. Сè уште не е извршено усогласување на националното законодавство со најновото *право на ЕУ* во областа на машинството, лифтови, уреди под низок напон, опрема под притисок, преносна опрема под притисок, електромагнетна компатибилност, лична заштитна опрема, низок напон, апарати за гас, експлозивни атмосфери, опрема под притисок, радио и телекомуникациска опрема. Нема напредок во усогласувањето со правото на ЕУ за играчки или за медицински помагала. Не се донесени 11 подзаконски акти за усогласување со правото на ЕУ во оваа област, што беа изготвени во 2020 година. Издадени се националните анекси кон Еврокодските, но нивното спроведување е одложено за 2023 година.

Некое национално законодавство според „стариот пристап“ кон законодавството за производи беше осмислено да се усогласи со правото на ЕУ. Меѓутоа, во извештајниот период, не е направен напредок во однос на возилата, лекарствата за човечка употреба и лекарствата за ветеринарна употреба. Исто така, од 2016 година не е направен напредок во областите на Регулативата на ЕУ за регистрација, процена, овластување и ограничување на хемикалии (REACH), ниту пак, во однос на хемикалиите, класификацијата, означувањето и пакувањето на супстанции и мешавини, добрите лабораториски практики или **ѓубривата** и **детергентите**. Не е подобрен административниот капацитет во областа на **огненото оружје**.

Во однос на **процедуралните мерки**, Министерството за економија и Институтот за стандардизација се одговорни за **постапките за известување** за стандардите и техничките прописи. Јавните органи одговорни за соодветните проверки и надзор се воспоставени и целосно функционираат. Системите за лиценцирање, следење и контрола за деловните субјекти што се занимаваат со **прекурсори за дрога** и **цивилни експлозивни** се, исто така, функционални. Националното законодавство за враќање на **културните добра** што се незаконски отстранети од земја членка е наменето да се усогласи со правото на ЕУ. Нема **проверка на надворешната граница** за сообразност со правилата за безбедност на производите за производи увезени од земји што не се членки на ЕУ.

Поглавје 2: Слободно движење на работници

Граѓаните на една земја членка имаат право да работат во друга земја членка и мора да им се обезбедат истите работни и социјални услови како и на другите работници.

Земјата е во **рана фаза** на подготвеност во областа на слободното движење на работници. Во извештајниот период **не е постигнат напредок** во однос на препораките од минатата година и тие остануваат во важност.

Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

→ да продолжи со прилагодувањето на правната рамка во согласност со правото на ЕУ за пристап до пазарот на трудот, особено во врска со недискриминација врз основа на националност во однос на работниците од ЕУ;

→ да преземе чекори за склучување дополнителни билатерални договори за координирање на системите за социјално осигурување и да утврди кои

административни мерки треба да се воведат во подготовката за идното пристапување.

Нема напредок во усогласувањето на националното законодавство со правото на ЕУ во областа на **пристапот до пазарот на трудот**. Вработувањето на странски работници е регулирано со Законот за вработување и работа на странци. Граѓаните на ЕУ немаат посебен статус или пристап до работни места во јавната администрација, освен некои јавни позиции во областа на здравството и образованието. Секоја година, Северна Македонија одлучува за максималната квота на различни видови работни дозволи за странски работници, што може да се добијат со поднесување единствена пријава до еден орган. Во 2020 година, Северна Македонија издаде 3.672 работни дозволи за странски работници, од кои 593 беа за државјани на ЕУ. Сè уште нема напредок во подготовката за приклучување кон европската мрежа на услуги за вработување (ЕУРЕС) по пристапувањето.

Нема промени во билатералната координација на системите за социјално осигурување. Земјата има склучено 23 билатерални договори, од кои 13 со земји членки на ЕУ. Вкупно има 18 договори за заедничко здравствено осигурување, што им овозможуваат на луѓето од една земја да користат здравствени услуги во друга земја. Од нив, 12 договори се со земји членки на ЕУ. Склучени се девет договори помеѓу Северна Македонија и земјите членки на ЕУ што овозможуваат користење на **Европската картичка за здравствено осигурување**. Минатата година не беа склучени нови договори во ниту една од трите горенаведени области.

Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Физичките и правните лица на ЕУ имаат право да се основаат во која било земја членка и да обезбедуваат прекугранични услуги. За одредени регулирани професии, постојат правила за меѓусебно признавање на квалификациите. Поштенските услуги постепено се отвораат за конкуренција.

Северна Македонија е **умерено подготвена** во однос на правото на основање и слобода на давање услуги. Не е **постигнат напредок** за време на извештајниот период. Отворањето на поштенскиот пазар беше исклучително уназадено. Една точка за контакт сè уште не е целосно функционална. Потребни се повеќе напори за понатамошно усогласување со правото на ЕУ за признавање на професионалните квалификации. Со оглед на тоа што препораките од минатата година не беа спроведени, тие остануваат во важност. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

→ да продолжи со усогласување на националното законодавство со правото на ЕУ, особено во однос на услугите и заемното признавање на професионалните квалификации;

→ да воспостави една точка на контакт, меѓу другото и за регистрација на компании, во согласност со Директивата за услуги;

→ да продолжи со усогласување на националното законодавство со правото на ЕУ во однос на поштенските услуги, како и со Регулативата за прекугранични услуги за испорака на пратки и да спроведе целосно отворање на поштенскиот пазар за конкуренцијата.

Во однос на **правото на основање и слободата на обезбедување прекугранични услуги**, земјата продолжи да го ажурира својот акциски план за решавање на

неусогласеноста на секторските закони со новиот закон за услуги. Спроведувањето на овој закон треба да се подобри. Подготовките за воспоставување една точка за контакт продолжија, но остануваат во рана фаза. Во тек е надградбата на порталот за е-услуги за издавање лиценци за деловни активности, потребни на национално и прекугранично ниво. Сè уште не се нуди сертификација за обезбедување на квалитет од националните јавни административни органи за странските компании, што ја попречува нивната слобода да обезбедуваат услуги.

Пазарот на **поштенски услуги** беше накратко отворен за целосна конкуренција на 1 јануари 2021 година, кога беше укинат поштенскиот монопол. Меѓутоа, на 14 јули 2021 година, беше воведена законска измена со која се уназади отворањето на пазарот и со која последователно се врати поштенскиот монопол. Новиот датум за целосно отворање на пазарот повторно е одложен за 1 јануари 2022 година. Директивата за поштенски услуги предвидува постепено и контролирано отворање на поштенскиот пазар за конкуренцијата, со цел да се овозможи организиран преод кон новиот пазарен контекст. Покрај тоа, Спогодбата за стабилизација и асоцијација ја обврзува Северна Македонија да ги преземе неопходните чекори за прогресивно усогласување, а не уназедување, на националното законодавство со правото на ЕУ. Уназедувањето на отворањето на пазарот и обновувањето на монополот не само што не е во согласност со тие обврски, туку создава правна неизвесност за деловните субјекти, операторите и граѓаните. Треба дополнително да се зајакнат независноста и административните капацитети на поштенскиот регулатор за да се олесни преодот кон целосно отворање на пазарот и да се овозможи регулаторот да ја извршува својата регулаторна функција. Во 2020 година, на поштенскиот пазар беа активни 47 лиценцирани даватели на поштенски услуги, со лиценци што опфаќаат различни услуги и географски области. Треба да се зајакне институционалниот капацитет на одделот во Министерството за транспорт и врски што се занимава со поштенскиот сектор. Поштата на Северна Македонија, давателот на универзалната услуга, сè уште нема воспоставено систем за трошковно сметководство и сметководствена поделба, што е потребно за целосна либерализација на поштенскиот пазар. Треба да се адресираат наодите од ревизорскиот извештај на Државниот завод за ревизија за Поштата на Северна Македонија, што укажуваат на повторливи нерегуларности.

Не е постигнат напредок во однос на **меѓусебното признавање на професионалните квалификации**. Сè уште не е донесен законот за признавање на професионални квалификации наменет да се усогласи со правото на ЕУ. Законодавството сè уште треба да се усогласи со Директивата на ЕУ 2005/36/EЗ во однос на минималните барања за обука. Треба да се финализира потврдувањето на податоците на електронскиот регистар за професионални квалификации и да се вклучат акредитираните професионални квалификации. Не постои ажуриран и транспарентен список на сите регулирани професии, вклучувајќи ги и нивните оправдувања. Треба да се зајакне институционалниот капацитет на одделот во Министерството за образование и наука што се занимава со меѓусебно признавање на професионалните квалификации.

Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Во ЕУ, капиталот и инвестициите мора да бидат во состојба да се движат без ограничување и постојат заеднички правила за прекугранични плаќања. Банките и другите економски оператори применуваат одредени правила за поддршка на борбата против перење пари и финансирање тероризам.

Северна Македонија е умерено подготвена во областа на слободното движење на капиталот. Земјата донесе мерки за намалување на ограничувањата за слободно

движење на капитал и за олеснување на прекуграничните плаќања, но треба да ги забрза реформите. Северна Македонија презема чекори во вистинската насока за зајакнување на капацитетот за откривање на случаи на перење пари и финансирање тероризам. Постигнат е **одреден напредок** со ревидирање на законодавната рамка и воспоставување регистар на вистински сопственици на правните субјекти. Во наредната година, земјата треба:

→ да подготви патоказ со активности и временски рамки за примена на правилата на ЕУ во областа на слободното движење на капитал;

→ да го донесе и да го спроведе новото законодавство за платежни услуги и платни системи во согласност со правото на ЕУ;

→ да го зајакне капацитетот на релевантните засегнати страни во борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот, да обезбеди систематско спроведување на финансиски истраги во кривични случаи и дополнително да се усогласи со правото на ЕУ во оваа област.

Северна Македонија задржа некои ограничувања во однос на **движењето на капитал и плаќањата**. На пример, резидентите не може да имаат банкарска сметка во странство, додека странците може да отворат банкарска сметка во земјата. Странците не може да поседуваат земјоделско земјиште без договор за реципроцитет. Постои потреба да се финализира патоказ за примената на правилата на ЕУ во оваа област во согласност со обврските од Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Надзорот на **платните системи** го врши Народната банка. По интензивни консултации со засегнатите страни, Законот за платежни услуги и платни системи, чија цел е усогласување на домашното законодавство со правото на ЕУ, влезе во владина процедура. Народната банка ја забрза подготовката на релевантните подзаконски акти. За усогласување на националниот платен систем со барањата на Единствената европска платежна област (SEPA), Народната банка, исто така, подготви модел за миграција на системот кон стандардот за пораки според ИСО 20022.

Во однос на **борбата против перењето пари и финансирањето тероризам**, беа направени напори за понатамошно усогласување со правото на ЕУ. Законот за борба против перење пари и финансирање тероризам беше изменет за да се усогласат неговите одредби со националното законодавство со кое се регулираат прекршоците, централниот регистар на население и е-влада и е-услуги. По измената, Централниот регистар на Северна Македонија стана функционален и може да регистрира вистински сопственици на правните субјекти. Регистарот сега дава јасен увид за сопствениците во деловниот сектор и придонесува за зголемена безбедност на правните трансакции во земјата. Освен тоа, Народната банка ги ревидираше одлуките за отворање и затворање трансакциски сметки, за отворање девизни сметки за резиденти и за отворање девизни сметки за нерезиденти. Нацрт-законот за борба против перењето пари и финансирањето тероризам, што има за цел целосно да се усогласи со Петтата директива на ЕУ за борба против перењето пари, вклучувајќи и крипто-средства, е во консултативна постапка со засегнатите страни. Врз основа на наодите од ажурираната Национална процена на ризик, беше донесена новата национална стратегија за спречување перење пари и финансирање тероризам, вклучувајќи и нејзин акциски план. Истата се фокусира на спроведување на надзорни активности и превентивни мерки базирани врз методологијата за процена на ризик. Подобрена е координацијата меѓу институциите. Националниот совет за спречување на перење пари донесе

деловник за работа и се подготви за претстојната евалуација на MONEYVAL. Народната банка донесе политика против перење пари за исполнување на нејзината функционална улога како давател на платежни услуги. Сè уште треба да воспостави централен регистар на банкарски сметки. Генерално, системот за спречување перење пари треба да ја подобри методологијата, мрежата и инфраструктурата за спроведување координирана стратешка анализа, заснована врз процена на ризик. Управата за финансиско разузнавање го зајакна својот аналитички капацитет за обработка на податоци и финансиска анализа. Во 2020 година, Управата пријавила 292 случаи на сомнителни трансакции, еден помалку отколку во 2019 година. Управата испратила 35 извештаи (54 во 2019 година) за случаи на перење пари и финансирање тероризам и 122 известувања (172 во 2019 година) за други случаи до органите за спроведување на законите. Како резултат на тоа, во 2020 година, седум лица беа обвинети и едно беше осудено за перење пари или финансирање тероризам. (*Види, исто така, Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права и Поглавје 24 - Правда, слобода и безбедност*).

Поглавје 6: Право на трговски друштва

ЕУ има заеднички правила за барањата за основање, регистрирање и обелоденување на едно трговско друштво, со дополнителни правила за сметководствено и финансиско известување и законска ревизија.

Северна Македонија има постигнато **добро ниво на подготвеност** во областа на правото на трговски друштва. Усогласувањето со правото на ЕУ е добро напреднато во однос на основањето, регистрирањето, спојувањето и поделбата на трговски друштва. Во извештајниот период, постигнат е **одреден напредок** во усогласувањето на Законот за трговски друштва со правото на ЕУ, особено во областа на прекуграничните спојувања и корпоративното управување. Потребно е дополнително усогласување во областа на корпоративното сметководство и законската ревизија. Сè уште не се донесени Законот за сметководство и Законот за ревизија. Треба да се зајакне финансиската независност и институционалниот капацитет на Советот за унапредување и надзор на ревизијата. Со оглед на тоа што препораките од минатата година беа делумно спроведени, во наредната година, Северна Македонија особено треба:

→ да спроведе дополнително усогласување со правото на ЕУ за трговски друштва, вклучувајќи и во областа на правата на акционерите;

→ да донесе законодавство за сметководство и ревизија усогласено со најновото право на ЕУ за корпоративно сметководство и законска ревизија.

Новите измени на Законот за трговски друштва имаат за цел да го усогласат со Директивата на ЕУ за прекугранично спојување. Сè уште е во тек проектот за ревизија на Кодексот за корпоративно управување. Воведена е обврска за примена на Кодексот за корпоративно управување за котираните друштва, во согласност со Директивата на ЕУ за годишните финансиски извештаи, консолидираните финансиски извештаи и поврзаните извештаи на одредени финансиски друштва. Потребно е дополнително усогласување со правото на ЕУ од 2019 година за употреба на дигитални алатки и прекугранични операции, како и со правилата за поттикнување на долгорочен ангажман на акционерите.

Правилата за котација на берзата во земјата се во согласност со барањата на Директивата за транспарентност.

Останува да се донесе законодавство за сметководство. Најновото право на ЕУ за **корпоративното сметководство** треба да се вметне во новото законодавство за сметководство. Меѓународните стандарди за финансиско известување важат за сите трговски друштва, без намалени обврски за малите и средните претпријатија. Не се исполнети барањата за известување за нефинансиски информации.

Во однос на **ревизијата**, останува да се донесе законодавството за ревизија, како и за истраги и санкции. Потребни се повеќе напори за зајакнување на финансиската независност и видливост на Советот за унапредување и надзор на ревизијата.

Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

ЕУ ги усогласи правилата за правна заштита на правата на интелектуална сопственост (ПИС) и за правна заштита на авторските права и сродните права. Правилата за правна заштита на ПИС опфаќаат, на пример, патенти и трговски марки, дизајни, биотехнолошки пронајдоци и фармацевтски производи. Правилата за правна заштита на авторските права и сродните права опфаќаат, на пример, книги, филмови, компјутерски програми и радиодифузија.

Северна Македонија останува **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во усогласувањето со правото на ЕУ за авторските права и, со воспоставувањето на информативна платформа за институциите за спроведување на законот за размена на податоци за заштитата на правата на интелектуална сопственост (ПИС). Препораките од извештајот за 2020 година не беа целосно спроведени и остануваат во важност. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

→ дополнително да ја подобри правната рамка за интелектуална сопственост, особено системот за управување со колективните права преку усогласување со Директивата за управување со колективните права и правата на индустриска сопственост преку усогласување со Директивата за спроведување, правото на ЕУ за заштита на дизајни и со Директива за трговски тајни;

→ целосно да ја оспособи онлајн информативната платформа за размена на податоци за ПИС меѓу институциите за спроведување на законот.

Во ноември 2020 година, Собранието донесе измени на Законот за авторски права, што овозможи поголема усогласеност со правото на ЕУ за **авторските и сродните права**. Сепак, правата на авторите се сè уште регулирани само од една организација, Здружението на права на музички уметници, кое издава лиценци за колективно управување. Паралелните организации можат да собираат надоместоци од автори без одобрение од Министерството за култура. Релевантното одделение во Министерството останува со недоволно вработени. Органите планираат да ја пренесат оваа единица од Министерството за култура во Бирото за индустриска сопственост, со што сите сегменти за ПИС ќе се инкорпорираат во една регулаторна институција.

Што се однесува до **правата на индустриска сопственост**, Државниот завод за индустриска сопственост ја продолжи соработката со Канцеларијата за интелектуална сопственост на ЕУ, Европскиот завод за патенти и Светскиот завод за интелектуална сопственост. Органите не ја спроведоа целосно тековната стратегија за правата на индустриска сопственост и треба да го усогласат законодавството со правото на ЕУ за заштита на дизајни. Северна Македонија сè уште треба да го усогласи законодавството за индустриска сопственост, особено со Директивата за спроведување и со Директивата за трговски тајни.

Во органите за спроведување на законот се воспоставува информативна платформа за размена на податоци поврзани со ПИС, која треба да стане целосно функционална. Таа ќе го олесни креирањето на веродостојна евиденција за спроведување и ќе акумулира веродостојни статистички податоци за институционалното постапување со прекршувањата на ПИС. Сè уште не е формирано координативно тело за заштита на интелектуалната сопственост.

Борбата против фалсификувањето и пиратеријата и заштитата на интересите на носителите на правата дополнително напреднаа. Продолжи да се подобрува евиденцијата во запленивањето фалсификувана стока произведена на национално ниво и увезена од Турција и Кина.

Поглавје 8: Политика на конкуренција

Правилата на ЕУ ја штитат слободната конкуренција. Тие вклучуваат антимонополски правила против рестриктивните договори меѓу претпријатијата и злоупотребата на доминантната позиција, а, исто така, вклучуваат правила за концентрации помеѓу претпријатијата што значително ја нарушуваат конкуренцијата. Правилата на ЕУ, исто така, утврдуваат систем за контрола на државната помош. На владите им е дозволено да доделуваат државна помош само ако се исполнети рестриктивните услови, со цел да се спречи нарушување на конкуренцијата.

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на политиката на конкуренција. Законодавната рамка останува во голема мера усогласена со правилата на ЕУ, но треба да се измени законодавството за спроведување што ги опфаќа областите на антимонопол и спојувањата, како и на државната помош. Во поштенскиот сектор повторно беше воведен монопол. Недостатокот на персонал и буџетските ограничувања остануваат проблем за Комисијата за заштита на конкуренцијата. Евиденцијата на спроведување останува ниска. **Не е постигнат напредок** во извештајниот период. Затоа, остануваат во важност истите препораки дадени во последните две години. Во наредната година, земјата особено треба:

- да го зајакне капацитетот на националниот орган за конкуренција;
- да ја зголеми транспарентноста на државната помош доделена од Владата;
- дополнително да го усогласи законодавството за спроведување во областа на државната помош и антимонопол.

Антимонопол и спојувања

Законодавната рамка на земјата е во голема мера усогласена со правото на ЕУ во областа на антимонопол и спојувања, но, законодавството за спроведување допрва треба да се усогласи. Во однос на антимонополот, сè уште не постои политика на попустливост кон укажувачите.

Во однос на **институционалната рамка**, Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) е националниот орган надлежен за спроведување на Законот за заштита на конкуренцијата, со овластување да донесува извршни одлуки за антимонопол и спојувања, да истражува по службена должност и да постапува по жалби и известувања. Може да изрекува казни, да предлага правни лекови или да издава мислења, до колку се прекршат правилата за конкуренција. КЗК може да одобрува спојувања, со или без услови, или да ги забрани истите. Доставува мислења за нацрт-

законодавството што може да влијае врз конкуренцијата. Нејзините мислења не се правно обврзувачки. Сепак, нејзините одлуки се обврзувачки и може да бидат предмет на жалба пред Управниот суд.

Капацитетот за спроведување на КЗК е ограничен, бидејќи нема доволно кадар, а, исто така, нејзиниот годишен буџет е недоволен и варира секоја година. Ова ги става под знак прашање независноста и одржливоста на операциите. Соодветното спроведување е оневозможено од слабиот капацитет и несоодветното ниво на експертиза на КЗК, како и на судовите што се занимаваат со случаи на антимонопол.

Во однос на **спроведувањето**, бројот на одлуки за спојување се зголеми од 49 во 2019 година на 60 во 2020 година, а во однос на одлуките за картели и злоупотреба на доминантна позиција, во 2020 година беа донесени три одлуки, исто како и во 2019 година. Управниот суд поништи седум одлуки донесени од КЗК. За да се зајакне спроведувањето и да се зголеми бројот на откриени случаи на штетни прекршувања на конкуренцијата, како и бројот на парични казни, КЗК треба да ги зголеми теренските инспекции и почесто да го користи инструментот за попустливост. Исто така, треба да продолжи со целосна и транспарентна употреба на можноста за казнување, до колку е применливо, и силно да се залага за застапување на правилата за конкуренција меѓу креаторите на политиките и деловните субјекти.

Државна помош

Законодавната рамка за државна помош во голема мера ги одразува членовите 107 и 108 од ДФЕУ и соодветните одредби во Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА). Не се подготвени потребните измени за усогласување на Законот за државна помош и неговото законодавство за спроведување за одредени форми на помош и конкретни сектори, вклучувајќи го доделувањето помош од помало значење (*де минимис*), со правото на ЕУ. Регионалната мапа за помош е сè уште застарена, а пописот на државната помош не е транспарентен.

Во однос на **институционалната рамка**, КЗК е, исто така, одговорена за спроведување на Законот за државна помош. Давателите на државна помош треба да ја известат Комисијата за нивните планови за доделување нова државна помош или за промена на постојната државна помош, за да се процени нејзината компатибилност. Комисијата издава необврзувачки мислења и обврзувачки одлуки за државна помош. Досега, КЗК никогаш не го искористила овластувањето да поведе истрага по службена должност за мерка за помош за која не е добиено соодветно известување.

Во однос на **капацитетот за спроведување**, сè уште е недоволен персоналот на КЗК што се занимава со контрола на државната помош (вкупно четири лица). Буџетските ограничувања и застарената опрема го попречуваат нејзиниот функционален капацитет. Потребна е и дополнителна обука за правото на ЕУ.

Во однос на **спроведувањето**, во 2020 година КЗК издаде 25 одлуки и 12 мислења за државна помош, од кои ниту едно не беше негативно или условено. Давателите на помош треба да се потсетуваат јавно и преку континуирано внатрешно застапување за нивната обврска да ја известат и да добијат одобрение од КЗК, пред да спроведат каква било програма за помош. Нема напредок во однос на трите случаи за кои Европската комисија изрази загриженост во својот претходен извештај. Првиот, програмата финансирана според Законот за поддршка на финансиски инвестиции не е во согласност со правото на ЕУ за државна помош и треба да се измени. Вториот, програмата за финансиски стимулации за аеродромите во Скопје и Охрид што

обезбедува финансиска поддршка на домашни и странски авиокомпаниии треба да се ревидира за да се потврди дека е усогласена со правото на ЕУ за државна помош и со ССА. И третиот, донесувањето на Законот за стратешки инвестиции, без претходно известување на КЗК.

КЗК ги спроведува мерките предвидени во привремените мерки за надминување на пандемијата на КОВИД-19 донесени од ЕУ во април 2020 година. Во извештајниот период, Владата објави два одделни повика за поддршка на деловните субјекти и на граѓаните за надминување на кризата од КОВИД-19, покрај трите повици објавени во 2019 година. КЗК донесе 11 одобренија за доделување државна помош за ублажување на последиците од пандемијата.

Либерализација

Антимонополските правила и правилата за државна помош се применуваат и за државни претпријатија и за претпријатија со посебни или ексклузивни права, освен ако нивното применување не го попречува извршувањето на конкретните задачи што им се доделени. Земјата не достави записник за спроведување за јавните претпријатија. Нема докази за постоење монополи од комерцијален карактер во рамките на значењето на член 37 од ДФЕУ. Монополот беше повторно воведен во поштенскиот сектор (*види Поглавје 3 - Право на основање и слобода на давање услуги*).

Поглавје 9: Финансиски услуги

Правилата на ЕУ имаат за цел да обезбедат фер конкуренција меѓу финансиските институции и нивна стабилност, имено, правилата за банкарство, осигурување, дополнителни пензии, инвестициски услуги и пазари на хартии од вредност. Тие вклучуваат правила за овластување, работење и надзор на овие институции.

Во областа на финансиските услуги, земјата останува **умерено подготвена**. Постигнат е **ограничен напредок** бидејќи повторно беше воспоставен Комитетот за финансиска стабилност. Беа собрани одредени податоци за осигурувањето на возилата, што беше препорака од минатата година, но овие податоци не се систематизирани, ниту се користат ефикасно за справување со неосигурените возила. Со оглед на тоа што препораките од минатата година не беа целосно спроведени, тие остануваат во важност. Во наредната година, земјата особено треба:

- да продолжи да ги спроведува барањата на Базел III и да ги заврши активностите за назначување на орган за разрешување на банките;
- да се справи со и да спречи нерегистрирани и неосигурени возила;
- ефикасно да ја подобри заштитата на потрошувачите од неправични банкарски практики.

Во однос на **банките и финансиските конгломерати**, показателите за ликвидност на Базел III беа применети во извештаите на банките од мај 2021 година. Банките ја одржаа стабилноста за време на кризата од КОВИД-19, со коефициенти над потребниот. Една банка со средна големина пропадна летото 2020 година. Уставниот суд поведе постапка за оценување на одредбата од законот за банкарство, давајќи им предност на надоместоците од стечајните средства за Фондот за осигурување. Потоа, Законот за банкарство беше изменет за да соодветствува со одлуката на Уставниот суд. Кризата од КОВИД-19 ја зголеми потребата од зајакнување на образовните активности

и споделувањето информации за заштита на потрошувачите и спречување неправични банкарски практики. Не е постигнат напредок во воспоставувањето финансиски Народен правобранител. Не се утврдени законски одредби за органот за разрешување на банките.

Во однос на **осигурувањето и професионалните пензии**, сè уште не е започната постапката за донесување на законот за усогласување на националните правила со Директивата за солвентност II. Законодавството сè уште дозволува Министерството за финансии да утврдува премии за осигурување на моторни возила, што е спротивно на правото на ЕУ. Достапни се податоци за процентот на возила што се неосигурени, но не е јасно дали тие се реално во оптек. Не се преземаат системски мерки за да се спречи циркулирањето на неосигурени возила. Сè уште постои ограничувањето од 50% за инвестирање во не-домашни хартии од вредност од страна на пензиските фондови, што е спротивно на правото на ЕУ и на втората фаза од Договорот за стабилизација и асоцијација.

Во извештајниот период, немаше напредок во однос на **инфраструктурата на финансискиот пазар**. Допрва треба да се заврши усогласувањето со Директивата за финансиски колатерал и Директивата за конечно порамнување. Повторно беше воспоставен Комитетот за финансиска стабилност, сега проширен со членови од сите регулатори и супервизори на финансискиот пазар, како и од Фондот за осигурување на депозити. Во однос на **пазарите на хартии од вредност и инвестициските услуги**, земјата се охрабрува да го донесе долго најавуваниот Закон за пазарите на капитал, со цел да го усогласи националното законодавство со правото на ЕУ, вклучувајќи одредби што пропишуваат стапки на ликвидност и солвентност за брокерските куќи.

Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Правилата на ЕУ ги штитат економските интереси на потрошувачите и во однос на безбедност на производите, опасни имитации и одговорност за неисправни производи. ЕУ, исто така, обезбедува високи заеднички стандарди за контрола на тутун, крв, ткива, клетки и органи и лекови за човечка и ветеринарна употреба. ЕУ, исто така, обезбедува високи заеднички стандарди за почитување на правата на пациентите во прекуграничната здравствена заштита и сериозно справување со прекуграничните здравствени закани, вклучувајќи заразни болести.

Северна Македонија останува **умерено подготвена** во оваа област на заштита на потрошувачите и здравјето. Во извештајниот период **не беше постигнат напредок**. Во наредната година, земјата особено треба:

- да ја усогласи правната рамка со правото на ЕУ за заштита на потрошувачите, особено во однос на Законот за заштита на потрошувачите, и да ги зајакне функционалните структури кои служат за заштита на потрошувачите;
- да ги интензивира напорите за контрола на тутунот;
- да објавува извештаи за регистрите за рак и индивидуални ретки болести и да обезбеди соодветно финансирање и специјализирани знаења за рано откривање и лекување, врз основа на податоците од регистрите.

Заштита на потрошувачите

Нема напредок во донесувањето на Законот за **заштита на потрошувачите**, ниту во усогласувањето на националните правила за безбедност на производите со правото на

ЕУ. Бројот на инспекции извршени во 2020 година од страна на Државниот пазарен инспекторат според Законот за општа безбедност на производите се зголеми од 359 во 2019 година на 428, а според Законот за градежни производи значително се намали во однос на 2019 година. Сè уште не е развиена веб-платформата што обезбедува информации за заштита на потрошувачите. Програмата за медијација е сè уште скапа и тешко достапна за потрошувачите. Потребни се дополнителни напори за дефинирање на насоките и на постапките за жалби на потрошувачите и начините на надомест.

Јавно здравје

И покрај покачувањето на платите како политика за задржување, **здравствениот** сектор се соочува со загуби на медицински персонал, особено на специјалисти, кои се селат или во приватниот сектор, или заминуваат на работа во странство. Персоналот има потреба од специјализирана обука за користење на напредната здравствена опрема. Пристапот до лекари специјалисти во јавниот здравствен систем останува проблематичен. Пациентите плаќаат приближно една третина од сите здравствени услуги, без да им бидат надоместени платените средства, што ги зголемува социјалните разлики.

Не е забележан напредок во однос на ефективната контрола на тутунот, иако е воспоставена институционална и правна рамка за **контрола на тутунот** и истата е во согласност со правото на ЕУ. Пушењето во јавни простории и ресторани не се санкционира систематски. Северна Македонија сè уште не го ратификуваше Протоколот за елиминирање на недозволената трговија со тутунски производи (потпишан во 2014 година).

Северна Македонија е делумно усогласена со правото на ЕУ за **заразни болести**. Законот за заштита на населението од заразни болести ги утврдува мерките од спречување надзор над спроведувањето на мерките. Законот утврдува список на заразни болести чие пријавување е задолжително за лекарите и список на биолошки агенсии чие пријавување е задолжително за лабораториите. Националната стратегија за контрола на антимицробната резистенција 2019-2023 е донесена и е во согласност со заклучоците на Советот на Европската унија.

Северна Македонија е сериозно погодена од пандемијата на КОВИД-19. Третиот бран на пандемијата го доведе капацитетот на здравствениот систем до неговите граници, со зафатеност на болничките кревети до 90% од. Вакцинацијата започна во февруари 2021 година. Според националниот план, предвидено е 60% од населението да се вакцинира до крајот на 2021 година. До почетокот на октомври 2021 година, целосно вакцинирани биле околу 35% од населението.

Северна Македонија позитивно одговори на механизмите за поддршка на ЕУ, од кои некои првично беа резервирани за земјите членки на ЕУ, за справување со последиците од пандемијата на КОВИД-19. Стана членка на Договорот за заеднички набавки, како и набљудувач во Комитетот за здравствена заштита на ЕУ, што обезбедува пристап до Системот за рано предупредување и одговор на ЕУ. Северна Македонија, исто така, обезбедува информации за системот за собирање податоци на Комисијата за КОВИД-19 и номинира дописник во Европскиот центар за контрола и превенција на болести.

Нема напредок во областа на **крв, ткива, клетки и органи**. Земјата има еден Институт за трансфузиона медицина, со три регионални центри низ целата земја. Нема центар за собирање плазма. Сè уште се потребни соодветно финансирање и понатамошна посветеност за усогласување на националните правила со правото на ЕУ. Што се

однесува до **правата на пациентите во прекуграничната здравствена заштита**, националното законодавство сè уште не е усогласено со правото на ЕУ.

Во однос на **здравствената нееднаквост**, програмата за активна здравствена заштита им овозможува пристап до здравствена заштита на неколку целни групи, вклучувајќи ја и ромската заедница. Луѓето кои живеат во оддалечени области можат да бидат посетени од регионални/локални лекари. Во однос на лицата со ХИВ/СИДА, Министерството за здравство има посебна програма со која се обезбедуваат средства за тестирање и основни тестирања за следење. Антиретровирусна терапија им е достапна на сите лица по нивното дијагностицирање. Владата сè уште треба да донесен нова повеќегодишна стратегија за борба против ХИВ.

Финансирањето за **скрининг на рак** останува недоволно. Податоците од националните и регионалните регистри за рак не се јавно достапни. Допрва треба да се спроведе националната програма за рано откривање на ракот.

Во извештајниот период, немаше напредок во однос на **лековите за употреба од страна на луѓето и за ветеринарна употреба**. Сè уште треба да се донесе нацрт-националната стратегија 2020-2030 година, што опфаќа аспекти на **менталното здравје, подобрувањето на здравјето и исхраната или физичката активност**. Во однос на промовирањето здрав живот, беа иницирани повеќе програми и кампањи за промовирање здрав начин на живот (Здравје за сите, Светски ден на физичката активност, Светски ден на здравјето), во соработка со училиштата и медиумите.

Националните регистри за **ретки болести** се функционални. Дефинициите за ретки болести се во согласност со дефинициите на ЕУ.

Кластер 3: Конкурентност и инклузивен раст

Кластерот 3 за конкурентност и инклузивен раст опфаќа: информатичко општество и медиуми (Поглавје 10); оданочување (Поглавје 16); економска и монетарна политика (Поглавје 17); социјална политика и вработување (Поглавје 19); политика на претпријатија и индустриска политика (Поглавје 20); наука и истражување (Поглавје 25); образование и култура (Поглавје 26) и царинска унија (Поглавје 29). Генерално, Северна Македонија е умерено подготвена во повеќето области опфатени со оваа група, вклучувајќи во однос на информатичкото општество и медиумите, оданочувањето, политиката на претпријатија и индустриската политика, образованието и културата и економската и монетарната политика. Сепак, потребни се дополнителни напори за да се донесат овие области до повисок степен на подготвеност. Има добро ниво на подготвеност во областите на науката и истражувањето и царинската унија. Постигнат е добар напредок во однос на царинската унија и одреден напредок во повеќето од овие области. Потребни се дополнителни напори, особено во областите каде што е постигнат ограничен напредок, како што се информатичко општество и медиуми, наука и истражување, како и образование и култура.

Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми

ЕУ го поддржува непреченото функционирање на внатрешниот пазар за електронски комуникации, електронска трговија и аудиовизуелни услуги. Правилата ги штитат потрошувачите и поддржуваат универзална достапност на современи услуги.

Во однос на информатичкото општество и медиумите, Северна Македонија е **умерено подготвена**. Постигнат е **ограничен напредок** во извештајниот период со оглед на тоа што земјата ги донесе измените на Законот за електронски комуникации. Во секој

случај, се зголемија електронските услуги за граѓаните и деловните субјекти.

Со оглед на тоа што препораките за 2020 година не се спроведени во целост, во наредната година земјата особено треба:

→ да ја финализира и да ја донесе долгорочната стратегија за информатичко-комуникациска технологија (ИКТ);

→ да ги зајакне независноста и капацитетот на медиумскиот регулатор, јавниот радиодифузен сервис и регулаторот за електронски комуникации;

→ да продолжи да го спроведува акцискиот план за воведување на бројот за итни случаи 112 и да ги распредели потребните финансиски средства за да се обезбеди неговата функционалност.

Северна Македонија продолжи успешно да ја спроведува Дигиталната агенда за Западен Балкан и Договорот за регионален роаминг. Од 1 јули 2021 година, на граѓаните им беше овозможена комуникација во регионалната зона без роаминг. Забави спроведувањето на Националниот оперативен бродбенд план 2019-2023. Распространувањето на широкопојасната инфраструктура се очекува да го намали јазот помеѓу селата и урбаните области и да донесе економски придобивки за земјата. Потребни се дополнителни напори за спроведување на Националната стратегија за сајбер безбедност 2018-2022, којашто е фрагментирана меѓу различни засегнати страни. Се преземаат последните чекори за воведување на европскиот број за итни случаи 112.

Во однос на **електронските комуникации и информатичката технологија**, 73,58% од вкупниот број домаќинства имаат пристап до широкопојасен интернет додека широкопојасната покриеност на национално ниво е 99,08%. Опфатот на мобилниот широкопојасен интернет е 64,95%. Телекомуникациските операторите инвестираа во тестирање на 5G технологијата. Во април 2021 година беа донесени измените на Законот за електронски комуникации. Со нив се предвидуваат нови надлежности на регулаторот во однос на издавањето претходно безбедносно одобрение за инсталирање на 5G опрема од страна на телекомуникациските оператори. Телекомуникациските оператори изразија критики поради отсуството на консултации во однос на мерките. Нема понатамошен напредок во финализирањето на Нацрт-законот за безбедност на мрежи и информациски системи, подготвен во 2019 година. Остануваат загрижености околу независноста на регулаторот за електронски комуникации и назначувањата во регулаторната комисија и раководството на Агенцијата за електронски комуникации. Законот за електронски комуникации и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги треба дополнително да се усогласат со правото на ЕУ.

Во извештајниот период немаше релевантни случувања во однос на заштитните мерки на конкуренцијата. Потребни се дополнителни напори за подобрување на конкуренцијата во телекомуникацискиот сектор.

Во однос на **информатичкото општество**, беше подготвена долгорочна стратегија за информатичко-комуникациска технологија (ИКТ), но се одложи нејзиното формално донесување. Стратегијата за развој на дигитални вештини ќе биде дел од ИКТ-стратегијата и нејзиниот акциски план. Стратегијата за образование става приоритет на подобрувањето на дигиталната писменост. Националниот е-портал за услуги се надградува со повеќе од 130 услуги. Сè уште е отежната употребата на системот за

интероперабилност поради недостиг на комуникациски софтвер во многу институции и недостиг на волја за целосно искористување на неговите потенцијали. Потребни се поголеми напори и подобрена координација меѓу институциите за модернизација и дигитализација на јавната администрација, вклучувајќи го и планираното основање на Агенцијата за дигитализација и регистри. Податоците во регистарот на населението треба да бидат целосно префрлени и проверени, а истиот треба да се користи и за вкрстена проверка на податоците од пописот. Во однос на е-трговијата, Народната банка објави петкратно зголемување на трансакциите на Интернет од страна на граѓаните во 2020 година во споредба со 2019 година. Сепак, напредокот на е-трговијата во земјата се одвива со бавно темпо. Потребни се дополнителни напори за развој на потенцијалот за дигитална трансформација на земјата.

Во однос на **аудио-визуелната политика**, Собранието сè уште нема назначено членови на медиумскиот регулатор и на советите на јавниот радиодифузен сервис согласно Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Во февруари 2021 година, Уставниот суд ги поништи спорните одредби од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, со кои од кабелските оператори се бара да поднесат изјави под морална, материјална и кривична одговорност за регулирани интелектуални права. Државните органи иницираа подготовки за ревизија на законодавството за медиуми со цел да се усогласи со правото на ЕУ и со меѓународните стандарди.

Со цел да се ублажат ефектите од пандемијата на КОВИД-19, органите поддржаа медиумски мерки, како ослободување од плаќање на трошоците за пренос, радиофреквенции, такси за лиценцирање, придонеси за социјално осигурување на платите на новинарите и медиумските работници, како и директна поддршка за печатени медиуми. Сепак, Владата продолжи да го користи своето дискреционо право при распределбата на државните средства во радиодифузниот сектор, дополнително намалувајќи ги средствата за јавниот радиодифузен сервис, медиумскиот регулатор и јавното радиодифузно претпријатие, спротивно на барањата воведени во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

Медиумскиот регулатор продолжи да биде проактивен во промовирањето на медиумската писменост и во предупредувањето против навредувачки или дискриминаторски јазик, говор на омраза, непрофесионално новинарско известување, како и притисок и закани врз новинарите и медиумите. Транспарентноста за сопственоста на медиумите е законска обврска за аудиовизуелните и печатените медиуми, но не постојат законски обврски за онлајн медиумите. Борбата против дезинформациите и активностите поврзани со медиумската писменост во најголема мера се спроведуваат од граѓанското општество. Потребни се засилени напори и меѓуинституционална соработка од страната на органите. Аудио-визуелниот сектор продолжи да има корист од учеството на земјата во потпрограмата за медиуми „Креативна Европа“, со поддршка на пет проекти.

Поглавје 16: Оданочување

Правилата на ЕУ за оданочување опфаќаат данок на додадена вредност, акцизи и аспекти на корпоративно оданочување. Тие, исто така, ја опфаќаат и соработката меѓу даночните администрации, вклучувајќи и размена на информации за спречување на даночно затајување.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во намалувањето на административниот товар за даночните обврзници преку надградба на услугите за е-даноци. Стратегијата за реформа на даночниот систем 2021-2025

година беше донесена во декември 2020 година. Бидејќи не беа спроведени сите препораки од извештајот за 2020 година, во наредната година, земјата особено треба:

→ дополнително да го подобри капацитетот на даночната администрација со ефикасно спроведување на стратегијата за реформа на даночниот систем;

→ да развие нов интегриран ИТ-даночен модел за Управата за јавни приходи, да го подобри неговото управување со ризици преку автоматизирани процеси и дополнително да ги прошири е-услугите за даночните обврзници;

→ да започне со подготовка за воспоставување механизам за ефективно спроведување на автоматска размена на даночни информации со земјите членки на ЕУ во согласност со Глобалниот стандард на ОЕЦД.

Во однос на **индиректното оданочување**, во извештајниот период Законот за данок на додадена вредност (ДДВ) беше изменет и дополнет, со воведување повластена даночна стапка од 5% за занаетчиски дејности и повластена стапка од 10% за ресторани и угостителски услуги (со исклучок на алкохолни пијалаци). Воведени се одредби за ослободување од данок за донации поврзани со КОВИД-19, кои ќе останат во сила до крајот на 2021 година. Остануваат доцнењата во процесот на враќање на ДДВ, бидејќи само 38% од побарувањата се враќаат во законскиот рок. Како и да е, долгите одложувања сега се поретки. Во врска со акцизите, се спроведува новиот акцизен модул на Системот за обработка на царински декларации и акцизни документи (СОЦДАД) што значи префрлање од хартиени во дигитални процедури. Законот за акцизи, предвидува целосно електронско следење на акцизни стоки под царинска суспензија.

Во однос на **директното оданочување**, се воведува „рамна“ стапка од 10% на персоналниот данок на доход. Остануваат исклучок каматите за заштеди и капитални добивки од хартии од вредност. Министерството за финансии започна да објавува календар за планираните измени во даночното законодавство како алатка за подобра транспарентност.

Во однос на **административна соработка и заемна помош**, Северна Македонија потпиша 50 договори за двојно оданочување, вклучително и со сите земји членки на ЕУ, освен Португалија, Грција, Кипар и Малта. Земјата сè уште не се обврзала со стандардот на ОЕЦД за автоматска размена на информации за финансиски сметки, така што не е одреден датум за почеток на автоматска размена на информации. Конвенцијата за заемна помош во даночните прашања се применува од 1 јануари 2021 година. Земјата останува посветена на спроведувањето на минималните стандарди на Инклузивната рамка на ОЕЦД за спречување на ерозија на основата и пренасочување на профитот (БЕПС).

Во однос на **оперативниот капацитет, компјутеризацијата и неформалната економија**, Управата за јавни приходи (УЈП) сè уште треба да ги подобри своите деловни процеси, да спроведе нов интегриран ИТ даночен модел, да го подобри управувањето со ризиците преку автоматизирани процеси како основна функција и дополнително да ги прошири е-услугите. Стратегијата за реформа на даночниот систем 2021-2025 година беше донесена во декември 2020 година и во тек е Акцискиот план за нејзино спроведување во 2021 година. Управата за јавни приходи го поддржува доброволното исполнување на даночната обврска со издавање претходно пополнети Годишни даночни пријави преку електронската платформа за персонален данок, што беше дополнително надградена. Продолжи спроведувањето на шемата за монетарен

поттик на клиентите да бараат фактури и сметки при купување, со цел борба против сивата економија. Управата за јавни приходи продолжува да учествува во заеднички инспекциски надзор со други државни органи за идентификување на неплатени даночни обврски и нерегистрирани даночни обврзници со цел подобрување на наплатата на даноците.

Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Правилата на ЕУ бараат независност на централните банки и им се забранува директно да го финансираат јавниот сектор. Земјите членки на ЕУ ги координираат нивните економски политики и подлежат на фискален, економски и финансиски надзор.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на економската и монетарната политика. Постигнат е **одреден напредок** по поднесувањето на Законот за буџети од Владата до Собранието, што вклучува и одредба за фискално правило. Мерките за справување со социо-економското влијание на КОВИД-19 беа успешно спроведени. Со оглед на тоа што не беа спроведени сите препораки за 2020 година, во наредната година, Северна Македонија особено треба:

→ да го измени Законот за државни службеници со цел давање целосна независност на централната банка;

→ да го донесе новиот Закон за буџети што вклучува фискални правила, аранжмани за независен фискален совет и воведување соодветна сеопфатна среднорочна буџетска рамка;

→ да обезбеди поддршка на домаќинствата и компаниите преку добро насочени, транспарентни и ефикасни фискални мерки, додека закрепнувањето по КОВИД-19 не се зацврсти; а, потоа повторно да се фокусира на изградба на фискални амортизери и намалување на долгот.

Во однос на **монетарната политика**, усогласувањето на правната рамка на земјата со правото на ЕУ е во напредна фаза. Меѓутоа, не е постигнат напредок во понатамошното усогласување на законодавството за обезбедување целосно финансиска и институционална независност на централната банка. Целосно независна институција, без влијанија од други органи на власт, е од витално значење со цел да се исполни улогата на централната банка како гарант за монетарната и финансиската стабилност. За време на кризата предизвикана од КОВИД-19, централната банка успеа да ја одржи финансиската стабилност и да обезбеди значителна кредитна поддршка за граѓаните и компаниите.

Во однос на **економската политика**, Нацрт-законот за буџети е во собраниска процедура. Нацрт-законот за буџети предвидува воспоставување фискални правила, независно тело за фискален надзор и среднорочна буџетска рамка. За дополнително подобрување на транспарентноста и отчетноста на буџетските трансакции, Министерството за финансии на својата веб-страница воведо фискален бројач и фискален календар. За да се консолидира јавниот долг на среден рок, Планот за финансирање на забрзан економски раст 2021-2025 година е во процес на внатрешна консултација со Владата. Истиот, ќе бара иновативни начини (на пример, шеми за гаранции, приватизација и извозни средства) за да мобилизира приватни инвестиции. Со цел да се зголеми реализацијата на државниот буџет, Министерството за финансии воведо Механизам за ефикасност на капиталните расходи. Првичниот исход од одговорот на фискалната политика за ублажување на социо-економските последици од

пандемијата на КОВИД-19 е задоволителен. Мерките предвидени во однос на пакетите за плати и отворање нови работни места се покажаа соодветни и веродостојни.

Програмата за економски реформи 2021-2023 година беше поднесена навреме. Земјата беше најдобриот реализатор во спроведување на насоките за политика донесени во Заедничкиот дијалог меѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција во мај 2020 година. За да ги избере најсоодветните мерки за структурни реформи, земјата започна да развива капацитет за процена на економските, социјалните и еколошките влијанија на економските политики.

Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Социјалните правила на ЕУ вклучуваат минимални стандарди во областа на трудовото право, еднаквоста, здравјето и безбедноста при работа и недискриминацијата. Тие, исто така, промовираат социјален дијалог на ниво на Европската Унија.

Во однос на Европските стандарди за социјална политика и вработување, земјата останува **умерено подготвена**. Во извештајниот период, имаше **одреден напредок** во спроведувањето на бројните мерки за ублажување на социо-економските последици од пандемијата на КОВИД-19 и зголемувањето на бројот на пакети за социјална помош. Спроведувањето на новиот Закон за социјална заштита треба да ја намали стапката на сиромаштија, која останува загрижувачки висока.

Бидејќи препораките од претходната година не беа целосно спроведени, тие остануваат во важност. Во наредната година, земјата особено треба:

→ да продолжи да спроведува мерки за активирање на долгорочно невработени и неквалификувани лица, вклучувајќи жени, лица со попреченост и Роми, и да обезбеди соодветно следење и оценување на таквите мерки;

→ да ги подобри капацитетите на Државниот инспекторат за труд со цел да се решат проблеми поврзани со безбедноста при работа и да спроведе систем за следење на појавата на телесни повреди и смртни случаи на работно место; да го зајакне бипартитниот социјален дијалог помеѓу работодавачите и работниците;

→ да продолжи со обезбедување помош за сите ранливи групи во општеството, и да го поддржи и измени системот за социјална заштита со подобри врски и во однос на мерките за активирање на вработување и во однос на социјалната инклузија.

Трудовото законодавство во сила обезбедува фер и еднаков третман на работниците и релативно добра заштита во случај на отпуштање. Работењето на новиот **Закон за работна сила** продолжи преку сеопфатни консултации со засегнатите страни. Капацитетите за спроведување на трудовите политики и законодавство остануваат недоволни. Иако капацитетите на Државниот инспекторат за труд се подобрија со вработување на пет дополнителни инспектори, неговите севкупни перформанси остануваат ниски.

Во врска со **здравјето и безбедноста при работа**, продолжи подготовката на новиот Закон за безбедност и здравје при работа и беше започната подготовката на Стратегија за безбедност и здравје при работа (БЗР) 2021-2025 година. Главниот проблем останува несоодветната примена на постојните одредби содржани во сегашниот Закон за работни односи, Законот за БЗР, како и посебните акти донесени од Министерството за труд и социјална политика. Меѓу-институционалната координација и соработка остануваат слаби, а административните капацитети се сè уште недоволни за да се обезбеди спроведување на законските одредби. Информираноста на работодавачите и вработените за нивните права и обврски останува ограничено. Обемот на работа на

Државниот инспекторат за труд значително се зголеми поради инспекциите поврзани со КОВИД-19. Нема официјални податоци за несреќи при работа. Беше формиран Центарот за итни операции за епидемии и јавно здравје во Северна Македонија.

Постигнат е ограничен напредок во врска со **социјалниот дијалог**. Социјалните партнери беа активно вклучени во изготвувањето на новиот Закон за работни односи. На трипартитно ниво, Економско-социјалниот совет редовно се состануваше, главно, за да разговара за пакетите економски мерки поврзани со пандемијата на КОВИД-19. Не се забележани подобрувања во функционирањето на бипартитниот социјален дијалог и спроведувањето на колективните договори во приватниот сектор. Немаше значајни колективни работни спорови. Довербата на работниците во капацитетот на синдикатите да функционираат независно продолжува да се влошува. Спроведувањето на Законот за мирно решавање на работните спорови останува слабо. Генерално, капацитетите на социјалните партнери остануваат слаби. Од 79 ратификувани Конвенции на Меѓународната организација на трудот, 77 се во сила, без да се ратификуваат нови конвенции во извештајниот период. Остануваат непроменети одредбите во Законот за основно образование и Законот за средно образование, кои овозможуваат замена на работници кои штрајкуваат, кои не се во согласност со Конвенцијата бр. 87 на Меѓународната организација на трудот за Слобода на здружување и заштита на правото на организирање.

Во однос на **политиката за вработување**, додека стапката на невработеност (15-74) падна на најниско ниво од независноста на земјата, на 16,4% во 2020 година, стапката на неактивност (од 20 до 64-годишна возраст) се зголеми за 1 п.п. до 29,5%, а стапката на вработеност (од 20 до 64-годишна возраст) остана речиси непроменета, на 59,1%, така што се забележува дека во неизвесен економски контекст, наместо да бараат работа, луѓето имаат тенденција да се повлечат од пазарот на работна сила и да станат неактивни. Помеѓу 2018 и 2019 година, забележано е значително намалување на невработеноста кај младите и во делот на младите луѓе кои не се во работен однос, образование или обука (НВОО), што се совпадна со распоредувањето на планот за гаранција за млади на национално ниво. Во 2020 година, стапката на невработеност кај младите (од 15 до 29-годишна возраст) незначително се намали за 0,9 п.п. на 29,6% во 2020 година, додека делот на младите луѓе кои не се во работен однос, образование или обука (НВОО) на возраст од 15 до 29 години се зголеми за 1,7 п.п. на 26,2% покажувајќи дека повеќе млади луѓе имаат тенденција да станат неактивни. Двете бројки сè уште се значително над просекот на ЕУ и главната мерка за решавање на ова и понатаму е Планот за гаранција за млади. Во 2020 година, повеќе од 25.000 млади луѓе учествуваа во Програмата, 5.000 повеќе отколку во 2019 година, со 33% успешни исходи. Северна Македонија ја поддржа Декларацијата за Западен Балкан за обезбедување одржлива интеграција на младите на пазарот на трудот (8 јули 2021 година) и се обврза да преземе конкретни чекори за постепено подобрување на својот План за гаранција за млади. Ревизијата на нејзиниот План за план за спроведување за гаранција за млади е планирана за 2022 година. Треба да се подобрат оценувањето на ефектите од Програмата и следењето на долгорочните перформанси по излегувањето од Програмата. Долгорочно вработување на Роми, и нискоквалификувани невработени лица и лица со попреченост е поддржано со гарантираниот минимален пакет за помош. Со цел да се справи со последиците од пандемијата на КОВИД-19, Владата донесе неколку пакети на привремени социо-економски мерки. Спроведувањето на Акцискиот план за вработување 2018-2020 година, кој се однесува на вклучување на ранливите групи на пазарот на трудот, напредува. Беше подготвена Националната стратегија за вработување 2021-2025 година. Продолжи спроведувањето на мерки за непријавена

работа според стратегијата 2018-2022 година за формализирање на сивата економија. Моделот за професионални перспективи беше дополнително развиен со дополнителни 15 нови описи на работните места, со што вкупниот број достигна 60. Капацитетот на Агенцијата за вработување и нејзината соработка со Центрите за социјална работа треба да се зајакнат. Бројот на Роми што користат активни мерки за вработување е 241 од вкупно 6303. Треба да се прегледаат критериумите за учество во активни планови за вработување за да се обезбеди зголемено учество на ранливите категории, вклучително и Ромите.

Подготовките за учество во **Европскиот социјален фонд** се умерени. Немаше напредок во зајакнувањето на капацитетите во државните органи со цел да се подобри нивната подготвеност за управување со Фондот. (*Види Поглавје 22 - Регионална политика и координација на структурните инструменти*).

Постигнат е ограничен напредок во областа на **социјалната вклученост и заштита**. Во тек е спроведување на реформите кои произлегуваат од новиот Закон за социјална заштита, вклучително и загарантирана минимална помош за оние чија заработка е погодена од КОВИД-19. Вкупната стапка на луѓе кои живеат во сиромаштија изнесува 21,6%, а над 448 илјади луѓе живеат под прагот на релативна сиромаштија. Уделот на луѓето кои живеат со ризик од сиромаштија или социјална ексклузија беше многу висок и изнесуваше 39,9%, покажувајќи тренд на намалување, но сè уште речиси двојно повеќе од просекот на ЕУ-27. Циниевиот коефициентот со кој се мери нееднаквата распределба на доходот беше 30,7. Потребни се дополнителни напори, особено во распределбата на соодветни човечки ресурси, за целосно воспоставување систем за следење и оценување на социјалните услуги. Капацитетот на центрите за социјална работа останува слаб. Не постои соодветен централизиран ИТ систем, кој ги поврзува централното и локалното ниво, за да се следат програмите за социјална помош. Малку е направено за децентрализација на социјалната помош.

Спроведувањето на националната стратегија за **деинституционализација 2018-2027** година е во тек. Продолжува преместување на децата и возрасните од институционална грижа во згрижувачки семејства или домување во заедници. Потребно е донесување на закони за давање услуги соодветни за лицата со попреченост, како што се домашна нега, лична помош, издршка и нега. Донесена е методологијата за лиценцирање и утврдување на трошоците за социјални услуги и лиценцирани се 20 нејавни даватели на социјални услуги заклучно со март 2021 година.

Во однос на **еднаквоста меѓу жените и мажите при вработување и социјална политика**, според глобалниот извештај за родовиот јаз од 2021 година, еднаквоста се подобри со оглед на тоа што Северна Македонија постигна вредност од 0,715 (во споредба со 0,635 во 2020 година, каде што 1,00 е паритетна вредност). Глобалниот извештај за родовиот јаз за 2020 година, забележа јаз од 12% во платите во 2019 година. Во 2020 година, стапката на вработеност (за лица од 20 до 64-годишна возраст) за мажи беше 68,9%, во споредба со 49% за жени, што резултираше со висок родов јаз при вработување во износ од 19,9 проценти поени.

Законот за заштита од вознемирување на работното место е во сила и започнаа активности за ратификација на Конвенцијата на МОТ за насилство и малтретирање број 190 од 2019 година. Податоци за инциденти на сексуално вознемирување на работното место или систем за истражување на такви инциденти не постојат. Според Законот за здравствено осигурување, жените треба да работат најмалку шест месеци кај ист работодавач за да имаат право на породилно отсуство. Се преземаат мерки за зголемување на капацитетот за згрижување деца и капацитети за деца во предучилишна возраст, што треба да им помогне на жените да се вратат на работното

место. И понатаму постојат и родови стереотипи и родови разлики во платите. (Види исто така *Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права*).

Во однос на **недискриминација при вработување и социјална политика**, на 30 октомври 2020 година беше донесен Законот за спречување и заштита од дискриминација и е назначена нова Комисија за заштита од дискриминација. Новата Комисија презеде 90 случаи на дискриминација од претходната Комисија и доби 4 нови претставки. (Види исто така *Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права*).

Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Претпријатијата и индустриската политика на ЕУ ја зајакнуваат конкурентноста, ги олеснуваат структурните промени и ја охрабруваат пријателската средина за бизнис која ги стимулира малите и средни претпријатија (МСП).

Северна Македонија е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во зголемувањето на финансиската поддршка за компаниите, првенствено со цел да ги поддржат за да го надминат штетното влијание на пандемијата на КОВИД-19. Земјата разви список од 370 парафискални давачки како прв чекор кон нивната рационализација. Бидејќи минатогодишните препораки не беа спроведени, во наредната година земјата особено треба:

→ да ја консолидира институционалната поставеност и мандатите на јавните органи за да обезбеди ефикасно спроведување, следење и евалуација на стратегиите и мерките на политика;

→ да продолжи со спроведување, проценка и обновување на стратегијата и акцискиот план за формализирање на сивата економија, со посебно внимание на нејзината компонента на деловно опкружување;

→ да развие мерки за да го зголеми капацитетот на домашните компании да се интегрираат во глобалниот синџир на вредности

Во однос на **Начелата на претпријатија и индустриската политика**, истите се инкорпирани во неколку стратешки документи под надлежност на различни државни органи. Планот за економски раст (ПЕР) останува најважната хоризонтална листа на мерки со најголем јавен буџет и обем. ПЕР допрва треба да вклучува показатели на влијание и да спроведе систематско оценување на минатите интервенции. Другите стратегии во оваа област немаат конзистентни механизми за оценување, редовна проценка на влијанието и навремено редизајнирање со цел да ги одразат реалните потреби на деловните субјекти. Јавните тела со преклопени и спротивставени мандати ја прават институционалната поставеност комплексна и ресурсите ги прават неефикасни. Стратешката визија за привлекување странски инвестиции, за поддршка на иновации и извоз е нејасна, со оглед на тоа дека се истечени роковите на соодветните стратегии.

Од појавата на КОВИД-19, Владата вовеле шест пакети посебни мерки за поддршка на деловните субјекти и граѓаните со цел да се справат со последиците од пандемијата, во вкупен износ од околу 1,2 милијарди евра. Мерките за деловна поддршка соодветно им помогнаа на компаниите кои претрпеа пад на приходите или им беше забрането да работат. Најголем дел од средствата се потрошени за субвенционирање на платите на вработените и еднократни парични средства за најпогодените стопански гранки. Развојната банка распредели 44 милиони евра заеми со нула камата на малите и средни компании со цел да се зачува ликвидноста и работните места.

Мерките за формализирање на сивата економија продолжуваат да даваат резултати, но треба повторно да се применат за да се воспостават рамноправни услови за делување меѓу фирмите. Сè уште се случуваат чести промени во регулаторната рамка што ги засегаат деловните субјекти. Консултациите со деловните субјекти треба дополнително да се подобрат. Преземени се првични чекори за рационализација на парафискалните давачки. Сепак, нерамномерното спроведување на деловните регулативи и неусогласеноста на вештините со работните места на пазарот на трудот сè уште претставуваат пречки за водење бизнис.

Во однос на **инструментите на политиките**, одредбите од Директивата за задоцнето плаќање кои се однесуваат на обврските за плаќање на државните органи сè уште не се целосно усогласени со правото на ЕУ.

Генерално, јавното финансирање на мерките за поддршка на деловните активности дополнително се зголеми во 2020 година во споредба со 2019 година, главно како последица на помошта обезбедена за време на пандемијата на КОВИД-19. Грантовите доделени како пост-инвестициски бонуси според ПЕР имаат сомнително влијание врз конкурентноста на ниво на индивидуална фирма, додека, потенцијално ја нарушуваат пазарната конкуренција. Владата прими неколку апликации врз основа на Законот за стратешки инвестиции. Треба да се разјасни целта на законот и дискреционата моќ на Владата да доделува јавни средства за високи буџетски инвестиции.

Беше забележан одреден напредок во областа на пристапот до финансии. Земјата склучи договор со Европската инвестициска банка за нова кредитна линија од 100 милиони евра за деловни активности. Генерално, банкарското кредитирање останува главен извор на финансирање на приватниот сектор. Другите финансиски инструменти, како факторинг и лизинг, остануваат умерено користени. Вкупно седум проекти беа финансирани од Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) и осум проекти имаа корист од програмата за Конкурентност на МСП (КМСП) откако се поставени овие инструменти. Потребни се напори за да се подигне свеста на приватниот сектор за тоа како подобро да се искористат другите финансиски инструменти на ЕУ во оваа област. Министерството за економија ги започна подготовките за учество во Програмата за единствен пазар.

Поглавје 25: Наука и истражување

ЕУ обезбедува значителна поддршка за истражување и иновации. Сите земји членки може да имаат придобивки од истражувачките програми на ЕУ, особено онаму каде што има научна извонредност и цврсти инвестиции во истражувањето.

Северна Македонија има **добро ниво на подготвеност** во однос на европските стандарди за наука и истражување. Постигнат е **ограничен напредок** во подобрувањето на капацитетите за истражување и иновации во приватниот сектор и во продолжувањето на развојот на Стратегијата за паметна специјализација (S3) во извештајниот период:

Препораките од минатата година не беа целосно спроведени и продолжуваат да важат. Така што, во наредната година, земјата треба:

→ да го оцени влијанието на мерките спроведени во рамките на стратегијата за истражување и иновации 2014-2020 година;

→ да обезбеди повисоко ниво на инвестиции за истражување и иновации и да се интензивираат напорите за зголемување на учеството во Хоризонт Европа и во други

инструменти од областа финансирани од ЕУ;

→ да ја комплетира Стратегијата за паметна специјализација и да обезбеди синергија со другите национални политики за истражување и иновации.

Постигнат е ограничен напредок за усогласување со европските стандарди за **истражување и иновации**. Стратегијата за истражување и иновации заврши на 31 декември 2020 година. Додека спроведувањето се следеше на годишна основа, не беше спроведена процена на влијанието на седумгодишната стратегија. Инвестициите во истражување и иновации остануваат ниски и изнесуваат 0,4% од БДП. Зголемениот буџет во оваа област би го поддржало економското закрепнување на земјата, имајќи ја предвид и значајноста на иновациите за Економскиот и инвестициски план за Западен Балкан. Се спроведуваат мерки за поблиска соработка меѓу академската заедница и приватниот сектор и се даваат субвенции за компаниите за интензивирање на нивните истражувачки и иновациски капацитети. Учеството на приватниот сектор во вкупните трошоци за истражување останува ниско и изнесува 0,1% од БДП.

Постигнувањата на земјата во **рамковната програма Хоризонт 2020** се подобри во споредба со претходната година, но сè уште остануваат делумно ниски и изнесуваат 11,7%, во споредба со просечната стапка на успех од 12,1%. Освен споделувањето информации, во 2020 година не беа организирани никакви системски активности за промовирање на Хоризонт 2020 или за поддршка на апликантите. Земјата ќе биде поврзана со Хоризонт Европа.

Во однос на **Европската истражувачка област**, истражувачките капацитети на земјата останаа ниски, во споредба со просекот на ЕУ. Потпишани се 26 договори за соработка во областа на образованието, науката и технолошкиот развој, од кои 11 се со земји членки на ЕУ. Сепак, финансиските средства и обемот на соработка остануваат скромни. Се подготвува националниот патоказ за истражувачка инфраструктура. Северна Македонија започна со подготовка на апликација за изградба на Меѓународен институт за одржливи технологии.

Во однос на **иновациите**, земјата останува „скромна иноватор“ на Европската табла за иновации за 2020 година. Од основањето во 2014 година, Фондот за иновации и технолошки развој инвестираше над 43 милиони евра јавни средства во околу 600 компании за стимулирање иновации и донесување нови технологии.

Подготовката за **Стратегијата за паметна специјализација**, поддржана од Заедничкиот истражувачки центар, е во тек, но е одложена поради кризата од КОВИД-19.

Поглавје 26: Образование и култура

ЕУ ја поддржува соработката во образованието и културата преку програми за финансирање и координација на политиката на земјите членки преку отворен метод на координација. ЕУ и земјите членки, исто така, мора да спречат дискриминација и да обезбедат квалитетно образование за децата на работниците мигранти, вклучувајќи ги и оние од обесправени средини.

Во однос на образованието и културата, Северна Македонија е **умерено подготвена**. Пандемијата на КОВИД-19 влијаеше врз образовниот систем и напредокот на реформите во образованието, бидејќи напорите на Владата беа првенствено фокусирани на создавање средина за учење на далечина. Во текот на извештајниот период беше постигнат **ограничен напредок**, имајќи ја предвид ситуацијата со КОВИД-19, која во голема мера влијаеше врз образовниот систем. Воведувањето цели и показатели за сеопфатната стратегија за образование 2018-2025 година напредува бавно, како и спроведувањето на соодветен систем за следење.

Препораките од 2020 година беа делумно спроведени и остануваат во важност. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да ја спроведе Стратешката рамка за образование и особено целите за предучилишно образование и реформата на Стручното образование и обука (СОО);
- да ја подобри поддршката за обука и професионален развој на наставниците и да осигури дека е воспоставен ефективен процес на оценување;
- да го подобри пристапот до квалитетно образование за сите, особено за децата со попреченост и децата од ромските заедници, и да го зголеми уписот во предучилишната возраст.

Во 2020 година, националните реформи во образованието и обуката и образованието на возрасни се карактеризираат со понатамошни интервенции за консолидација на законодавната рамка. Новиот закон за основно образование започна да се спроведува од учебната 2019/2020 година, обезбедувајќи основа за инклузивно и квалитетно образование за сите. Во моментот се подготвуваат подзаконски акти и концепти кои произлегуваат од новиот закон за основно образование. Законот за средно образование беше усогласен со планираните одредби за инклузија кои произлегуваат од Законот за основно образование. Беа направени измени на Законот за стручно образование и обука во однос на формирањето на трите регионални СОО центри за стручно образование и обука. Новиот закон за средно стручно образование е подготвен во 2020 година и во моментот е отворен за јавна расправа. Новиот закон за образование на возрасни е донесен во 2020 година од страна на Владата и во моментот поминува низ собраниска процедура. Одредбите во новиот закон за образование на возрасни првенствено се однесуваат на валидација на неформалното учење, воведувањето на учење засновано врз работа, подобрување на процесот на верификација на посебните програми за образование на возрасни и улогата, целите и задачите на Центарот за образование на возрасни. Треба да се преземат понатамошни активности за консолидирање на законодавната рамка во однос на развојот на подзаконските акти за валидација на неформалното и учење (ВНУ), воспоставување на целосно оперативен систем за ВНУ, децентрализиран систем за образование на возрасни, усогласување на Законот за национални форуми за квалитет.

Јавната потрошувачка за **образование и обука** изнесуваше 3,3% од БДП во 2020 година, што е намалување од 3,7% во 2019 година. Како резултат на пандемијата на КОВИД-19, образованието главно се одвиваше преку учење на далечина. Министерството за образование донесе нови протоколи и упатства за рационализација на наставните програми и поддршка на училиштата и наставниот кадар во спроведувањето на комбинираниот модел на настава. Во јули 2020 година беше донесен нов концепт за развој на систем за учење на далечина во основното и средното образование и беше изготвена национална платформа за поддршка на учењето на далечина.

Иако е постигнат одреден напредок во предучилишното образование, целокупното ниво на упис останува ниско, особено земајќи ја предвид пандемијата на КОВИД-19. Со оглед на тоа што целта на ЕУ за образование и обука за 2020 година за рано детско образование и присуство на грижа е поставена на 95%, само 45% од децата од 3-6 години во Северна Македонија биле запишани во лиценцирани установи за рано детско образование во периодот 2020-2021 година, што претставува благ пораст во споредба со претходната година. Правилникот за стандарди и нормативи за предучилишно образование беше изменет со цел да се подобри пристапот и вклученоста на децата со попреченост во јавните и приватните установи.

Што се однесува до другите нивоа на образование, 90,8% од децата се запишани во основно образование (90,6% машки, 91% женски) и 78,9% во средно образование (женски 79,8% машки 78,1%) во учебната 2020-2021 година. Вкупниот број е 71.811 ученици од кои 35.200 се женски. Во високото образование, вкупниот број на уписи останува низок. Бројот на запишани студенти во прва година студии бележи опаѓање во последниве три години. Во 2020 година, Владата го донесе законодавството за спроведување поврзано со Законот за високо образование и го формираше Одборот за акредитација и оцена на високото образование. Резултатите од Меѓународната студија за математика и наука за 2019 година (ТИМСС) покажаа слаби постигнувања: Северна Македонија беше рангирана на 45-то место по математичка писменост и 51-во по природни науки од 58 земји учеснички. Земјата продолжи со подготовките за учество во Прогрес во меѓународната студија за способност за читање (ПИРЛС) 2021 година и Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) за 2021 година, која беше одложена за 2022 година.

Концепт за инклузивно образование беше донесен во јули 2020 година. Целокупното законодавство за спроведување е донесено во согласност со новиот закон за основно образование. Се формираа инклузивни тимови во основните и средните училишта и беа изготвени индивидуални образовни планови за учениците со попреченост. Обезбедени се средства за 323 образовни асистенти во училиштата. Инфраструктурата на 15 образовни објекти (основно, средно и високо образование) ќе се рехабилитира и ќе стане достапна за децата со телесна попреченост. Беа доделени голем број стипендии, вклучително и за деца со попреченост, посебни образовни потреби и за ученици Роми. Процентот на студенти Роми запишани во високообразовните институции е зголемен во последните три години од 42% на 48%. Ангажирани се ромски образовни медијатори за поддршка на учениците Роми во основното образование на локално ниво.

Министерството за образование донесе нов концепт за основно образование во март 2021 година, кој ги нагласува инклузивноста, родовата чувствителност/еднаквост и интеркултурализмот како клучни начела. Во октомври 2020 година беше донесено законодавството за спроведување на новиот закон за наставници и стручни соработници во основните и средните училишта, поврзано со следењето на наставниот процес и акредитацијата на високообразовните институции.

Во сите училишта во земјата се спроведува реформирана четиригодишна програма за стручно образование и обука (ВЕТ). Во 2020 година се воведени модуларни наставни програми засновани врз исходите од учењето за општо образование и за стручни предмети во техничкото образование. Воспоставувањето на три регионални центри за стручно образование и обука се очекува да ја подобрат ефективноста на реформата во стручното образование.

Земјата продолжува активно да учествува во програмата „Еразмус +“ и „Европскиот солидарен корпус“ и е, како земја од програмата, на рамноправна основа со земјите членки на ЕУ. Само во 2019 година, околу 2.200 учесници имаа придобивки од

проектите на „Еразмус +“, кои добија поддршка во вредност од 4,3 милиони евра. Во истата година, 91 организација имаа придобивки од проекти во вредност од 2,4 милиони евра во рамките на компонентата за стратешки партнерства на програмата. Националната агенција за европски образовни програми и мобилност ја подготви и потпиша работната програма за новиот програмски период 2020-2027 година. Северна Македонија изрази подготвеност повторно да се поврзе со „Еразмус +“ како трета поврзана земја за програмскиот период 2021-2027 година. Се очекува формалното поврзување да заврши во втората половина на 2021 година. Ревизијата на правната рамка за **култура** и заштита на културното наследство, како и националната стратегија за заштита на културното наследство беше дополнително одложена. Треба да се интензивира спроведувањето на Националната стратегија за развој на културата 2018-2022 година и да се обезбедат соодветни буџетски распределби. Треба да се поддржат политики за култура насочени кон стимулирање на растот на културните и креативните индустрии со цел да придонесат за економскиот развој и за зголемување на толеранцијата меѓу заедниците.

Надлежните органи треба да ја зајакнат меѓуинституционалната соработка во заштитата на културното наследство и да спречат дивоградби што го оштетуваат културното наследство со „статус од особено значење“, како што се Охрид и Старата скопска чаршија. Административниот капацитет на Министерството за култура треба дополнително да се зајакне. Активностите за спроведување на Конвенцијата на УНЕСКО од 2005 година за заштита и унапредување на различноста на културните изрази, беа дополнително одложени. Нивото на учество на земјата во Програмата „Креативна Европа“ продолжува да биде задоволително.

Во однос на **младите**, во 2020 година беа спроведени 23 грантови (со просечен износ од 12.753 евра по грант) со вклучување на 144 организации учеснички. Темите на проектите се фокусираа на слични области од 2019 година (ИКТ дигитални компетенции, ЕУ граѓанство на ЕУ и демократија на ЕУ, инклузија, можности за вработување и претприемништво, животна средина и климатски промени и учество на младите). Почнувајќи од октомври 2020 година, согласно Законот за основно образование, се обезбедува таканаречен тандем наставник по физичко образование за прво и второ одделение од основното образование. Во октомври 2020 година се донесени насоки за реализација на наставата во **спортот** и спортските активности во основните училишта при учење на далечина. За учебната 2020-2021 година, Министерството за финансии одобри 264 вработувања за физичко образование.

Поглавје 29: Царинска унија

Сите земји членки се дел од царинската унија на ЕУ и ги следат истите царински правила и постапки. Ова бара усогласување на законодавството, како и соодветен капацитет за спроведување и примена и пристап до заедничките компјутеризирани царински системи.

Северна Македонија **има добро ниво на подготвеност** во оваа област. Постигнат е **добар напредок** во извештајниот период со континуирана консолидација, примена и надградба на ИТ-системи. Концептот на овластени економски оператори (ОЕО) беше спроведен и промовиран. Електронскиот систем за обработка на царински декларации и акцизни документи е целосно функционален и безхартиен. Воспоставени се зелени коридори на клучниот граничен премин со земјите на ЦЕФТА, обезбедувајќи непречен проток на стоки како последица на кризата од КОВИД-19.

Во наредната година, земјата особено треба:

→ да продолжи со консолидација и целосна примена на своите ИТ-системи, вклучително и усогласување со модулите од Повеќегодишниот стратешки план (МАСП) на Комисијата, да обезбеди нивната непрекината надградба и деловен континуитет;

→ да обезбеди целосно спроведување на Протокол 5 на ЦЕФТА за олеснување на трговијата со понатамошно проширување на уверенија за ОЕО и целосно спроведување на Акцискиот план на Заеднички регионалниот пазар.

Царинското законодавство е високо усогласено со правото на ЕУ. Царинската тарифа за 2020 година беше донесена во согласност со најновите измени во Комбинираната номенклатура на ЕУ. Беше спроведен Дополнителен протокол 5 за олеснување на трговијата, вклучувајќи го и концептот на овластен економски оператор (ОЕО), што интензивно се промовираше. Осумнаесет компании се стекнаа со уверение за овластени економски оператори - ОЕО. Постапката за валидација на земјата за взаемно признавање на нејзините ОЕО уверенија со уверенијата на земјите на ЦЕФТА беше завршена и треба официјално да бидат одобрени. Северна Македонија допрва ќе го ратификува Протоколот за елиминација на недозволена трговија со тутунски производи, потпишан во 2014 година.

Во однос на **административниот и оперативниот капацитет**, Царинската управа продолжи да ги применува стандардите за професионален интегритет и антикорупција. Формирана е нова служба за финансиски истраги во тек обуката за вработените. Управувањето со ризик беше систематски применето со 6% реализирани физички контроли и документарни контроли кои сочинуваат 17% од сите пратки. Воспоставен е едношалтерски систем за гранична контрола со Србија на патниот граничен премин Табановце-Прешево, и во јуни 2021 година потпишан е договор за воспоставување ист таков со Албанија.

Електронскиот систем за обработка на царински декларации и акцизни документи е целосно функционален и сите модули се безхартиени. Со соседните земји се користи систематска електронска размена на податоци (SEED), овозможувајќи навремена електронска размена на податоци. Новиот компјутеризиран транзитен систем (NCTS) е оперативен и функционира без прекини. Започнати се подготовките за спроведување на NCTS Фаза 5. Обезбедено е одржување на NCTS и на системите за интегрирана тарифна средина (ITE). Царинската управа презеде активна улога во воспоставувањето на зелените коридори, обезбедувајќи непречен проток на основни стоки на три клучни гранични премини со соседните земји на ЦЕФТА, како последица на кризата од КОВИД-19.

Царинската управа учествуваше во 13 меѓународни операции за борба против недозволената трговија во дрога, фалсификувана стока, лекови, медицински помагала и заштитна опрема, оружје, експлозиви, опасен отпад, културни добра, суров тутун и производи од тутун. Учествуваше и во два меѓународни проекти, едниот фокусиран на следење на трговијата со супстанции што се користат за производство на импровизирани експлозивни направи, а другиот на управување со отпад. Продолжи соработката и размената на разузнавачки информации со царинските служби од поширокиот регион и со меѓународни и регионални организации.

Кластер 4: Зелената агенда и одржлива поврзаност

Кластерот за Зелена агенда и одржлива поврзаност опфаќа: транспортна политика (поглавје 14), енергија (поглавје 15); трансевропски мрежи (поглавје 21); животна средина и климатски промени (поглавје 27). Северна Македонија има добро ниво на подготвеност во трансевропските мрежи. Таа е умерено подготвена за транспортна политика и енергија и има одредено ниво на подготвеност за животната средина и климатските промени. Северна Македонија активно учествува во состаноци на Транспортната заедница и Енергетската заедница. Има високо ниво на усогласеност со Договорот за Енергетската заедница, особено во областа на електрична енергија. Како и сите земји од Западен Балкан, во декември 2020 година, Северна Македонија ја поддржа Зелената агенда за Западен Балкан на Самитот во Софија. Оваа година беше постигнат одреден напредок во енергетскиот сектор, особено со напредокот постигнат кон усвојување на Националниот план за енергија и клима. Меѓутоа, постигнат е ограничен напредок во областа на транспорт, животна средина и климатски промени. Земјата треба значително да ја засили својата амбиција за правилно спроведување на правото на ЕУ во поглавјата 14 и 27 од правото на ЕУ. Овие напори ќе ја зголемат ефикасноста на Економскиот и инвестициски план и ќе го забрзаат спроведувањето на Зелената агенда за Западен Балкан. Административните капацитети треба да се зајакнат во сите сектори. Покрај тоа, стратегиите, акциските планови и законодавството во овие сектори треба да бидат кохерентни со начелата и приоритетите на Зелената агенда и да се обезбеди конзистентност помеѓу релевантните секторски документи.

Поглавје 14: Транспортна политика

ЕУ има заеднички правила за техничките и безбедносните стандарди, безбедноста, социјалните стандарди, државната помош и пазарната либерализација во патниот сообраќај, железничкиот сообраќај, внатрешниот воден сообраќај, комбинираниот сообраќај, воздухопловството и поморскиот сообраќај.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на транспортот. Постигнат е **ограничен напредок** во извештајниот период, особено во однос на поврзаноста. Со години, транспортниот сектор нема административен и оперативен капацитет и, особено, нема политичка посветеност за реализација на неопходните секторски реформи. Нема напредок во завршувањето на клучните секторски реформи и остануваат валидни препораките од претходните години.

Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го зајакне оперативниот и административниот капацитет на инспекциските тела и да го развие капацитетот за спроведување заради намалување на жртвите во патната и железничката инфраструктура;
- во реформите на железницата, да ги спроведе реформските мерки за поврзаност и да го отвори пазарот на железничкиот транспорт, да воспостави национален систем за континуирано собирање податоци за сообраќајни несреќи, и да ги финализира договорите/протоколите за граничен премин што се во тек;
- да донесе законодавство за интелегентни транспортни системи (ИТС) и за комбиниран транспорт, и да вложи дополнителни напори за создавање стратешка рамка за спроведување на ИТС и основните мрежи.

Во однос на **општото право на ЕУ за транспорт**, клучните стратешки документи за транспорт и неговите потсектори се веќе воспоставени. Имаше ограничен напредок во

развојот на акциски план што ќе ја придружува Национална транспортна стратегија 2018-2030 година. Оперативните и административните капацитети за сите видови на транспорт остануваат слаби. Оваа поставеност го попречува правилното спроведување на Зелена агенда за Западен Балкан во областа на транспортот. Законот за истрага за воздушни и железнички несреќи не е целосно спроведен и не е формирано независно тело за истрага за железнички несреќи. Потребни се поголеми напори за спроведување на правото на ЕУ за правата на патниците во сите видови на транспорт и целосно транспонирање на Директивата за интелигентен транспортен систем (ИТС) и за воведување на релевантни национални закони. Сè уште недостасува Стратегијата за ИТС со придружните ресурси.

Законската рамка за **патен транспорт** е во голема мера усогласена со правото на ЕУ. Меѓутоа, законодавството не е во чекор со измените во правото на ЕУ. Законодавството за опасна стока е усогласено со правото на ЕУ, но не е постигнат напредок во процената на сообразноста на постојната опрема за транспорт на опасни материји. Постигнат е напредок во однос на формирање на извршно тело за безбедност во патниот сообраќај. Потребно се поголеми напори за усогласување со правото на ЕУ во областа на социјална заштита и безбедност. Сè уште не е воспоставен Национален систем за континуирано прибирање податоци за сообраќајни несреќи и потребно е да се следат и спроведуваат акциските планови за инспекција и ревизија на безбедноста на патиштата. Државниот инспекторат за транспорт треба да ги зајакне капацитетите за спроведување и техничките капацитети. Потребно е дополнително усогласување за казните за непочитување на Европскиот договор за работа на екипажите на возилата што вршат меѓународниот патен превоз (АЕТР). Потпишувањето на протоколот Интербус за редовни и специјални услуги е во тек. Петгодишниот план за одржување на патиштата и железницата не е одобрен и одржувањето на патиштата и понатаму е слабо. Законодавството за чиста енергија и енергетски ефикасни возила за патен транспорт и интелигентните транспортни системи не се во согласност со правото на ЕУ.

Во однос на **железничкиот транспорт**, исполнет е главниот услов на правото на ЕУ – националното управување со инфраструктура да биде независно од државната железничка компанија. Железничкиот сектор во земјата сè уште треба да се трансформира и има одложувања во процесот на одлучување за идните патнички и товарни операции. Понатамошното усогласување со големи делови од правото на ЕУ од Единствената европска железничка област е одложено. Железничкиот пазар кон Коридорот Ориент-Источен Медитеран не е отворен. Законодавството за безбедност на железницата е усогласено, но не е соодветно спроведено. Сè уште не е формиран орган за истраги и несреќи. Договорот за прекугранична железничка соработка со Грција не е потпишан и Договорот со Косово не е целосно спроведен.

Во однос на **поморскиот транспорт**, земјата е страна потписничка на сите основни транспортни конвенции на Меѓународна поморска организација.

Во областа на **внатрешниот воден транспорт**, земјата е усогласена со поголемиот дел од правото на ЕУ, освен Регулативата за признавање на сертификација и превоз на стоки и патници. Не постои закон за трговска испорака, бидејќи не се превезува стока по внатрешните водни патишта. Земјата продолжува активно да учествува во Меѓународната комисија за сливот на реката Сава, но не и во Стратегијата на ЕУ за развој на Дунавскиот регион.

Во областа на **воздухопловството**, Северна Македонија одржува добро ниво на усогласеност со правото на ЕУ и делумно се усогласи со законодавството за безбедност во воздухопловството. Поддршката од ЕУ ѝ помага на Агенцијата за цивилно воздухопловство да се усогласи со барањата на Спогодбата за Европски заеднички воздухопловен орган (EASA). Сè уште се потребни повеќе напори за олеснување на инспекциите за стандардизација на Европската агенција за безбедност на воздухопловството.

Во однос на **комбинираниот транспорт**, сè уште е потребен напредок во поставувањето мултимодален јазол во близина на Скопје и при донесување на конкретно законодавство усогласено со правилата на ЕУ.

Поглавје 15: Енергетика

Енергетската политика на ЕУ опфаќа снабдување со енергија, инфраструктура, внатрешен пазар на енергија, потрошувачи, обновлива енергија, енергетска ефикасност, нуклеарна енергија и нуклеарна безбедност и заштита од радијација.

Северна Македонија е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок**, особено со усогласување со третиот енергетски пакет и чекори преземени за донесување на Национален план за енергија и клима и инвестиции во обновливи извори на енергија. Сепак, не сите препораки од минатата година беа целосно спроведени. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

→ да заврши со раздвојување на операторите на системите за пренос на гас;

→ да го зголеми бројот на вработени и техничко/инженерскиот капацитет на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика;

→ да донесе и да спроведе законодавство за енергетска ефикасност

Земјата презеде значајни чекори за донесување на петгодишна програма за спроведување на Стратегијата за развој на енергетиката и интегриран Национален план за енергија и клима насочен кон декарбонизација, кои се позитивни чекори за спроведување на Зелената агенда за Западен Балкан.

Во однос на **безбедноста на снабдувањето**, сè уште треба исто да се реши проблемот со достапноста на јаглен за термоцентралата во Битола. Законот за задолжителни резерви на нафта е донесен со доцнење од неколку години. Беа донесени законодавство за спроведување и планови за ослободување на залихи при итен случај. Залихите на нафта се доволни за 51 ден просечна дневна потрошувачка, што претставува половина од препорачаното ниво. Ова може да стане недостаток во случај на прекин на залихи.

Во тек е изградбата на нова 400kV интерконективна линија за пренос на електрична енергија од Албанија. Операторот на системот за пренос (MEPCO) учествува на регионалната аукциска канцеларија во Југоисточна Европа. Спроведувањето на патокан за спојување на електрична енергија со Бугарија е условено со претходно воспоставување на претстојниот пазар. Во однос на гасните интерконекции, Владата презема мерки за да ги обезбеди потребните финансиски средства за изградба на линија за интерконекција со Грција, Србија и Косово.

Во однос на **внатрешниот пазар на енергија**, постигнат е добар напредок во усогласувањето на земјата со третиот енергетски пакет на ЕУ за гас и електрична

енергија. Пазарите за електрична енергија и гас се отворени за конкуренција. Постигнат е добар напредок во донесувањето на соодветното секундарно законодавство. Во септември 2020 година, Владата назначи подружница на МЕРСО, Националниот оператор на пазар на електрична енергија (МЕРСО) со цел да дејствува како именуван оператор на организираниот пазар на електрична енергија.

Операторите за пренос и дистрибуција на електрична енергија се раздвоени во согласност со правото на ЕУ. МЕРСО набавува и балансирачка резерва и балансирачка енергија во конкурентна постапка. Спорот во однос на сопственоста на гасоводот за пренос на гас е решен. Сепак, операторот на системот за пренос на гас сè уште не е раздвоен со третиот енергетски пакет. Законодавството сè уште не е усогласено со регулативата на ЕУ за интегритет и транспарентност на големопродажниот енергетски пазар.

Малопродажниот пазар на електрична енергија е либерализиран. Универзалното снабдување и снабдување во краен случај се спроведуваат од снабдувачот избран преку конкурентна постапка. Малопродажните цени се дерегулирани, освен за универзалниот снабдувач за кој регулаторот ја одредува цената.

Пристапот на трети страни до мрежата за природен гас е во согласност со правото на ЕУ, но потребно е да се подобри транспарентноста. Во тек се работите за изградба на гасоводот за пренос на гас помеѓу Неготино-Битола и Скопје-Тетово-Гостивар.

Големопродажните цени на гасот се целосно дерегулирани, сепак пазарот останува неликвиден, без виртуелна точка за тргување. Сите договори се склучуваат билатерално, на месечна и на годишна основа.

Регулаторната комисија за енергетика е во функција, но нејзината независност е попречена од политичко мешање.

Во областа на **јаглеводородите**, Законот за минерални сировини има за цел да се усогласи со Директивата за лиценцирање на јаглеводороди на ЕУ.

Изменетиот национален акциски план за **обновлива енергија** е во согласност со ревидираната обврзувачка цел од 23% од енергијата што доаѓа од обновливи извори на енергија до 2020 година и 24% до 2025 година. Во 2019 година земјата оствари само учество од 17,46%. Законот за енергетика е целосно усогласен со Директива за обновливи извори на енергија.

Повластените тарифи и премиите се користат за поддршка на распоредување на обновливи извори на енергија. Во 2020 година беа потпишани договори за инсталирање капацитет на соларни електрани од 62MW, со користење на премии доделени врз основа на аукции. Владата треба да ја преиспита одлуката за одржување на повластени тарифи за мали хидроцентрали, кои или не бараат поддршка или имаат негативно влијание врз животната средина. Инвестициите во хидроенергијата треба да се усогласат со релевантното право на ЕУ за животна средина.

Мора да се отстрани ограничувањето на капацитетот по тип на технологија за обновлива енергија за да се овозможи постигнување на целта за обновливи извори на енергија за 2025 година. Електронски систем за издавање, пренос и за откажувањето на гаранциите за потекло сè уште не е воспоставен. Одредбите за одржливост на биогоривата сè уште не се усогласени. Уделот на обновливите извори во транспортот сè уште е маргинализиран, достигнувајќи само 0,14% во 2019 година. Производителите

на електрична енергија се овозможени со Правилникот за обновливи извори, но неговото спроведување е отежнато поради бројни административни пречки.

Четвртиот акциски план за **енергетска ефикасност** сè уште не е донесен. Законот за енергетска ефикасност ги транспонира директивите за енергетска ефикасност и за енергетски перформанси, но сепак недостасува негово спроведување.

Донесувањето на законодавство за спроведување останува предизвик, поради ограничените човечки и технички ресурси во рамките на секторот за енергетика на Министерството за економија и Агенцијата за енергетика.

Кога станува збор за ефикасноста, треба да се подобри финансирањето, вклучително и со формирање на Фонд за енергетска ефикасност. Загадувањето на воздухот се влошува со греењето на домаќинствата и останува сериозен проблем. Општините треба да преземат чекори за целосно почитување на нивната обврска за развој и спроведување на општински програми за енергетска ефикасност.

Во однос на **нуклеарната енергија, нуклеарна безбедност и заштита од радијација**, Северна Македонија ги ратификуваше релевантните меѓународни конвенции за нуклеарна безбедност и заштита од радијација и е полноправна членка на Системот на Европската заедница за рана размена на информации во случај на радиолошки вонреден настан (ECURIE). Владата донесе национална политика за управување со радиоактивен отпад. Сепак, сè уште нема долгорочен и безбедно објект за складирање на радиоактивен отпад во земјата.

Поглавје 21: Трансевропски мрежи

ЕУ ги унапредува трансевропските мрежи во областите на транспорт, телекомуникации и енергетика за зајакнување на внатрешниот пазар и придонес во растот и вработувањето.

Северна Македонија одржува добро ниво на подготвеност во областа на транспортните мрежи. Ограничен напредок е постигнат во текот на извештајниот период. Сè уште нема напредок во завршувањето на реформите во секторот и препораките од претходните години остануваат валидни. Во наредната година, земјата особено треба:

→ понатамошно да го зајакне оперативниот и техничкиот капацитет на сите управни институции и институции на засегнати страни кои се вклучени во развојот на Трансевропската транспортна мрежа (ТЕН Т) и Трансевропската енергетска мрежа (ТЕН Е) и усогласување на правната рамка со Регулацијата за трансевропска мрежа;

→ да мобилизира доволно ресурси за спроведување на Договорот за транспортна заедница;

→ итно да ја подобри реализацијата на работите на Железничкиот коридор VIII.

Во однос на **транспортните мрежи**, земјата активно учествува во Договорот за транспортна заедница (ТСТ-ДТЗ) и на нејзините состаноци. Се преземаат чекори од страна на Северна Македонија за донесување на акциски планови за ДТЗ. Се охрабруваат органите да ја продолжат соработката според овој Договор. Зелени коридори функционираат низ поголемите коридори.

Патниот коридор X е функционален, но работите долж Коридорот X-d се одложуваат. Изградбата на железничкиот Коридор VIII кон Бугарија се соочува со значителни одложувања, со само 28% завршени работи од фаза 1. Потребни се дополнителни и итни напори за да се забрза напредокот во сите фази од овој железнички коридор и други приоритетни делници за основната мрежа како во железничкиот, така и во патниот сообраќај. Недостатокот од соодветна политика за задржување на персоналот од страна на тела вклучени во големи инвестициски проекти значително го попречува завршувањето на стратешките проекти. Преостанатиот протоколот за граничен железнички премин со Косово е потпишан но Договорот за граничен железнички премин со Грција сè уште не е финализиран. Овој документ треба да се финализира без понатамошно одложување. Обезбедени се финансии за изградба на соодветна инфраструктура во близина на границата со Србија, на железничката станица на граничниот премин Табановце. Не е постигнат напредок во донесувањето на петгодишните планови за одржување на патиштата и железниците.

Во однос на **енергетските мрежи**, во тек е изградба на нова интерконекција за пренос на електрична енергија Битола-Елбасан (Албанија) од 400kV. Во однос на гасоводните интерконекции, Владата презема мерки за обезбедување на потребните финансиски средства за изградба на интерконективна линија со Грција, Србија и Косово. Во тек е прелиминарна студија за гасоводни интерконекции со Косово. Во тек се работите за изградба на гасоводот за пренос на гас помеѓу Неготино-Битола и Скопје-Тетово-Гостивар.

Поглавје 27: Животна средина и климатски промени

ЕУ промовира силна активност во однос на климатските промени, одржлив развој и заштита на животната средина. Правото на ЕУ содржи одредби кои се однесуваат на климатските промени, квалитетот на водата и воздухот, управување со отпад, заштита на природата, индустриско загадување, хемикалии, бучава и цивилна заштита.

Северна Македонија има одредено ниво на подготвеност во оваа област. Постигнат е **ограничен напредок** во заштитата на природата и во климатските промени. Сепак, спроведувањето во сите сектори останува прашање кое треба да се реши. Земјата е поттикната значително да ги засили амбициите во однос на зелената транзиција, особено во контекст на Зелената агенда за Западен Балкан. Повеќето минатогодишни препораки не беа спроведени. Во наредната година, земјата особено треба:

→ да ја подобри меѓусекторската координација и да ги зголеми финансиските ресурси за намалување на загадувањето на воздухот, на локално и национално ниво;

→ да преземе значителни чекори за воспоставување регионален систем за управување со отпад;

→ да го спроведе Договорот од Париз, вклучително и усвојување на сеопфатна климатска стратегија и донесување закон, во согласност со Рамката на ЕУ 2030.

Во однос на **хоризонталните прашања**, административниот капацитет на сите нивоа останува слаб, со недоволно финансиски средства за спроведување и примена на постојното законодавство. Треба да се подобри спроведувањето на Директивите за процена на влијанието врз животната средина и за процена на стратемиските оценки за животната средина, особено процесите на консултации со јавноста и на квалитетот на извештаи. Дијалогот со граѓанското општество и процесите на консултации со јавноста во овој сектор треба значително да се подобрат. Недостатокот од транспарентност и пристап до информации е проблем кој се повторува. Проценката на влијанието врз Законот за инспекција во животната средина и измените на Законот за животна средина допрва треба да се усвојат. Постигнат е ограничен напредок на Директивата ИНСПИРЕ и во областа на еколошката одговорност.

Во однос на **квалитетот на воздухот**, беше утврдена финансиска поддршка за инвестиции во намалување на употребата на фосилни горива, и поднесени се извештаи и извештајни податоци до Европската агенција за животна средина. Сепак, ограниченото спроведување и ресурси, слабата меѓусекторска соработка и слабата координација меѓу централните и локалните органи го ограничува влијанието на мерките за намалување на загадувањето на воздухот. Загадувањето на воздухот во поголемите градови и понатаму претставува сериозна загриженост. Обезбедена е станица за следење во Општина Гевгелија и финализирана е замената на мерните инструменти на веќе постојната станица за следење Битола. Исто така, спроведена е надградба на системот за управување со податоците за квалитет на воздухот.

Во однос на **управувањето со отпад**, слабите административни капацитети, ниска примена и ограничена меѓусекторската соработка остануваат главна пречка за напредок во овој сектор. Донесен е пакет закони за управување со отпад и посебни текови на отпад што ги инкорпорираат начелата на циркуларната економија. Националниот план за управување со отпад (2021-2031) и првиот Национален план за превенција од отпад (2021-2027) беа подготвени и чекаат донесување. Воспоставувањето на регионалниот систем за управување со отпад и понатаму се соочува со одложувања. Нестандардните депонии и дивите депонии и понатаму претставуваат важен проблем за животната средина. Одделно собирање на различни видови отпад и економски инструменти за промовирање на рециклирањето, повторната употреба и спречувањето на отпадот остануваат ограничени. Започна рехабилитацијата на малата депонија во локалитетот ОХИС.

Во однос на **управување со квалитетот на водата**, потпишани се финансиски договори за обезбедување средства за изградбата на пречистителната станица за отпадни води во Скопје, а во тек се и работите за изградба на колектори за отпадни води. Мрежата за следење на површинските води е подобрена. Сепак, потребен е систем за следење на квалитетот и квантитетот на површинските и подземните води. Изготвен е планот за управување со помошниот слив на Охридското Езеро, но спроведувањето на сите планови за управување со речниот слив остануваат нерешено прашање. Постигнат е напредок за спроведување на Директивата на ЕУ за поплави. Беа номинирани совети за речни сливови. Треба да се зајакнат административниот капацитет и меѓуинституционалната координација; потребни се поголеми напори за да се намали неприходната вода и да се спроведе принципот за целосно покривање на трошоците.

Постигнат е одреден напредок во врска со **заштитата на природата** и Законот за заштита на природата, усогласен со Директивите за птици и живеалишта, беше подготвен и се чека на негово донесување. Беа развиени насоки за следење на статусот

на зачувување на живеалиштата и видовите. Продолжи идентификацијата на потенцијалните локалитети НАТУРА 2000, со фокус на подрачјето на реката Брегалница, со идентификација на Долна Брегалница како Посебно заштитено подрачје. Шар Планина е прогласена за Национален парк и постапките за прогласување на други области се во тек. Треба да се забрзаат активностите за повторно прогласување на Националниот парк Маврово. Усвоен е План за управување со Националниот парк Пелистер. Охридското Езеро, вклучително Студенчишко Блато, означено е како водна површина од меѓународно значење. Апликација за вклучување на Охридското Езеро и Студенчишко Блато на Листата на Рамсарската конвенција беше поднесена, а Длабока Река (Национален парк Маврово) беше ставена на прелиминарниот список на УНЕСКО за стари букови шуми. Воспоставување на систем за следење на балканскиот рис во Северна Македонија претставува прв чекор кон неговото зачувување. Одржување на финансирањето за управување со заштитените подрачја останува важен предизвик, во голема мера со недоволна национална распределба за заштита на природата, а најмногу се потпира на помош од донатори. Спроведувањето на препораките на УНЕСКО за природното и културното наследство на Охридскиот регион е сериозно задоцнето и бара сериозно внимание од органите.

Во однос на **индустриското загадување и управување со ризик**, Законот за индустриски емисии сè уште не е усвоен. Недоволното преземање на одговорноста на загадувачот го спречува воспоставувањето на систем за спречување на индустриски и хемиски несреќи. Потребни се напори за усогласување со Директивата Севесо III, регулативите на ЕУ за еколошка ознака и систем за ревизија на управувањето со животната средина.

Нема значително подобрување во областите на загадување со **хемикалии и бучава** во извештајниот период.

Во однос на **цивилната заштита**, Северна Македонија имаше корист од Механизмот за цивилна заштита на Унијата (UCPM) во контекст на кризата од КОВИД-19 и беа преземени некои дополнителни чекори за финализирање на техничката врска со Заедничкиот комуникациски и информативен систем на Комисијата (ЦЕЦИС). Северна Македонија доби поддршка од ЕУ во рамките на UCPM по пожарите во летото 2021 година.

Кризата од КОВИД-19 и неодамнешните шумски пожари ја истакнаа потребата од зајакнување на правната рамка и институционални капацитети на органите за цивилна заштита, особено во однос на здравствени итни случаи. Соработка и координација помеѓу Дирекцијата за заштита и спасување и Центарот за управување со кризи треба да се подобрат.

Климатска промена

Усогласувањето на правната рамка со правото на ЕУ останува на ниско ниво и човечките и финансиските ресурси се многу ограничени. Додека Законот за климатска акција допрва треба да се донесе, а беше донесена долгорочна стратегија за климатски активности, со наменски акциски план. Повеќе напори се потребни за спроведување на Договорот од Париз. Ревидираниот Национален придонес кон климатските промени е поднесен и е во согласност со долгорочната стратегија за климатски промени и енергетска стратегија. Се подготвува платформа за следење, известување и верификација.

Кластер 5: Ресурси, земјоделство и кохезија

Кластерот 5 за ресурси, земјоделство и кохезија опфаќа: земјоделство и рурален развој (поглавје 11); безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика (поглавје 12); рибарство (поглавје 13); регионална политика и координација на структурните инструменти (поглавје 22); финансиски и буџетски одредби (поглавје 33). Северна Македонија е делумно подготвена во повеќето области од Кластер 5. Има добро ниво на подготвеност во областа на безбедноста на храната, ветеринарството и фитосанитарната политика и е во рана фаза на подготвеност во финансиските и буџетските одредби. Во текот на извештајниот период, постигнат е добар напредок во однос на безбедноста на храната, ветеринарството и фитосанитарната политика и постигнат е одреден напредок во земјоделството и руралниот развој. Сепак, потребни се дополнителни напори, особено во областите каде има ограничен напредок или нема напредок како што се рибарството, регионалната политика и координацијата на структурните инструменти, но и во финансиските и буџетските одредби.

Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Со заедничката земјоделска политика (ЗЗП) се поддржуваат земјоделците и руралниот развој. Ова бара издржливи системи за управување и контрола. Исто така постојат заеднички правила на ЕУ за политиката за квалитет и органско земјоделство.

Северна Македонија **останува умерено подготвена** во областа на земјоделството и руралниот развој. Постигнат е **одреден напредок** во извештајниот период, особено со донесувањето на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој и со усогласување со правилата на ЕУ за заедничка организација на пазарот. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го зголеми раздвојувањето на директните плаќања и пренесувањето на регистарот на земјоделски стопанства и системот за идентификација на земјишни парцели на платежната агенција;
- да донесе законодавна рамка за понатамошно усогласување со правото на ЕУ во областа на заедничка организација на пазарот;
- да вработи квалификуван персонал во оперативната структура на ИПАРД според анализа на обемот на работа.

Во однос на **хоризонталните прашања**, Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2021-2027 година беше донесена од Владата. Функционалната ревизија на земјоделските институции заврши во 2020 година, но препораките за институционална реорганизација сè уште не се спроведени. Северна Македонија продолжи да применува комплексни системи на директна исплата, додека расположливиот годишен буџет се намали за 30%. Потребно е дополнително усогласување со политиките на ЕУ за раздвојување на директните плаќања и спроведување на стандарди за вкрстена сообразност. Одлуките за поедноставување на административниот и контролниот систем на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (Платежната агенција) не се целосно спроведени.

Развојот на Интегрираниот административен и контролен систем (ИАКС) напредуваше бавно, но моментално сите интегрирани елементи на системот за администрација и контрола се поставени и во согласност со правото на ЕУ. Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) се користи за пресметување на директни плаќања по површина обработено земјоделско земјиште. Законодавната рамка за пренесување на

регистарот на индивидуални земјоделци и СИЗП до Платежната агенција дополнително е одложен. Мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН) беше автоматизирана и оперативна, но големина на форматот треба да се прошири за да биде целосно репрезентативна. Човечките и финансиските ресурси сè уште се недоволни за одржување на системот ФАДН на сите нивоа на собирање податоци, обезбедување квалитет и известување. Треба да се направи повеќе за усогласување на советодавните услуги на земјоделските стопанства со правото на ЕУ. Агенцијата за поттикнување на развој на земјоделството и понатаму е со недоволен кадар и е недоволно финансирана за поддршка на развојот на земјоделството.

Постигнат е одреден напредок во усогласувањето со правилата на ЕУ за **заедничкото уредување на пазарите (ЗУП)** преку подготовка на режими специфични за стоки за вино и мед и училишни шеми за овошје и зеленчук. Беа направени одредени напори за понатамошно усогласување и институционално и правно, со подготовка на посебен закон за ЗУП и признавање на организации на производители за земјоделски производи, здруженија на организации на производители и меѓусекторски организации.

Во областа на **руралниот развој**, постигнат е добар напредок во апсорпцијата на фондовите на ЕУ во рамките на Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД II). До крајот на 2020 година, исплатите на примателите надминаа 4 милиони евра. Сепак, од суштинско значење е да се зголеми број на вработени во Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој. Подготовките на ИПАРД III Програмата напредуваат. Националната политика за рурален развој треба да се усогласи со правото на ЕУ.

Во однос на **политиката за квалитет**, спроведувањето на шемите за квалитет беше бавно поради тоа што административните капацитети и понатаму се недоволни и покрај секторскиот потенцијал за традиционални производи и ознака на потекло. Потребни се дополнителни напори за воспоставување на законодавната рамка за алкохолни пијалаци и да се обезбеди заштита на географските ознаки во согласност со правото на ЕУ.

Во однос на **органското земјоделство**, законодавството, надлежниот орган, контролните тела и системот за акредитација и сертификација се воспоставени и функционални. Следењето и контролата на сертификација на органското производство и на производите треба да се спроведуваат посистематски. Постои потенцијал за понатамошен развој на секторот и за целосно искористување на можностите во рамките на ИПАРД III Програмата.

Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика

Правилата за хигиена на ЕУ за производство на храна обезбедуваат високо ниво на безбедност на храната. Здравјето и благосостојба на животните и безбедноста на храната од животинско потекло и исхрана на животните се зачувани заедно со квалитетот на семето, материјалот за заштита на растенијата и заштитата од штетни организми.

Северна Македонија има **добро ниво на подготвеност** во областа на безбедноста на храната и ветеринарната политика. Постигнат е добар напредок, особено во подобрувањето на контролата на здравјето на растенијата во земјата. Бидејќи не се исполнети сите претходни препораки, во наредната година земјата особено треба

да внимава на следново:

- да ги зајакне капацитетите на Агенцијата за храна и ветеринарство за собирање, потврдување и анализа на податоци;
- да ги подобри функционирањето и безбедноста на Системот за идентификација и регистрација на животните;
- да спроведе мерки за постигнување на одржлива употреба на пестициди.

Во однос на **општата безбедност на храната**, Агенцијата за храна и ветеринарство (АХВ) донесе нова Стратегија за безбедност на храна за периодот 2021-2025 година. Националниот систем за брзо предупредување за храна и храна за животни, како и системите за внатрешна ревизија и обука на Агенцијата се оперативни. Агенцијата работи во согласност со Стандардот за управување со квалитет ISO 9001:2015 и презема мерки за заштита на потрошувачите преку обезбедување прецизни информации за храната и заштита од измами со храна поврзани со електронската трговија. Има добро ниво на подготвеност во однос на законодавството за ветеринарство и за безбедност на храна.

Во однос на **ветеринарната политика**, законодавството за спроведување на системот за контрола на внатрешниот пазар и за увоз на живи животни и производи од животинско потекло, системот за сертификација, компјутерскиот систем (TRACES или друг систем) и граничните контролни пунктови (ГКП) е усогласено со правото на ЕУ. За системот за контрола на увозот, Агенцијата и понатаму обезбедува редовна надградба на мерките за заштита при увоз и барањата за увоз на живи животни и производи од животинско потекло.

Постигнат е добар напредок во контролните мерки за болести кај животните Во согласност со Кодексот за здравје на копнените животни на ОИЕ, констатирано е дека во земјата нема присуство на чума кај овци и кози. Агенцијата спроведува активна програма за надзор на класичната свинска чума, африканска свинска чума и болест на чвореста кожа. Има недостиг на човечки ресурси во АХВ за собирање, верификација и анализа на податоци, развој на анализа на ветеринарен ризик и дизајн на соодветните системи за надзор. Ова се одразува на ограниченото спроведување на активностите за надзор на болести, потребни според законодавството на ЕУ во областа на здравје на животните. Нема подобрување во функционирањето и сигурноста на системот за идентификација и регистрација на животни. Официјалната контрола на аквакултурата исто така треба се подобри. Агенцијата продолжи да ја спроведува програмата за следење на антиминокробна резистенција. Националната програма за 2021 година за следење и контрола на резидуите од ветеринарно-медицински производи и контаминенти кај живи животни и прехранбени производи од животинско потекло е во согласност со правото на ЕУ за говеда, овци, свињи, живина, аквакултура, млеко, јајца и мед. Агенцијата продолжи да го спроведува акцискиот план за заштита на животните. Нема подобрување на капацитетите за понатамошно усогласување и спроведување на правото на ЕУ во областа на зоотехничките прашања.

Северна Македонија ги продолжи кампањите за вакцинација за искоренување на беснилото со поддршка од ЕУ. Со преземање целосна сопственост врз овие кампањи, Северна Македонија треба да премине кон користење на сопствени средства за идни кампањи, во согласност со обврските за усогласување со релевантното *право* на ЕУ.

Постигнат е добар напредок во **ставањето во промет на храна, храна за животни и нуспроизводи од животинско потекло** со донесување на законодавство за спроведување во согласност со правото на ЕУ. Сепак, ревидираниот Закон за нуспроизводи од животинско потекло сè уште не е донесен. Донесен е Правилник за посебни барања за безбедност на нова храна.

Постигнат е и добар напредок во однос на **правилата за безбедност на храната**. Во текот на извештајниот период, законодавството беше усогласено со правото на ЕУ за информации за храна, вкусови, ензими, адитиви за храна, храна за посебна нутритивна употреба, материјали што доаѓаат во контакт со храната и максималните дозволени нивоа за определени контаминенти во прехранбените производи. Агенцијата продолжи да спроведува програма за следење на безбедноста на храната, но податоците треба дополнително да се анализираат.

Во однос на **специфичните правила за добиточна храна**, законодавството сè уште е во процес на усогласување со правото на ЕУ. Агенцијата продолжува со спроведување на програма за следење на безбедноста на добиточната храна.

Постигнат е добар напредок во областа на **фитосанитарната политика**. Фитосанитарната управа редовно го ажурира списокот на штетни организми во согласност со новото право на ЕУ и статусот на штетници во земјата. Изготвен е Каталог на одбрани штетници кај растенија кои се опфатени со Фитосанитарната активност, картички за идентификација на штетници и Протоколи за надзор над карантински штетници. Воспоставен е фитосанитарен информативен систем и се користи како платформа за споделување информации и за координација помеѓу надлежните органи. Фитосанитарната инспекција спроведува мерки за отстранување на штетниците идентификувани преку програмите за следење и контрола. Во текот на извештајниот период, донесен е нов Закон за фитофармација, којшто е усогласен со правото на ЕУ. Мерките за постигнување одржлива употреба на пестициди не се спроведени и не постојат сигурни податоци за употребата на пестициди во земјата, ниту пак анализа на ризиците и влијанието од употребата на пестициди врз човековото здравје и врз животната средина.

Законот за **генетски модифицирани организми** е усогласен со правото на ЕУ. Некои делови на усогласеното законодавство (производство, ставање во промет и увоз на храна и добиточна храна од генетски модифицирани организми) ќе се применуваат по пристапувањето на земјата во ЕУ.

Поглавје 13: Рибарство

Со заедничката политика за рибарство се утврдуваат правила за управување со риболов, се заштитуваат живите ресурси на морето и се ограничува влијанието на животната средина врз рибарството. Ова вклучува поставување на квоти на улови, управување со капацитетот на флотата, правила за пазарите и за аквакултура, како и поддршка за рибарството и крајбрежните заедници.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на рибарството. Не е постигнат напредок во извештајниот период. Во наредната година, земјата особено треба:

- да го усогласи законот за рибарство и аквакултура со правото на ЕУ во областа на пазарната политика, структурните мерки и државната помош;
- да го подобри системот за собирање податоци и за известување;

→ да постави повеќегодишни програми за поддршка на структурни мерки.

Бидејќи Северна Македонија има само внатрешен риболов во езера и аквакултура, голем дел од правото на ЕУ за рибарство не е применлив. Националната правна рамка не ги одразува промените во Заедничката политика за рибарство на ЕУ.

Административните капацитети за **управување со ресурсите и возниот парк и инспекциите и контролата** на политиката за рибарство остануваат недоволни. Капацитетите за контрола на нелегален, непријавен и нерегулиран риболов (ННН) во согласност со барањата на ЕУ треба да се подобрат. Свкупно, Северна Македонија треба да продолжи со зајакнување на капацитетите за креирање, спроведување и примена на политики.

Треба да се подобри целокупната координација, вклучувајќи ја и соработката со надлежните органи за животна средина, во однос на заштита на биодиверзитетот.

Структурните мерки се покажаа како недоволни за развој на аквакултурата и за обнова на рибните фондови. Системот за собирање податоци за риболов и аквакултура треба и понатаму да се развива во согласност со правото на ЕУ.

Беа преземени подготвителни мерки за усогласување со **политиката на пазарот и со државната помош**. Не е постигнато усогласување со Регулативата на ЕУ за јагулите.

Во однос на **меѓународните договори** за управување со рибарството, беше склучен Договор за соработка со Албанија кон крајот на 2020 година. Конкретно за Преспанското Езеро, договорот треба да биде во согласност со Меѓународниот договор за заштита и одржлив развој на паркот Преспа, кој ги вклучува сите земји што ја делат областа на Преспанското Езеро.

Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Регионалната политика е главната инвестициска политика на ЕУ за одржлив и инклузивен економски раст. Земјите членки носат одговорност за спроведување, што бара соодветен административен капацитет и стабилно финансиско управување со дизајнирањето и извршувањето на проектот.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на регионалната политика и координација на структурните инструменти. Постигнат е **ограничен напредок** за време на извештајниот период, особено со донесувањето на Законот за рамномерен регионален развој. Поголемиот дел од препораките дадени во 2020 година остануваат активни. Во претстојната година, земјата треба:

→ да го надгради административниот и техничкиот капацитет низ структурите за управување со ИПА, да ја донесе политиката за задржување и да воспостави постојан механизам за создавање капацитет за сите структури вклучени во управувањето на фондовите на ЕУ и да ја подобри динамиката за спроведување на проектите финансирани од ЕУ, вклучувајќи планирање, управување и следење на инвестициите во инфраструктурата и, особено, за тековните проекти на Економскиот и инвестициски план, како што е железничкиот коридор VIII и постројката за обработка на отпадни води во Скопје, како и да обезбеди одржливост на резултатите од проектот;

→ да го обезбеди спроведувањето на законската и стратешка рамка за регионален развој, да го ажурира локалното и регионалното планирање на проекти и капацитетот за спроведување, како и да воспостави интегриран систем за следење на националните

инвестиции на локално ниво;

→ да ја одржува фискалната децентрализација на високо ниво со цел да се креира долгорочна одржлива финансиска рамка за општините, базирана врз планирани ресурси и наплата на локални давачки.

Во однос на **правната рамка**, беше постигнат ограничен напредок во усогласувањето на рамката за јавното финансиско управување и контрола со правото на ЕУ. Законот за буџет, воведува фискални правила, повеќегодишна рамка на трошоци и буџетска рамка заснована на утврдена програма и законот за јавна интерна финансиска контрола ги дефинира зајакнатото управувачко сметководство и функциите за внатрешна ревизија, сè уште не е донесен и доцни со донесување поголем временски период.

Регионалната политика подобрена со измената на Законот за рамномерен регионален развој беше донесен во јануари 2021 година, со распределени 1% од БДП за регионален развој, Стратегијата за рамномерен регионален развој (2021-2031) и националната програма која ги зголемува државните фондови за регионален развој. Интегрираниот систем за овозможување планирање, управување и следење на националните инвестиции во регионалниот развој сè уште е во процес на воспоставување. Сè уште е потребен напредок во одлучувачката, оперативната и фискалната децентрализација.

Институционалната рамка за управување со фондовите на ЕУ е воспоставена и е во функција. Новите прирачници за Националниот службеник за овластување и за Управувачката структура ги подобруваат постапките за електронско управување и ја зајакнуваат контролата, верификацијата и сертификацијата на расходите. Земјата ги достави годишните декларации за управување за 2020 година за сите тековни програми на ЕУ со кои се потврдува веродостојноста на сметките, употребата на ЕУ фондовите за наменетите цели и законитоста и регуларноста на трансакциите.

Административниот капацитет продолжи да се влошува во 2020 година и не беше постигнат напредок во политиката за задржување на персоналот и на функцијата за обука и јакнење на капацитетите. Согласно анализите на обем на работа во 2021 година, што ја истакна потребата за итно пополнување на слободните раководни позиции и за вработување на дополнителни 82 лица во рамките на оперативните структури, земјата разви и воспостави акциски план, што треба да се спроведе.

Во однос на **програмирањето**, Северна Македонија продолжи со зајакнување на процесот на креирање на секторски политики и стратешко планирање, што се одрази врз подготовката на Стратешкиот одговор за програмската рамка ИПА III. Националниот инвестициски комитет ја надгради Единствената листа на проекти со дигитално поврзување и со одржливи енергетски проекти. Сепак, не се надмина проблемот со доцнење во однос на програмирање на фондовите според повеќегодишната програма за транспорт и за животна средина и се зголемија ризиците за погрешна примена на фондовите на ЕУ.

Во однос на **следење и евалуација**, учеството на Северна Македонија во билатералниот дијалогот со ЕУ е подобро со вклучувањето на ресорните министри во Комисиите за следење и евалуација на ИПА. Сепак, треба да се подобри следењето на примената на препораките и зајакнувањето на улогата на националниот координатор за следење на спроведувањето на заклучоците од билатералниот дијалог со ЕУ. Следењето и надзорот на инфраструктурните инвестиции треба значително да се подобрат.

Финансиското управување и контрола се засноваат на добро воспоставени и функционални системи, кои, сепак, и понатаму се под притисок поради ниското кадровско ниво и слободните раководни позиции во сите структури на ИПА. Како резултат на тоа, функциите на набавка, евалуација, склучување договори, контрола, следење и спроведување се под притисок, што влијае врз квалитетот на управувањето со помошта и предизвикува доцнење во спроведувањето, особено на повеќегодишната програма за животна средина и транспорт (2014-2020 година). Сите водечки проекти беа одложени, што преставува загрижувачко прашање.

Воспоставени се функциите за внатрешна и надворешна **ревизија** и во тек се мерките за зајакнување на ревизорските вештини, капацитети и методологија. Потребни се повеќе напори за подобрување на обезбедувањето на покриеност и квалитет на внатрешната ревизија. Ревизорското тело функционира врз основа на добар стандард, следејќи ја методологијата за солидна ревизија и постигнувајќи добра ревизиска покриеност. Стратешкиот план (2021-2023) донесен во јануари 2021 година опфаќа соодветни мерки за развој на капацитетите. Ревизорските наоди идентификувани преку завршените редовни (системи, операции и сметки) и последователни ревизии сè уште треба да се применат. Институционалниот капацитет за борба против измамата и заштита на финансиските интереси на ЕУ треба значително да се подобри (Погледнете го *Поглавје 32-Финансиска контрола*).

Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Ова поглавје ги опфаќа правилата за финансирањето на буџетот на ЕУ („сопствени ресурси“). Овие ресурси главно се состојат од: i) придонеси врз основа на бруто-националниот доход на секоја земја членка; ii) царински давачки; iii) ресурс од нерециклирана пластика и iv) ресурс врз основа на данок на додадена вредност. Земјите членки мора да имаат соодветен административен капацитет за соодветно координирање и обезбедување на правилна пресметка, собирање, плаќање и контрола на сопствените ресурси.

Подготовките во оваа област се во **рана фаза**. Во рамките на ова поглавје беше постигнат **ограничен напредок**. Националните сметки и пресметките засновани на бруто-националниот доход (БНД) се во процес на понатамошно усогласување а царинските декларации и акцизните документи се целосно електронски обработени. Институционалната структура за обезбедување на ефикасно функционирање на системот на сопствените ресурси сè уште не е воспоставена.

Бидејќи не беа спроведени сите препораки од извештајот во 2020 година, во наредната година земјата треба:

- дополнително да ја усогласи правната основа за основните области на политиките што влијаат на правилната примена на системот на сопствени ресурси;
- да ги зајакне административните капацитети и механизмите за координација помеѓу клучните засегнати страни во системот.

Постигнат е ограничен напредок во однос на специфичните административни услови за сопствени ресурси, како што е утврдено во регулативите за сопствени ресурси. Се забележа напредок во усогласувањето на правната рамка во основните области на политиката кои влијаат на правилната примена на системот на сопствени ресурси, особено за царината, даноците, статистиката и финансиската контрола. Конкретно,

напредок беше забележан во усогласувањето на националните сметки и пресметките на БНД и царинското законодавство. Царинските декларации и акцизни документи сега се целосно електронски обработени. Мерките за борба против и за намалување на затајување данок, измама и неформална економија, како и за подобрување на внатрешната контрола во јавниот сектор сè уште не се применуваат ефикасно од релевантните органи. (За подетални информации погледнете ги развојните процеси во *Поглавје 16 - Даноци, Поглавје 18 - Статистика, Поглавје 29 - Царинска унија и Поглавје 32 - Финансиска контрола*).

Подготвителна работа на процесите на сметководство и распределба на приходите во согласност со одредбите на ЕУ за А и Б сметките се во тек. Постигнат е напредок во изградбата на оперативните и административните капацитети на Царинската управа за спроведување на националното законодавство и процедури, за сметководствено управување и ИТ услуги, како основа за воспоставување на систем на традиционални сопствени ресурси. Изготвена е детална анализа на тековниот процес на Царинската управа за евидентирање на царинскиот долг и на царинските давачки во нејзиниот ИТ систем. Стратегијата за реформа на даночниот систем 2021-2025 година беше донесена во декември 2020 година и изготвен е годишен акциски план за 2021 година. Неговото спроведување ќе се следи на квартално ниво од страна на формирана работна група (*погледнете и во Поглавје 16 – Оданочување*).

Во однос на **административната инфраструктура**, постигнат е одреден напредок во јакнењето на капацитетите на релевантните клучни институции во оваа област. Сепак, потребни се дополнителни напори со цел да се обезбеди навремено и ефикасно функционирање на процесот на пресметка, собирање, плаќање и контрола на сопствените ресурси, како и за подобрување на механизмите на известување и координацијата меѓу сите вклучени тела.

Кластер 6: Надворешни односи

Кластерот 6 опфаќа: надворешни односи (поглавје 30) и надворешна, безбедносна и одбранбена политика (поглавје 31). Северна Македонија е умерено подготвена во областите опфатени со овој кластер и постигна одреден напредок за време на извештајниот период. Во својата заедничка трговска политика, Северна Македонија продолжи со своите напори да ги координира своите позиции и тесно да ги усогласи своите трговски политики со оние на ЕУ, вклучително и во рамките на СТО. Земјата дополнително се усогласи со заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ на 96 % и го зголеми учеството во мисиите и операциите на ЕУ за управување со кризи.

Поглавје 30: Надворешни односи

ЕУ има заедничка трговија и трговска политика кон трети земји, заснована на мултилатерални и билатерални договори и автономни мерки. Исто така, постојат правила на ЕУ во областа на хуманитарната помош и развојната политика.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на надворешните односи и постигна **одреден напредок** во текот на минатата година. Северна Македонија ја продолжи добрата соработка со ЕУ, вклучително и во рамките на Светската трговска организација (СТО). Беше спроведен Дополнителниот протокол 5 за олеснување на трговијата, вклучувајќи проширување на концептот на овластени економски оператори (ОЕО). Институционалниот капацитет за целосно учество во трговските, развојните и хуманитарните политики на ЕУ е сè уште недоволен. Во текот на наредната година,

земјата особено треба:

→ да го зајакне севкупниот административен капацитет во врска со трговската политика, Централноевропскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА) и работата во рамките на СТО;

→ да го спроведе акцискиот план за развој на Заеднички регионален пазар 2021-2024 година;

→ да го спроведе Протокол 6 на ЦЕФТА за трговија со услуги и да преговара во однос на и да го донесе Протоколот 7 на ЦЕФТА за решавање спорови.

Во областа на **заедничката трговска политика**, Северна Македонија продолжи да ги координира своите позиции и сè повеќе да ги усогласува своите политики со политиките на ЕУ, вклучително и во рамките на СТО, и ги поддржува предлозите на ЕУ за реформи во СТО. Одредбите од Договорот за олеснување на трговијата се целосно применети, а Националниот комитет за олеснување на трговијата се состана два пати во 2020 година. Земјата ги продолжи преговорите за пристапување кон Договорот на СТО за јавни набавки преку учество на три седници на нејзиниот комитет во 2020 година. Дополнително треба да се зајакне административниот капацитет на Министерството за економија, што е надлежно за трговската политика.

Северна Македонија продолжи активно да учествува во ЦЕФТА и да претседава со нејзините активности во 2021 година. Земјата се обврза да го спроведе акцискиот план за развој на заеднички регионален пазар меѓу земјите од Западен Балкан. Беше спроведен Дополнителниот протокол 5 за олеснување на трговијата, вклучувајќи и проширување на концептот на овластени економски оператори (ОЕО). Протоколот 6 за трговија со услуги беше ратификуван во декември 2020 година. По појавата на кризата од КОВИД-19, земјата презеде активна улога во воспоставувањето зелени коридори, обезбедувајќи непречен проток на основни стоки на трите клучни гранични премини со соседните земји членки на ЦЕФТА.

Системот за контрола на извозот на **стоки и технологии со двојна употреба** е функционален. Земјата го усогласи списокот на стоки со двојна употреба со Регулативата 2020/1749 на ЕУ за извоз, трансфер, посредување и транзит на стоки и технологии со двојна употреба. Редовно се извршуваат активности за информирање на индустријата за законските измени.

Во сила се **39 билатерални договори со трети земји** (билатерални договори за инвестиции - БДИ), (договорот со Индија се раскина), од кои 19 се со земји членки на ЕУ. Потпишан е договор за заштита на инвестициите со Обединетите Арапски Емирати. Потпишан е договор за партнерство, трговија и соработка со Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска. Земјата работи на ажурирање на постојниот модел на билатералните договори за инвестиции.

Нема напредок во **развојната политика и хуманитарната помош**. Земјата се охрабрува да воспостави рамка на политика во областите на развој и меѓународна соработка, како и хуманитарна помош кон земјите што не се членки на ЕУ, во согласност со важечките политики и начела на ЕУ.

Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Земјите членки мора да бидат способни да водат политички дијалози во рамките на надворешната, безбедносната и одбранбената политика, да ги почитуваат декларациите на ЕУ, да учествуваат во активностите на ЕУ и да ги применуваат договорените санкции и рестриктивни мерки.

Земјата продолжува да биде **умерено подготвена** во областа на заедничката надворешна, безбедносна и одбранбена политика. Во извештајниот период постигнат е **одреден напредок**, со зголемена усогласеност со заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ и со учество во мисии и операции на ЕУ за управување со кризи. Во наредната година, земјата особено треба:

→ да продолжи да ја подобрува усогласеноста со заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ.

Продолжи редовниот **политички дијалог** за прашањата од областа на надворешната и безбедносната политика помеѓу ЕУ и земјата. Воспоставена е институционална рамка што овозможува учество на земјата во заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП) и заедничката безбедносна и одбранбена политика (ЗБОП).

Во однос на **заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП)**, стапката на усогласеност на земјата со соодветните изјави на Високиот претставник на ЕУ и одлуките на Советот беше 96% заклучно со август 2021 година (во споредба со 92% во 2019 година и 94% во 2020 година). Ова покажува позитивен тренд, што ја одразува стратешката ориентација на земјата. Иако земјата продолжува да не ги почитува рестриктивните мерки против Русија поврзани со состојбата во Украина, во март 2021 година таа ги почитуваше мерките поврзани со сериозните прекршувања на човековите права во Русија и во однос на Алексеј Навални.

Северна Македонија и натаму го одржува билатералниот договор за имунитет со САД, со кој на американските државјани им се овозможува изземање од јурисдикцијата на **Меѓународниот кривичен суд**. Со тоа, земјата не ги почитува заедничките ставови на ЕУ за интегритетот на Римскиот статут или поврзаните водечки начела на ЕУ за билатералните договори за имунитет.

Во однос на **забраната за пролиферација**, Северна Македонија учествува во Иницијативата за безбедност од пролиферација и Хашкиот кодекс на однесување, но не и во Групата на снабдувачи на нуклеарен материјал, Австралиската група, Комитетот Зангер или Режимот за контрола на ракетна технологија. Земјата е посветена да ги исполни условите за да се приклучи на Васенарскиот договор. Земјата е активна членка на Центарот за безбедносна соработка (РАЦВИАЦ) и претседава со неговата Мултинационална советодавна група до октомври 2021 година.

Северна Македонија го продолжи спроведувањето на Регионалниот патоказ од 2018 година за одржливо решение за нелегално поседување, злоупотреба и трговија со мало и лесно оружје и муниција за истото во Западен Балкан.

Северна Македонија продолжи активно да **соработува со меѓународни организации**. Земјата обезбеди претседателство со ОБСЕ во 2023 година. Во ноември 2020 година, земјата стана тринаесетта членка на Советот за црноморска економска соработка (БСЕК) и беше копретседавач, заедно со Бугарија, на состанокот на министрите за надворешни работи на Берлинскиот процес.

Во однос на **безбедносните мерки**, во сила е Законот за класифицирани информации, врз основа на Одлуката на Советот од 2013 година. Донесени се подзаконски акти за

регулирање на инспекцискиот надзор на работата со класифицирани информации, како и за личната безбедност. Во февруари 2021 година, беше потпишан Договорот за размена и заемна заштита на класифицирани информации со Грција.

Земјата продолжи активно да учествува во операциите на ЕУ за управување со кризи во рамките на **заедничката безбедносна и одбранбена политика (ЗБОП)**, особено ЕУФОР АЛТЕА во Босна и Херцеговина. Од декември 2020 година, Северна Македонија учествува во мисијата за воена обука во Централноафриканската Република (ЕУТМ РЦА). Во 2021 година, воен персонал учествуваше во воена вежба во Германија и Грција. Како нов сојузник на НАТО, Северна Македонија учествуваше во голем број мисии предводени од НАТО, вклучувајќи го и „КФОР“ на Косово. Северна Македонија го повлече својот контингент од мисијата „Одлучна поддршка“ во Авганистан заедно со другите земји учеснички. Земјата продолжува да учествува во операцијата на УНИФИЛ во Либан.

Северна Македонија го ратификуваше техничкиот договор помеѓу Министерството за одбрана и Министерството за национална одбрана на Грција за заштита на нејзиниот воздушен простор Воздухопловно информативен регион СКОПЈЕ (FIR SKOPJE) (LWSS).

Во однос на **хибридните закани**, Северна Македонија се вклучи со уште три земји од Западен Балкан во истражувањето на ЕУ за хибридни ризици. Целта беше да се идентификуваат системските ранливости и да се обезбеди помош од ЕУ во оние области каде што се откриени недоследности. Националната стратегија за градење отпорност и соочување со хибридни закани (2021-2025 година) беше финализирана и има за цел да ги спроведе препораките од Истражувањето за хибридни ризици од 2020 година.

АНЕКС I – ОДНОСИ МЕЃУ ЕУ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Северна Македонија учествува во **процесот на стабилизација и асоцијација** од 1999 година. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) со ЕУ, потпишана во 2001 година, ја поставува рамката за односите со ЕУ вклучувајќи го и политичкиот, економскиот и техничкиот дијалог. Експертите се состанаа во седум поткомитети и една посебна група, во согласност со распоредот. Комитетот за стабилизација и асоцијација се одржа во јуни 2021 година. Во дискусиите се посвети внимание на одлуката за отворање на пристапните преговори и напредокот постигнат во унапредувањето на реформите на ЕУ, особено во областите од кластерот Темели и зајакнувањето на добрососедските односи.

Северна Македонија е земја кандидат од 2005 година, со последователни препораки од Европската комисија за отворање на пристапните преговори од 2009 година. На 26 март 2020 година, Европскиот совет ја одобри одлуката на Советот за отворање на пристапните преговори со Северна Македонија.

Визната либерализација за граѓаните на Северна Македонија кои патуваат во Шенген зоната е во сила од декември 2009 година. Договорот за реадмисија е во сила од 2008 година. Во четвртиот извештај на Комисијата од август 2020 година, во согласност со механизмот за суспензија на визниот режим, се заклучи дека Северна Македонија продолжува да ги исполнува одредниците за визната либерализација.

Северна Македонија продолжи да ја зголемува усогласеноста со ставовите и декларациите на **заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ**. Северна Македонија продолжи активно да учествува во мисиите и операциите на ЕУ за управување со кризи во рамките на заедничката безбедносна и одбранбена политика.

Билатералната поддршка на ЕУ за Северна Македонија во рамките на **Инструментот за претпристапна помош II (ИПА II)** од 2014 до 2020 година изнесува 633 милиони евра, или 104% од средствата доделени со ревидираниот Стратешки документ за земјата. Неговото спроведување напредуваше врз основа на секторскиот пристап и инклузивното планирање. Како одговор на пандемијата на КОВИД-19, четири милиони евра беа пренасочени за итна медицинска опрема и 62 милиони евра за социоекономските мерки за закрепнување. Особено, треба да се спомене дека наградата за успешност од 50 милиони евра во 2020 година беше пренасочена кон исполнување на здравствените потреби, кон ублажување на економските и социјалните влијанија од кризата и кон поддршка на земјата во нејзините напори за интеграција во ЕУ. Како дел од поширокиот одговор на КОВИД-19, ЕУ стави на располагање и програма за макрофинансиска помош од 160 милиони евра, што е целосно исплатена. Комисијата издвои 70 милиони евра грантови од ИПА II за партнерите од Западен Балкан да им надоместат на земјите членки за препродажбата на дозите што ги добиле во согласност со Договорите на ЕУ за авансна набавка на вакцини против Ковид-19 со производителите, од кои Северна Македонија доби 8,2 милиони евра. Првите вакцини што беа обезбедени во рамките на овој грант беа вкупно 651.000 дози на Фајзер за регионот (вклучувајќи речиси 120.000 за Северна Македонија), обезбедени од Австрија, и беа испорачани помеѓу мај и август 2021 година. Со дополнителните донации од земјите членки на ЕУ, вкупните обезбедени средства од Тимот Европа достигнаа речиси 350.000 до почетокот на октомври.

ИПА II продолжи да ѝ помага на земјата во исполнувањето на клучните реформи, вклучувајќи ги областите на владеењето на правото, управувањето со јавните финансии, економското управување и јавната администрација. Граѓанското општество

и приватниот сектор имаат придобивки од важната поддршка на ЕУ, што обезбедува можности за раст и развој во поволна средина. Северна Македонија, исто така, има корист од наменската поддршка на ЕУ за заштита на животната средина и за зајакнување на поврзаноста со транспортните системи на ЕУ.

Северна Македонија продолжува да има придобивки од поддршката во рамките на програмите на ИПА наменети за повеќе земји и регионот, како и да учествува во пет програми за прекугранична соработка и во една програма за транснационална соработка. ЕУ, исто така, го поддржува учеството на земјата во **12 програми на ЕУ** со 40,3 милиони евра.

Регулативата за ИПА III за финансискиот период од 2021 до 2027¹³ година ќе продолжи да обезбедува финансиска поддршка за регионот и, исто така, да го финансира Економскиот инвестициски план (ЕИП) за Западен Балкан. ЕИП, заедно со Зелената агенда за Западен Балкан, беа договорени од Комисијата и земјите од регионот во октомври 2020 година и имаат за цел да поттикнат долгорочно економско закрепнување на регионот, да ја поддржат зелената и дигиталната транзиција и да ја поттикнат регионална интеграција и конвергенција со Европската Унија.

¹³ Сл. весник L 330, 20.9.2021 година.

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ (заклучно со 9.9.2021 година)

Северна Македонија

Основни податоци	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Население (во илјади)		2.045 s	2.069 es	2.071 es	2.074 es	2.075 es	2.077 s
Вкупна површина на земјата (km ²)	1)	25.436 w	25.436 w	25.436 w	25.436 w	25.436 w	25.436

Национални сметки	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Бруто-домашен производ (БДП) (во милиони од националната валута)		414.890	558.954	594.795	618.106	660.878	689.425 p
Бруто-домашен производ (БДП) (милиони евра)		6.772	9.072	9.657	10.038	10.744	11.209 p
БДП (во евра по глава на жител)		3.310 e	4.380 e	4.660 e	4.840 e	5.170 e	:
БДП по глава на жител (во стандарди на куповна моќ (СКМ))		8.320 e	10.440 e	10.820 e	10.990 e	11.560 e	:
БДП по глава на жител (во СКМ), во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-27 = 100)		32,3	36,3	37,3	36,8	37,5	:
Реална стапка на раст на БДП: промена од претходната година на обемот на БДП (%)		5,5	3,9	2,8	1,1	2,9	3,2 p
Пораст на вработеноста (податоци од националните сметки), во однос на претходната година (%)		8	2	2	3	0	:
Раст на продуктивноста на трудот: раст на БДП (во обем) по вработен, во однос на претходната година (во%)		-2	2	1	- 2	3	:
Раст на трошоците за труд по единица, во однос на претходната година (во%)		11	0	5	5	3 p	:
**3-годишна промена (Т/Т-3) во индексот на номиналниот раст на трошоците за труд по единица (2010 = 100)		13,9	2,2	9,1	10,8	13,4 p	:
Продуктивноста на трудот по вработен: БДП (во СКМ) по вработен во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-27 = 100)		45	43	44	43	44	:
Бруто-додадена вредност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во%)		13,3	11,1	10,6	9,1	9,8	9,3 p
Индустрија (во%)		16,1	19,3	19,7	20,5	21,5	20,7 p
Градежништво (во%)		6,6	8,1	8,0	7,5	6,2	6,4 p
Услуги (во%)		64,1 s	61,6 s	61,8 s	62,9 s	62,6 s	63,6 ps
Расходи на финална потрошувачка, како дел од БДП (%)		97,2	85,8	82,3	81,6	80,1	79,7 p
Бруто-инвестиции во основни средства, како дел од БДП (%)		25,8	23,8	24,4	22,5	20,0	21,2 p
Промени во резервите, како дел од БДП (%)		2,1	6,5	8,1	9,7	12,2	13,3 p
Извоз на стоки и услуги, во однос на БДП (%)		43,2	48,7	50,7	55,1	60,4	62,3 p
Увоз на стоки и услуги, во однос на БДП (%)		68,3	65,0	65,5	69,0	72,8	76,5 p
Бруто - инвестиции во основни средства од генералниот владин сектор, како процент од БДП (во%)		:	:	:	:	:	:

Деловна активност	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Индекс на обемот на индустриско производство (2015 = 100)		97,5	100,0	103,4	103,6	109,2	113,2

Работен превод

Број на активни претпријатија (број)		:	54.738 w	55.469 w	55 359w	58 231w	58.318 pw
--------------------------------------	--	---	----------	----------	---------	---------	-----------

Стапка на основање: број на основани претпријатија во референтниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во%)		:	10,2	10,3	9,2	8,8	:
Стапка на затворање: број на затворени претпријатија во референтниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во%)		:	8,8	9,3	7,7	7,0	:
Лица вработени во мали и средни претпријатија, како дел од сите вработени (во рамки на нефинансиската бизнис економија) (во%)		:	74,4 sw	75,4 sw	74,3 sw	74,2 psw	:
Додадена вредност од малите и средни претпријатија (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)		:	2.413 ps	2.607 ps	2.698 sw	2.895 sw	3.183 psw
Вкупна додадена вредност (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)		:	3.740 p	4.031 p	4.252	4.579	4.836 pw

Стапка на инфлација и цени на куќи	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Усогласен индекс на потрошувачки цени (УИПЦ), промена во однос на претходната година (во%)		7,6d	0,1 d	0,2d	2,1 d	2,3d	0,7 d
**Годишна промена на намален индекс на цени на куќи (2015= 100)		:	:	:	:	:	:

Платен биланс	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Платен биланс: тековна сметка вкупно (во милиони евра)		- 862,2 w	- 177,1	- 275,5	- 102,9	- 7,1	- 372,3
Платен биланс тековна сметка: трговски биланс (во милиони евра)		- 1.933,6 w	- 1.822,8	- 1.812,9	- 1.787,9	- 1.736,2	- 1.969,6
Платен биланс тековна сметка: нето услуги (во милиони евра)		188,0 w	348,8	340,7	377,0	370,9	349,8
Платен биланс тековна сметка: нето биланс за примарен приход (во милиони евра)		- 94,4 w	- 286,1	- 383,9	- 397,5	- 450,7	- 519,6
Платен биланс тековна сметка: нето биланс за секундарен приход (во милиони евра)		977,8 w	1.583,0	1.580,6	1 705,6	1 808,9	1 767,1
Нето биланс за примарен и секундарен приход: од кој владини трансфери (во милиони евра)		:	54,3	90,8	112,8	109,1	38,0
**Тригодишно назадовање на просекот на билансот на тековната сметка во однос на БДП (во%)		:	- 1,5	- 1,9	- 2,0	- 1,3	- 1,5
**Петгодишна промена на уделот на светскиот извоз на стоки и услуги (во%)		:	:	22,3	42,1	51,7	39,7
Нето биланс (влезни-излезни) странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		409,4 w	202,8 w	316,9 w	180,0 w	603,7 w	363,3 w
Странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		- 9,5 w	18,2	21,7	1,8	10,4	35,5
од кои СДИ на економијата за која се известува во земјите од ЕУ-27(во милиони евра)		:	5,4 w	13,6 w	7,2 w	0,4	27,2
Странски директни инвестиции (ФДИ) во економијата за која се известува (во милиони евра)		399,9 w	216,7 w	338,4 w	181,7 w	614,1 w	398,8 w
од кои СДИ на земјите од ЕУ-27 во економијата за која се известува (во милиони евра)		244,0 w	22,4 w	162,5 w	86,0 w	290,4 w	220,2
**Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (во%)		- 48,2 w	- 56,0 w	- 57,7 w	- 58,0 w	- 56,2 w	- 57,6 pw
Од година во година стапка на промена на бруто-прилив на дознаки (во национална валута) од работниците мигранти (во%)		3,9 sw	2,3 sw	- 7,5 sw	0,4 sw	3,2 sw	:

Јавни финансии	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
----------------	------	------	------	------	------	------	------

Работен превод

Општ државен дефицит/суфицит, во однос на БДП (%)		- 0,9 w	- 3,5 w	- 2,7 w	- 2,7 w	- 1,8 w	- 2,0 w
Општ државен бруто-долг, во однос на БДП (во%)		20,5 w	38,1 w	39,9 w	39,4 w	40,4 w	40,7 w
Вкупно државен приход, како процент од БДП (%)		32,9 w	28,8 w	28,5 w	29,1 w	28,6 w	29,2 w
Вкупно државен расход, како процент од БДП (%)		33,8 w	32,3 w	31,2 w	31,8 w	30,4 w	31,2 w

Финансиски показатели

	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Бруто-девизен долг на целата економија, во однос на БДП (%)		:	69,3 s	74,7 s	73,4 s	73,0 s	72,7 ps
Бруто-надворешен долг на целата економија, во однос на вкупниот извоз (%)		114,8 w	142,2 w	146,7 w	133,8 w	121,4 w	117,2 w
Понуда на пари: М1 (банкноти, монети, депозити преку ноќ, во милиони евра)		927,2 w	1.694,2 w	1.867,8 w	2.053,3 w	2.436,7 w	2.857,4 w
Понуда на пари: М2 (М1 плус депозити со ороченост до две години, во милиони евра)		2.958,8 w	4.130,8 w	4.395,9 w	4.564,2 w	5.103,4 w	5.609,3 w
Понуда на пари: М3 (М2 плус инструменти што може да се нудат на пазарот, во милион евра)		3.229,8 w	4.936,7 w	5.240,6 w	5.480,3 w	6.072,6 w	6.571,1 w
Вкупен кредит по монетарни финансиски институции спрема резиденти (консолидиран) (во милиони евра)		2.803,2 w	4.625,9 w	4.632,0 w	4.883,0 w	5.237,6 w	5.552,3 w
**Годишна промена на обврските на финансискиот сектор (во%)		:	5,5 w	6,9 w	1,9 w	7,6 w	12,2 w
**Приватни кредитни текови, консолидирани, во однос на БДП (во%)		:	:	:	:	:	:
**Приватен долг, консолидиран, во однос на БДП (во%)		:	:	:	:	:	:
Каматни стапки: секојдневна парична стапка, годишно (%)	2)	4,12 w	0,99 w	1,02 w	1,01 w	0,99 w	1,00 w
Каматна стапка на кредитирање (една година), годишно (%)	3)	8,50 w	3,75 w	4,25 w	3,75 w	3,00 w	2,75 w
Каматна стапка на депозити (една година), годишно (%)	3)	:	0,25 w	0,25 w	0,25 w	0,15 w	0,15 w
Девизен курс на еврото: со просечен период (1 евро = ... национална валута)		61,265	61,611	61,596	61,575	61,512	61,506
Индекс на пондериран ефективен девизен курс, 42 земји (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
**3-годишна промена (Т/Т-3) во пондериран индекс на ефективен девизен курс, од 42 земји (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Вредност на резервни средства (вклучувајќи и злато) (во милиони евра)	3)	1.494,9 w	2.261,8 w	2.613,4 w	2.336,3 w	2.867,1 w	3.262,6 w

Надворешна трговија со стоки

	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Вредност на увозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		4.664	5.801	6.177	6.825	7.676	8.463
Вредност на извозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		2.698	4.088	4.390	5.007	5.873	6.424
Трговски биланс: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		- 1.967	- 1.714	- 1.786	- 1.818	- 1.804	- 2.040
Услови на трговија (ценовен индекс на извозот / ценовен индекс на увозот * 100) (во број)	4)	100,8 sw	100,0 sw	96,6 sw	95,3 sw	94,9 sw	:
Удел на извозот спрема земји од ЕУ-27 во вредност од вкупниот извоз (во%)		63,6 s	76,0 s	78,8 s	79,7 s	80,3 s	78,5 s
Удел на увозот од земји од ЕУ-27 во вредност од вкупниот увоз (во%)		49,2 s	52,4 s	51,3 s	52,8 s	52,9 s	50,8 s

Демографија

	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Груба стапка на природна промена на население (природен прираст): број на раѓања минус смртни случаи (на илјада жители)		1,9	1,3	1,2	0,7	0,8	- 0,3
Смртност на деца под една година (на 1000 живородени)		9,7	8,6	11,9	9,2	5,7	5,6

Работен превод

Животен век при раѓање: мажи (години)		72,4	73,5	73,4	74,1	74,6	74,7
Животен век при раѓање: жени (години)		76,5	77,4	77,5	77,9	78,8	78,6

Пазар на труд	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Стапка на стопанска активност за лица на возраст од 20 до 64 години: сооднос на населението на возраст од 20-64 години кое е работоспособно (%)		69,4	70,2	69,6	70,3	70,4	71,5
*Стапка на вработеност за лица на возраст од 20-64 год.: сооднос на населението на возраст од 20-64 години кое е работоспособно (%)		46,3	51,9	53,3	54,8	56,1	59,2
Стапка на вработеност на мажи на возраст од 20-64 год. (во%)		56,2	61,5	63,7	65,6	66,6	69,7
Стапка на вработеност на жени на возраст од 20-64 год. (во%)		36,2	42,1	42,5	43,7	45,2	48,4
Стапка на вработеност за лица на возраст од 55-64 год.: сооднос на населението на возраст од 55-64 години кое е работоспособно (во%)		31,7	40,1	40,7	41,4	42,7	45,1
Вработеност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во%)		:	17,9 s	16,6 s	16,2 s	15,7 s	13,9 s
Индустрија (во%)		:	23,4 s	23,1 s	23,3 s	23,9 s	24,1 s
Градежништво (во%)		:	7,1 s	7,2 s	7,2 s	7,4 s	7,0 s
Услуги (во%)		:	51,6 s	53,0 s	53,2 s	52,9 s	55,0 s
Лица вработени во јавниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст 20-64 год. (во%)		:	:	:	:	:	:
Лица вработени во приватниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст 20-64 год. (во%)		:	:	:	:	:	:
Стапка на невработеност: дел од работната сила што е невработен (во%)		33,8	26,1	23,7	22,4	20,8	17,3
Стапка на невработеност на мажи (во%)		33,5	26,8	24,4	22,8	21,3	16,5
Стапка на невработеност на жени (во%)		34,2	25,1	22,8	21,8	19,9	18,4
Стапка на невработеност на млади: дел од работната сила на возраст од 15-24 год. што е невработен (во%)		56,4	47,3	48,2	46,7	45,4	35,6
Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила што е невработен 12 месеци или повеќе (во%)		28,7 w	21,3	19,1	17,4	15,5	12,4
Стапка на невработеност на лица (на возраст 25-64 години) со завршено најмногу ниско образование (ISCED нивоа 0-2) (во%)		40,0	29,9	28,8	25,6	23,1	23,7
Стапка на невработеност на лица (на возраст 25-64 години) со завршено високо образование (ISCED нивоа 5-8) (во%)		18,7	18,9	17,6	17,1	16,6	13,3

Социјална кохезија	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Просечни номинални месечни надници и плати (во национална валута)		16.096 w	21.906 w	22.342 w	22.928 w	24.276 w	25.213 w
Индекс на реални надници и плати (индекс на номинални надници и плати поделен со индексот на инфлација) (2010 = 100)		80 w	98 w	100 w	101 w	106 w	109 w
ЦИНИЕВ коефициент		:	34	34	32	32	31
Јаз на сиромаштија		:	33,1	32,9	37,3	37,7	32,0

Работен превод

*Рано напуштање на образование и обука: дел од населението на возраст 18-24 години со завршено најмногу ниско образование кои повеќе не посетуваат образование или обука (во%)		19,6	11,4	9,9	8,5	7,1	7,1
--	--	------	------	-----	-----	-----	-----

Животен стандард	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Број на патнички возила во однос на големината на населението (број на илјада жители)		128,0	185,0	190,0	194,0	200,0	205,0
Број на претплати за мобилна телефонија во однос на големината на населението (број на илјада жители)	5)	1223,4 w	1005,9 w	989,9 w	968,3 w	935,9 w	924,8 w
Пенетрација на мобилен широкопојасен интернет (на 100 жители)	5)	:	54,5 w	57,4 w	61,1 w	60,9 w	65,1 w
Пенетрација на фиксен широкопојасен интернет(на 100 жители)	5)	:	18 w	18 w	19 w	19 w	22 w

Инфраструктура	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Густина на железничка мрежа (функционални линии на илјада km ²)	1)	27,5 sw	27,5 s	26,9 s	26,9 s	26,9 s	26,9 s
Должина на автопати (километри)		237	259	259	259	287	335

Иновации и истражување	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Јавни расходи на образование во однос на БДП (во%)		:	:	:	:	:	:
*Бруто-домашен расход на истражување и развој, во однос на БДП (%)	7)	0,22 sw	0,44	0,44	0,35	0,36	0,37
Одобрени средства со буџетот или расходи за истражување и развој (GBAORD), како процент од БДП (во%)		:	:	:	:	:	:
Процент на домаќинства што имаат пристап до интернет дома (%)		29,0	69,0	75,0	74,0	79,0	82,0

Животна средина	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
*Показател на емисии на стакленички гасови, што е еквивалентно на CO ₂ (1990 = 100)	6)	84,8 w	70,3 w	65,4 w	:	:	:
Енергетски интензитет на стопанството (kg на еквивалент во нафта на 1 000 евра БДП при константни цени од 2010)		388,5	293,3	290,0	293,0	267,2	284,1
Електрична енергија добиена од обновливи извори во однос на потрошувачка на		13,8	21,7	24,1	24,8	24,8	23,8
Патен шпедитерски транспорт (врз основа на тон-km) (во%)		84,3 w	96,0 w	96,9 w	96,4 w	97,2 w	96,7 w

Енергија	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Примарно производство на сите енергетски производи (во илјади тони енергија (ТОЕ))		1.647	1.271	1.121	1.166	1.148	1.143
Примарно производство на мазут (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	0
Примарно производство на цврсти горива (во илјади ТОЕ)		1.378	876	745	849	800	860
Примарно производство на гас (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	0
Нето-увоз на сите енергетски производи (во илјади ТОЕ)		1.404 s	1.395 s	1.590 s	1.553 s	1.514 s	1.664 s

Бруто-потрошувачка на енергија во земјата (во илјади ТОЕ)		3.032	2.661	2.706	2.763	2.593	2.844
Бруто-производство на електрична енергија (GWh)		6.311	5.646	5.630	5.600	5.607	5.870

Земјоделство	Заб.	2008	2015	2016	2017	2018	2019
Индекс на обемот на производство на земјоделски стоки и услуги (при производни цени)		97,6 w	106,4 w	112,2 w	99,9 w	111,8 w	:
Искористена земјоделска површина (во илјади хектари)		1.064,4	1.264,4	1.267,1	1.266,0	1.264,1	1.264,6
Број на добиток: живи говеда (во илјади грла, крај на периодот)		253,5 w	253,0	255,0	255,0	256,0	219,0
Број на добиток: живи свињи (во илјади грла, крај на периодот)		246,9 w	195,0	203,0	202,0	196,0	136,0
Број на добиток: живи овци и живи кози (во илјади грла, крај на периодот)		:	822,0 s	825,0 s	832,0 s	844,0 s	771,0 s
Сирово млеко на располагање на фармите (во илјади тони)		:	417,4 w	477,4	462,2	478,5	456,1
Производство на оженани култури: жита (заедно со ориз) (во илјади тони)		615,1	483,8	640,9	447,7	598,3	563,1
Производство на оженани култури: шеќерна репка (во илјади тони)		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Производство на собрани култури: зеленчук (во илјади тони)		581,8	844,9	810,0	769,6	792,9	772,7

Извор: Евростат и статистичките органи во Северна Македонија

: = недостапно

d = дефиницијата се разликува

e = процена

p = провизорно

s = процена на Евростат

w = податоци доставени од и под одговорност на националниот статистички орган и објавени врз основа „како што е“ и без никакво уверување во однос на нивниот квалитет и придржувањето кон статистичката методологија на ЕУ

* = индикатор Европа 2020

** = индикатор на Постапката за макроекономски дисбаланс (ПМД)

Фусноти:

- 1) Податоците се усогласени со површината во Регистарот на територијални единици што го води Агенцијата за катастар на недвижности, како официјален извор за површините на територијалните единици во државата.
- 2) Податоците опфаќаат билатерални прекуноќ трансакции. Каматните стапки се пресметуваат како пондериран просек.

- 3) Крај на годината (31 декември).
- 4) Ласперов индекс на единечна вредност 2015 = 100.
- 5) Извор: Агенција за електронски комуникации (АЕК).
- 6) Дел од инвентарот на стакленички гасови подготвен во контекст на Третата национална комуникација (UNFCCC).
- 7) Вкупни расходи за истражување и развој објавени во статистичките прегледи на активностите за истражување и развој.